

222 g 26

H E T B O E K

D E R

E M E E N E G E B E D E N

E N

Bedieninge der Sacramenten,

Nevens andere Kerkelyke Gewoonten en
Plegtigheden, gebruykelyk in de

K E R K E *van* E N G E L A N D ;

Als mede de

P S A L M E N

V A N

D A V I D ,

*So als deselve in de Kerke moe-
ten geleezen worden.*

voor desen onder de Regeeringe van de Koningin-
ne *Elisabeth* uit het *Engels* vertaalt, nu wederom herdrukt,
overal na de Nieuwe *Engelse* Kerk - Dienst verbeterd, veel
vermeerdert en met Ordre van Haar tegenwoordige Maje-
steyt, Koninginne *ANNA*, in 't light gegeven tot Dienst
van Haare Majesteyts Nederduytsche Hof-Capelle te *S. James*.

L O N D E N , By J A N H E N D R I K
S C H U L L E R .

M D C C I V .

✓

DEDICATION
TO
HER MAJESTY
OF
Great Brittain, &c. &c.
QUEEN ANN.

May it please Your Most Excellent Majesty.

THO' never any Use was
made of putting a De-
dication before the Book of
* 3 Com-

DEDICATION.

Common-Prayers, yet Your Majesty's great Concern, peculiar Care and fervent Zeal for promoting the Church of England, as by Law established, and particularly Your Royal Goodness in continuing the Dutch Chappel at St James's, where those Prayers at present are Religiously used, claimed a public Acknowledgement.

THE eldest, lately deceased Minister Ab. Duez (who was at a great Charge of the Press) had always a mind to present this Book to Your Majesty

N. DEDICATION.

Your Majesty ; and seeing Your Majesty was so graciously pleased to confer that Ministry on me, I thought my self bound in Duty and Obligation to Dedicate this Book in the Name of the Distressed Family of Mr. Ab. Duez, deceased, to Your Royal Majesty, with our most hearty and humble Thanks for Your Majesty's great Favour towards us: Beseeching Almighty GOD to bless Your Majesty with a long, prosperous and happy Reign and to strengthen Your

* 4

Royal

DEDICATION.

Royal Hands *and* Under-
takings at Home and Abroad
so that both Church and
State may long enjoy the Ble-
sed Advantage of so good
QUEEN,

For Whose Preservation and Ha-
piness here and hereafter she
always pray

Most Gracious Sovereign!

Your Majesty's

*Most dutiful and devout Servant, and Loyal
Subject B. Hoefnagel, by Your Majesty
Special Favour, Minister of the abovesaid
Dutch Chappel.*

N.
nder
roac
an
Bles
ood
nd Ha
er sha
n!

OPDRAGT

A A N

AAR MAJESTEYT

V A N

Groot Brittanjen, &c. &c.

D E

Koninginne A N N A.

Met Believen van UE. uitmuntende Majestejt.

and Loy
Majesty
abovesat

Alschoon nooit in gebruik
was een Opdraght voor
het Boek der Gemeene Gebe-
nen te stellen, was het egter,
at *Uwe Majestejts* groot Be-
langen,

O P D R A G T.

langen, befondere Sorge en
brandenden Yver tot het
voortfetten der Kerk van *Enna-
geland*, fo als die by de Wet
is vaftgefteld, en in 't befor
der *Uwe Koninglyke* Goedy
heyd in *Uwe* Duytfe Kapel
tot S. James aan te houde
waar defe Gebeden tegen de
woordig godvrugtiglyk wor
den gedaan, een openbarue
Erkenneniffe vorderde.

De onlangs overleden ke
oudfte Predikant Ab. Du
(welke in het laten drukker
van defe groote Onkoftene
gedaan heeft,) was altyd va
voorneemen dit Boek aan den

Ma

T. O P D R A G T.

ge *Majesteyt* op te offeren ; en
ot he *gesien U Majesteyt* alder-
an *Enadigst* gelieft heeft my
Wet dese Bedieninge wede-
esom te begiftigen, so agte
Goed in gemoede verplicht en
apelsbonden, dit Boek aan
ude *we Koninglyke Majesteyt*
egende naam van het bedroef-
k wor Huysgesin van Mr. Ab.
nbanuez op te dragen, met
etuyginge van onse herte-
edenke en ootmoedige Dank-
Duarheyd voor *U Majesteyts*
ukkerootte Gunste t' onswaarts ;
osteneekende den Almagtigen
d va *OD U Majesteyt* te sege-
an ten met een lange, voorspoe-
Ma dige

O P D R A G T.
dige en gelukkige Regeeri
ge en *Uwe Koninglyke Ha*
den en Onderneemingen,
wel binnen als buyten s'land
wel te doen gelukken, so d
beyde Kerk en Staat lang
mag genieten het gesege
Voordeel van so goede
K O N I N G I N.

Voor Wiens Behoudenisse en Welwefen
en hier namaals altyd sugten sal,

Allergenadigste Sovereyn
U E. Majesteyts

Ten hoogsten verplichten en nedrigen
naar en getrouwen Onderdaan *B. H*
nagel, door *Uwe Majesteyts* beson
Gunste Predikant der bovengeseide
der-Duitse Kapelle.

T.
eer
Ha
en,
land
so d
lan
egen
pede
wesen
t,
eyn
s
drigen
in B. H
beson
gefeide

APPROBATION.

WHEREAS the Liturgy of the Church of England translated into the Dutch Language, and that I am satisfied from Persons of good Credit, that it is faithfully performed; I do not only approve of the Publishing of it, but likewise recommend it to the Use of all such as shall like that Service, and hope it may be of Use in Foreign Parts at least to justify our Church-worship. But that which chiefly has made me presume to give this Approbation, is from the Authority of the Queen's Majesty, who has been graciously pleased to allow and encourage the Use of it in the Dutch Congregation at the Chappel in St. James's, April 14. 1703.

H. London.

NADEMAAL de Liturgie der Kerke van Engeland in de Neder-Duytse Spraak is overgeset, en Ik doe Personen van goed geloof verzekert ben, dat sulks getrouwelijk is geschied; So keure Ik niet alleen het uitgeven daarvan voor goed, maar pryse ook het Gebruyk derselve aan alle sodanige aan, die den selven Dienst genegen syn, en hope, dat die van nutte mag syn in Vreemde Landen, ten minsten om onse Kerken-Dienst te regtveerdigen. 'Tgeen egter My besonderlyk dese Goedkeuring heeft doen geven is het Hoog gesag Haarer Koninglyke Majesteyt, Welke het gebruyk hier van seer genadiglyk heeft gelieven te vergunnen en aan te moedigen aan de Neder-Duytse Vergadering in de Capelle tot S. James; April 14. 1703.

getekent :

H. London.

N.

ngland
bat I a
fully pe
it, b
shall li

Parts
ch chie
from t
gracious
be Dute
4. 1703

ndon.

Engelan
Ik doe
etrouw
ven dat
elve aa
a syn, e
den, te
'T gee
en geve
Velke h
vergun
gadering

ndon.

VOORREDEN.

NOIT is 'er yets door Menſſelyke Wys-
heid ſo wel geordend of ſo vaſt bevestigt
geweeſt, dat door Verloop van tyd niet is
vergert geworden: als onder andere klaarlyk bly-
kan uit de gemeyne Gebeden in de Kerk, gemeen-
de Goddelyken Dienſt genaamt. Want ſo iemand
erſte Oorſprong en Grond by de Oud-Vaderen
naſpeuren, die ſal bevinden, dat deſelve uit
ander dan een goed inſigt ingeſteld was, en tot
leren Aanwas der Godſaligheid. Want ſy ſchik-
de ſaak ſodanig, dat den gebeelen Bybel, (of het
tſte deel daar van) eens jaars, door geleſen ſoude
den; daar by beoogende, dat de Geestelykheid en
nderheid de Kerken-Dienaars, (door het geſtadig
n en overwegen van Gods Woord, ſelve tot God-
gtigheid ſouden worden opgewekt, en te bequamer
om andere door geſonde Leere te vermaanen,
de vyanden der waarheid te wederleggen; En
ders: dat het volk (door het dagelyks hooren
en der Heyliger Schrift in de Kerke) daar uit
uriglyk hoe langs hoe meer ſoude toenemen in de
ken-

V O O R R E D E N.

kennisfe Gods, en fo ontftooken werden in een li beef
der waare Godsdienft. e we
eel

Maar voor vele jaren herwaarts, is defe Godv fche
tige en beylfame Inftellinge der Oud-Vaderen fo ande
onagtsaamt en verandert, door byvoeginge van o nnefta
kere Hiftorien, veelheyd van antwoorden, ydele n lej
lelingen, Lessen uit de Vaders en Synodale Inset ragt
gen, datter by-kans altyd, als men eenig Heylig Door
begon te lezen, eer men de Lessen van drie of bode
Capittelen volbragt hadde, om de reſte des Boek t v
lezen, geen tyd over bleef. Als by voorbeeld: t v
Gefigte des Propheetſ Esaias wierd begonnen op der
vent en het Boek Genesis, op den Septuageſim t om
maar het wierd alleen begonnen, maar nooit uitge Lee
fen. Op defe maniere wierden andere Boeken e di
Heyliger Schrift gebruykt. Daar en boven, aan ne de
ſien Paulus wilde dat men ſodanigen Taal in m we
Kerk voor het volk ſpreken ſou, als verſtaan ingen.
was en tot voordeel aan den Hoorder; So wierd de de
Dienſt in defe Kerk van Engeland nogtans veyden
jaaren herwaards, het volk in het Latyn, (dat
niet verſtand) voorgelezen; ſo dat ſy alleen met haar Nog
ren hoorden, ſonder dat haar hert, geeft of gemoed d egelen
door wierd aangequeekt. En verders, niet tegenſtaand eyning
Oud-Vaderen de Pſalmen in ſeven deelen verdeelt h o dat
ben, elk deel waar van ſy Nagt-Gebeden noemt H. Sch

V O O R R E D E N.

een li heeft men nogtans nu een geruyme tyd maar een weynige derfelver dagelyks gefegt, en de anderen heel nagelaten. Ten laatften, het getal ende de Godvorfcheydentheid der Regelen, genoemd, en de mecnige en fo veranderingen der Dienft, waren de oorfaak dat het van omfneffaan der bladeren des Boeks, om te vinden wat ydele h lesen foudé, meerder moeyte ende fwarigheid e Inftelragt, als de lefinge van 't gene gevonden was.

Heylig B Door aanmerkinge defer en diergelyker ongevoegs Boekbeden, is hier sodanigen ordre ingefteld, waar door eld: 't vorige fy verholpen. Ende op dat alles te genen op der fy, is hier voorgesteld een Almanach, klaar en agefint om verftaan, en waar in, (fo veel doenlyk was) it uitge Leefen der Heyliger Schrift, fo is opgefteld, dat Boeken de dingen in ordre kunnen gefchieden, fonder het n, aan ne deel der Schrift van 't ander af te breeken. aal in welke reden men de Antiphonen of Tegengeftaaningen, Antwoorden en diergelyke dingen heeft verkort, wierd de de Aan-een-hang ende Lefinge der Schrift tuffen tans vryden gebraken.

(dat Nogtans dewyl het noodfakelyk is, dat 'er eenige t haar egelen fyn, fo fyn hier eenige opgefteld, die gelyk noed d eynig in getal, fo ook heel ligt fyn om te begrypen: ftand de dat gy hier een ordre van Gebeden en Leefen der deelt h H. Schrift hebt, die de Sin en 't Oogwit der Oud- noemd

Va-

V O O R R E D E N .

Vaderen veel nader komt, ende veel profytelyker gemakkelyker is dan 't gene voor desen wierd gebruyt. Dese is profytelyker, vermits hier uit vele onware onsekere, of sommige versierde, of superstitieuse dingen uitgelaten syn, en niets anders is geordoneert leesen, dan het loutere suyvere Woord Gods, de Schriften, of het gene daar mede overeenkomt, en dat in sulken Spraak en order, als ligtst en klaar is om beyde van die 't leeft en hoort, verstaan worden. Dese Ordeninge is ook gemakkelyker, beyde om de kortheid daar van, ende der regulen weynigheid en klaarheid.

Ende gelyk voor desen groote verscheydenheid in het Leesen en Singen in de Kerken deses Ryks eenige volgende het gebruyk van Salisbury, sommige dat van Herford, sommige dat van Bangor, sommige dat van York, andere van Lincoln, so van nu voortaan door 't geheele Koningryk een seldgebruyk syn.

Aangefien ook geen ding so klaar kan ingesteld worden, of daar kunnen twyffelingen ontstaan ontrent het gebruyk en oeffenen desselfs, so is 't, dat, om alle sodanige verschilligheid (so eenige voorkomt mogt) weg te neemen, en alle twyffelingen te ontvooien, nopens de manier hoe de saken, in dit Boek

V O O R R E D E N.

teyker en, te verstaan, te doen en te werk te stel-
gebruik dat de gene, die so twyffelen of eenige zaak ver-
onwarenlyk opneemen, altyd sullen gaan na de Bis-
cuse van dat Distrikt, die na syn goetvinden de
oneert welmeeninge reguleeren sal, in dier voegen,
s, de ne Schikkinge dien aangaande niet stryde met
nt, en dit Boek begreepen. En is het dat de Bis-
n klaan die Streek in twyffel is, so sal hy om het
rstaan des Aants-Bisschops in desen deelen mogen
er, be
i weyn

heid w HOE WEL het vastgesteld is, dat alles in de En-
es Ryk selfe Tale in de Kerke moet gelezen ende gesongen
Somme, ten eynde dat de geheele Vergaderinge hier gestigt
or, so werden, so werd nogtans geenfins verboden, of, die
so alle Morgen of Avond-Gebed by haar selven lezen, mogen
een sel alle Talen, die sy maar verstaan, doen. Insgelyks
alle de Dienaren en Diakenen het Morgen en Avond-
te lesen, alle Dagen gehouden wesen, openbaar of by haar
teu sy doer siekte of andere gewigtige oor-
n belet.

en ieder Parochiaan die in Parochy-Kerken, of Kapellen,
ingeste doet, te Huys wesende, en door gene wettige oorfake
an om dert, sal in de Parochy-Kerke, of Kapelle daar hy
deselve lezen: en een weinig te vooren eer hy be-
de Klok doen luiden, op dat het volk kome om Gods
dat, om te hooren en met hem te bidden.

orkoma
te om
lit Boe
b

* *

Van

V A N D E
CEREMONIEN

Waarom sommige vernietigt en sommige gehouden syn.

VA N sodanige Ceremonien, als in de veragebruikelyk syn geweest en haar begrepen door mensfelyke Intellinge hebben genoot. Aan syn eenige in den beginne uit een Goddelyk merk en voorneemen ingestelt en daar na noverkeert tot ydelheid en by-geloof: Eenige fonde de Kerk ingekroopen door onbedagte devotiefyn een yver sonder verftand; welke om datfe in weaanvang door de vingeren wierden gefien, us-gdag tot dag groote misbruyken baarden, en enien om niet alleen om haare nutteloosheid, en n ook om datfe het volk fo feer verblind en de heiglykheid Gods verduifterd hebben, verdienedeygefneeden en vol uit verworpen te werden: Ewe dere syn 'er, van welke men, fchoon van men evfen bedagt, nogtans goed gevonden heeft dieder nog te houden, fo wel om een goede order te kerben in de Kerke (ten welken eynde fy ook voruwierden ingevoert), als om datfe ftrekken tot in mtinge, waer toe (na de leere des Apostels) Een in de Kerk moet gerigtet worden. verm

VAN DE CEREMONIEN.

En alhoewel het onderhouden of nalaten van
n Ceremonie, in sig selfs aangemerkt, maar
n kleyne faake fy, so is nogtans een moedwillige
laatdunkende overtreding en verbreekinge van
nige gemeene ordre en Tugt, geen geringe
daad voor GOD; *Laat alle dingen onder u*
lyke en in order geschieden, segt den H. Paulus.
et instellen van welke order geen private perfoo-
mige ge- toekomt; waarom ook niemand behoort voor
neemen of te tragten in de Kerke van Christus
nige openbare of gemeene order in te stellen of
in de veranderen, ten fy dat hy daar toe wettelyk
aar bevoegen is en magt ontfangen heeft.
a genoe aangefien nu in dese onse tyd de gemoederen
ddelyke menffen so verscheyden syn, dat eenige het
na no- werk van Conscientie fullen rekenen van het
enige fte deeltje van haare Ceremonien af te staan,
e devot- fynde so fterk aan haar oude gewoontens vast;
datfe in wederom aan de andere kant sommige so
gesien- us-greetig syn, datfe wel alle dingen wilden
en, en nieuwen en so't oude veragten, wyl niets als't
heid, n- nieu is, haar behagen kan; so hield men het
en de- lig, niet so seer te sien, hoe een van dese twee
rdien- ley. foorten te behagen en te vrede te stellen,
orden: te wel hoe God te behagen tot haar beyder nutte.
van n- evenwel niemand, die met goede redenen te
eest di- den is, aanftoot te geven, fyn hier sekere oor-
der te- ken ter nedergefteld, waarom eenige van de in
r ook- bruyk fynde Ceremonien fyn afgelaaten en
en tot- mige overgebleeven en nog onderhouden.
tels) Eenige fyn weg gedaan, om dat de groote
vermate en veelheid derfelver in dese latere

VAN DE CEREMONIEN.

tyden was aangegroeyt tot een ondragelaft; waar over den H. *Augustinus* in syn klagde, datse tot fulk een getal gekomen was dat de staat der Christenen in dat deel slijm dan der Joden was; en syn raad was, dat fulk een jok en last weg neemen moest, want de tyd fulks maar vreedfameelyk sou toekomen. Maar wat sou den H. *Augustinus* gesegt hebben had hy de Ceremonien van vorige dagen, ons in gebruyk, gesien, als waar by de veel in syn tyd geen gelyken had? Dese onse buymatige menigte van Ceremonien was so groot meenige derselver so duyster, datse de welda van Christus jegens ons eerder verwarden en donkerden als openbaarden en aan 't ligt brachten. Behalven dat het Euangelium van Christus geen Ceremonieele Wet is, (so als Moses was), maar is een Religie om God te dienen onder de dienstbaarheid van het beeld of de schaduwe, maar in de vryheid des Geestes: te dien synde met die Ceremonien alleen, wady dienstig syn tot een betamelyken order en ordelyke tugtoeffening, en bequaam om het verstand des menschen aan te setten, om de pligt indagtig te syn jegens God, door een merkelyke en wat meer besondere beduyding waar door hy gestigt kan worden. De gewichtigste oorzaak verders, om eenige Ceremonien vernietigen, was om datse so verre in 't misbruik geraakt waren; eensdeels door de bygelooft blindheid van 't botte en ongeletterd volk: andersdeels door de onverfadelyke gierigheid

VAN DE CEREMONIEN.

die meer haar eygen voordeel, dan de eere
fогten, fo dat defe misbruyken niet wel,
met de Ceremonien selfs, konden weg genoo-
worden.

Die gene nu, welke mogelyk haar daar aan
ftooten, dat eenige der oude Ceremonien
gehouden worden, moeten dit overwegen,
het onmogelyk is eenige order of vreedfame
pline in de Kerk te houden fonder geheel ee-
Ceremonien; en fo fullen fy billyke redenen
om haar oordeel dien aangaande te veran-
Denken fy egter het te veel, eenige van
oude te laten, en wilden fy liever alle nieuwe
en ingeftelt; defe toeftaande, dat men eenige
monien noodig heeft, kunnen met geen rede-
de oude, waar defelve wel en te regt kunnen
uykt werden, alleen om hun oudheyd, mis-
en fonder haar eygen dwaasheyd in defe ten
te ftellen: want in dien opfigt behoorden
erder eenige eerbied voor defelve te hebben om
oudheyds wille, willen fy doen fien, meer
egen te fyn tot Eenigheyd en Samenftem-
inge, dan tot veranderingen en nieusgretig-
yd, welke (fo veel mogelyk, en behoudens de
re voortfetting der Chriftelyke Godsdienft) al-
moet genyd worden. Ook fullen fodanige
en regtmatige reden hebben, om haar aan de
behoudene Ceremonien te ftooten; Want
yk die, welke meeft in misbruyk geraakt wa-
en der menffen Gewiffen buyten nood
waarden, weg genomen fyn, fo fyn de overi-
voor een Kerken-tugt en ordre gehouden,
welke

VAN DE CEREMONIEN.

welke (op billyke gronden) veranderd en vermag werden, en daarom niet even gelyk waardeeren sy met de Wet van God. En die en boven syn sy geen duyftere of stomme Ceremonien, maar sodanig geschikt, dat ieder een vstaan kan, watse meenen en tot wat gebruydeselve dienen. So dat het niet waarschyne is, dat deselve in 't toekomende so misbruyfullen worden als andere syn geweest. En in ons doen veroordeelen wy geen andere Natien, schryven iets voor aan iemand als alleen ons eygen Volk: want het dunkt ons oorb dat ieder Land sulke Ceremonien gebruyke, sy best sullen denken tot voortsetting van G E Eer en Heerlykheyd, en om het volk te brengen tot een seer volkoomen en godsalig Leven, b g ten dwaling en by-geloof; en datse andere de O gen weg doen, die sy van tyd tot tyd het me ber misbruykt vinden, even als het so in menfch d ke Ordonnantien op verscheydene wyfen in worthe scheydene Landen dikmaal verandert. et d

ORD

E. N.

l en ve
n gelyk
En d
ne Ceren
er een v
t gebr
fchyne
misbru
En in
Natiën,

O R D E R

V A N H E T

Leesen der Psalmen.

DE T Psalmboek sal alle maanden eens door-
geleesen worden, so als het is afgedeelt,
voor 't *Morgen* en *Avond-Gebed*. Maar in
January sal het alleen geleesen worden tot de
of negen en twintigste Dag der Maand.
Dewyl *January*, *Maart*, *May*, *July*, *Augu-*
October en *December* elk een en dertig dagen
het meesten, so is het vastgesteld, dat op de laatste
mensdag der Maand deselve Psalmen van den Dag
en in votheen sullen geleesen worden, op dat men
et de volgende eerste Dag der Maand het
Psalm-boek weder beginnen mag.

Dewyl ook de 119 Psalm in 22 Deelen is ge-
deelt, en te lang is om op eene tyd uitgeleesen te
worden, is het so geschikt, dat op eene tyd niet
meer dan vier of vyf van die Deelen geleesen wer-
den.

Op het eynde van ieder Psalm en van ieder
deel der 119 Psalm, sal gesegt worden by beurte:
Eere sy den Vader, ende den Sone ende den H. Geest:
Als het was in den beginne, is nu en altyd wesen sal,
in Eeuwigheyd, Amen.

** 4

¶ Merkt

ORD

¶ Merkt, dat het Psalm-boek volgt na de verdediging der Hebreëen, en de overſetting van den groten Engelfchen Bybel, uitgegeven en gebruykt ten tijde van Koning Henrik de VIII. en Eduward de VI.

O R D R E

V A N H E T

Leefſen des overigen Gedeelte der
H. Schrift.

HET Oude *Testament* is geſchikt voor de eene Leſſen in 't *Morgen* en *Avond-Gebed*, ſo het meeste deel daar van alle Jaar eens gelezen word, even als in de *Almanack* is geſet.

Het *Nieuwe Testament* is geſchikt voor de twee Leſſen in 't *Morgen* en *Avond-Gebed*, en ſal twee Jaaren in ordre driemaal door gelezen worden behalven de *Sendbrieven* en *Euangelien*; de Opbaringe uitgeſondert, waar uit alleen eenige Leſſen voor verſcheyde Feestdagen ſyn geſtelt.

Om te weten, wat Leſſen ieder dag gelezen ſullen worden, ſo ſiet na de Dag der Maanden *Almanack*, en daar ſult gy de Kapittelen vinden, die gelezen ſullen worden voor Leſſen, beide in 't *Morgen* en *Avond-Gebed*; de beweeglyke Feestdagen.

ORDRE VAN HET LESSEN, &c.

De verdere dagen alleen uitgefondert, die niet in den
den groenack ftaan; en de onbeweeglyke, waar gy,
ykt ten de ordre der Lessen, de plaats fult open vin-
ard de De eygene Lessen voor alle welke dagen ge-
nden worden in de Tafel van de befondere
ffen.

E Merkt ook, dat wanneer 'er eygene Psalmen of Les-
sen syn voor dien Dag, dat dan de ordinare Psal-
men en Lessen (fo die verscheyden syn) worden na-
gelaaten.

te de De Collect, den Sendbrief en 't Euangelie
van den Sondag, sal de gantse week die volgt die-
nen, ten sy in dit Boek ergens anders is vastge-
stelt.

r de e
ed, fo
ns gele

r de tw
en fal
n wor
de Op
enige
n syn

g gele
Maand
telen v
ffen, b
weegly
Fed

UIT.

UITGESONDERDE LESSEN

Die men leeft in het Morgen en Avond-Lo
Sondagen en andere H. Dagen, door 't ge
heele Jaar.

Besondere Lessen op de Sondagen

De Sondagen van den Ad- vent: of Toe- komst des Hee- ren.	MORGENS.	AVOND.
1	Esai. 1	Esai. 2
2	5	24
3	25	26
4	30	32
De Sondagen na Kers-Tyd.		
1	Esai. 37	Esai. 38
2	41	43
De Sondagen na Drie Koningen.		
1	Esai. 44	Esai. 46
2	51	53
3	55	56
4	57	58
5	59	64
6	65	66
Sondag Septuage- sima.	Gen. 1	Gen. 2
Sondag Sexagesi-	Gen. 3	Gen. 6

UITGESONDERDE LESSEN.

	MORGENS.	AVONDS.
Quinquagena.	Gen. 9. tot v. 20.	Gen. 12
Sondag	Gen. 19. tot v. 30	Gen. 22
	27	34
	39	42
	43	45
	Exod. 3	Exod. 5
	Exod. 9	Exod. 10
	Mat. 26	Heb. 5 tot v. II.
DAG.	Exod. 12	Exod. 14
	Rom. 6	Aktor. 2. v. 22
na Paes.	Num. 16	Num. 22
	23, 24	25
	Deut. 4	Deut. 5
	6	7
	8	9
na He-	Deut. 12	Deut. 13
svaart-Dag.	Deut. 16. tot v. 18	Efsai. II
TER-DAG	Aktor. 10. v. 34	Akt. 19. tot v. 21
effe.	Genesis I	Genes. 18
effe.	Matth. 3	I Joh. 5
is Eenheyds-		
Dag.	Jofua 10	Jofua 12
na Drie-	Rigt. 4	Rigt. 5
enheid.	I Sam. 2	I Sam. 3
	12	13
	15	17
	2 Sam. 12	2 Sam. 19
	21	24
	I Koning 13	I Kon. 17
	18	19
		10

U I T G E S O N D E R D E L E S S E N

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26

SMORGENS.

21
2 Kon. 5
10
19
Jerem. 5
35
Ezech. 2
14
20
Daniel 3
Joel 2
Habacuc 2
Spreuk. 2
11
13
15
17

S A V O N

22
2 Kon. 9
18
23
Jerem. 22
36
Ezech. 13
18
24
Daniel 6
Mich. 6
Spreuk. 1
3
12
14
16
19

† Eygen Lessen op Feest-Dagen.

S. Andreas Apost.
S. Thomas Apost.
CHRISTI Geboorte.

1 Lesse.
2 Lesse.
S. Steven.
1 Lesse.
2 Lesse.

S. Jan.
1 Lesse.
2 Lesse.
Aller-onnoselen
Kinderen-Dag.
Nieu-Jaars-Dag.

SMORGENS.

Spreuk. 20
Spreuk. 23
Esai. 9 tot v. 8.
Luc. 2 tot v. 15
Prov. 28
Hand. 6. v. 8. tot
cap. 7. v. 30.
Pred. 5
Apoc. 1
Jer. 31. tot v. 18.

s' A V O N

Spreuk. 21
24
Ef. 7. v. 10.
Tit. 3. v. 4.
Pred. 4.
Handel. 7.
30. tot 55
Pred. 6.
Apoc. 22.
Sapient. 1

LESSEN. TEGESONDERDE LESSEN.

SSEN
 A V O N
 22
 Kon. 9 Koningen.
 18
 23
 em. 22 li Rekeeringe.
 36
 ch. 13
 18
 24
 niel 6
 ch. 6
 euk. 1
 3
 12
 14
 16
 19
 e Vrydag.
 e.
 e.
 en. e.
 e.
 A V O N Maandag.
 euk. 21 e.
 24 e.
 is Dingsdag.
 e.
 7. v. 10.
 3. v. 4.
 d. 4.
 adel. 7.
 o. tot 55
 d. 6.
 c. 22.
 ent. 1

s' MORGENS.

Gen. 17.
 Rom. 2.
 Esai. 60.
 Luc. 3. tot v. 23.
 Sapien. 5.
 Act. 22. tot v. 22
 Sapien. 9.
 Sapien. 19.
 Eccles. 2.
 Hof. 13.
 Joh. 11. tot v. 45.
 Dan. 9.
 Joh. 13.
 Gen. 22. tot v. 20.
 Joh. 18.
 Zach. 9.
 Luc. 23. v. 50.
 Exod. 16.
 Matth. 28.
 Exod. 20.
 Luc. 24. tot v. 13
 Eccles. 4.
 Eccles. 7.
 Joh. 1. v. 43.
 Deut. 10.
 Luc. 24. v. 44.
 Gen. 11. tot v. 10
 1 Cor. 12.

s' A V O N D S.

Deut. 10. v. 12.
 Coloff. 2.
 Esai. 49.
 Joh. 2. tot v. 12.
 Sapien. 6.
 Act. 26.
 Sapien. 12.
 Eccles. 1
 Eccles. 3.
 Hof. 14.
 Jerem. 31.
 Esai 53.
 1 Pet. 2.
 Exod. 13.
 Heb. 4.
 Exod. 17.
 Act. 3.
 Exod. 32.
 1 Cor. 15.
 Eccles. 5.
 Eccles. 9.
 2 Reg. 2.
 Eph. 4. tot v. 17.
 Nu. 11. v. 16. tot 30
 1 Cor. 14. tot v. 26
 Pinxter-

UITGESONDERDE LESS

	's MORGENS.	's A V O
Pinxter-Dingd.		
1 Lesse.	1 Sam. 19. v. 18.	Deut. 30.
2 Lesse.	1 Theff. 5. v. 12. tot v. 24.	1 Joh. 4. 14.
S. Barnabas.		
1 Lesse.	Eccles. 10.	Eccles. 12.
2 Lesse.	Afor. 14.	Af. 15. tot
S. Joh. den Doop.		
1 Lesse.	Malach. 3.	Malach. 4.
2 Lesse.	Matth. 3.	Mat. 14. tot
S. Pieter.		
1 Lesse.	Eccles. 15.	Eccles. 19.
2 Lesse.	Afor. 3.	Afor. 4.
S. Jacob.	Eccles. 21.	Eccles. 22.
S. Bartholomeus.	Eccl. 24.	Eccles. 29.
S. Matth.	Eccl. 35.	Eccles. 38.
S. Michiel.		
1 Lesse.	Gen. 32.	Dan. 10.
2 Lesse.	Hand. 12. v. 20.	Jud. v. 6.
S. Lucas.	Eccles. 51.	Job 1.
S. Simon en Judas.	Job 24, 25.	Job 42.
Aller-Heyl.		
1 Lesse.	Sapient. 3. tot v. 10	Sap. 5. tot
2 Lesse.	Heb. 11. v. 33. en cap. 12. tot v. 7.	Apoc. 19. 17.

Deut. 30.
Job. 4.
14.

Eccles. 12.
17. 15. to

Malach. 4.
Mat. 14. to

Eccles. 19.
18. 4.

Eccles. 22.
Eccles. 29.
Eccles. 38.

Dan. 10. to
Jud. v. 6.

Job 1.
Job 42.

Ap. 5. to
Apoc. 19.
17.

BESONDERE

P S A L M E N

Op sekere Dagen.

	MORGENS.	AVONDS.
Kers-Dag.	Pfal. XIX. XLV. LXXXV.	LXXXIX. CX. CXXXII.
Woensdag.	VI. XXXII. XXXVIII.	CII. CXXX. CXLI.
Goede-Vrydag.	XXII. XL. LIV.	LXIX. LXXXVIII.
Paas-Dag.	II. LVII. CXI.	CXIII. CXIV. CXVIII.
Heelv. Dag.	VIII. XV. XXI.	XXIV. XLVII. CVIII.
Pinxter-Dag.	XLVIII. LXVIII.	CIV. CXLV.

2 A L M E N
B E S O N D E R E

Op fekere Dagen.

AYOUB

212221

117713

110

7785

1111X5

IX

1176663

111720

V I X Z

1151Z

J I I V S

171

MORGENS

11

277-282

1117

1178

LIV

111

177

111737

111 V Z 1

ALIA

JANUARIUS heeft XXXI. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 leffe. | 2 leffe. | 1 leffe. | 2 leffe.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	N. Jaars-Dag.	Gen. 1.	Mat. 1	Gen. 2.	Rom. 1.
		3	2	4	2
		5	3	6	3
		7	4	8	4
	<i>Drie Koning-Dag.</i>				
		9	5	12	5
		13	6	14	6
		15	7	16	7
		17	8	18	8
		19	9	20	9
		21	10	22	10
		23	11	24	11
		25	12	26	12
		27	13	28	13
		29	14	30	14
		31	15	32	15
		33	16	34	16
		35	17	37	1 Cor. 1.
		38	18	39	2
		40	19	41	3
		42	20	43	4
		44	21	45	5
		46	22	47	6
	<i>Pauls Bekeering.</i>				
		48	23	49	7
		50	24	Exod. 1	8
		Exod. 2	25	3	9
		4	26	5	10
	<i>K. Karels Mart.</i>	* 6	27	7	11
		8	28	9	12

Merkt dat *Exod. 6.* alleen geleesen word tot v. 14.

FEBRUARIUS heeft XXVIII. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 lesse. | 2 lesse. | 1 lesse. | 2 lesse.

d	1	<i>Vasten-Dag.</i>	<i>Exo. 10</i>	<i>Mar. 1</i>	<i>Exo. 11</i>	<i>1 Cor. 13</i>
e	2	<i>Marie Suyver-tyd.</i>		2		14
f	3		12	3	13	15
g	4		14	4	15	16
A	5		16	5	17	2 <i>Cor. 1</i>
b	6		18	6	19	2
c	7		20	7	21	3
d	8		22	8	23	4
e	9		24	9	32	5
f	10		33	10	34	6
g	11		<i>Lev. 18</i>	11	<i>Lev. 19</i>	7
A	12		20	12	26	8
b	13		<i>Nu. 11</i>	13	<i>Nu. 12</i>	9
c	14		13	14	14	10
d	15		16	15	17	11
e	16		20	16	21	12
f	17		22	<i>Luc. 1</i>	23	13
g	18		24	<i>d. 1.</i>	25	<i>Gala. 1.</i>
A	19		27	2	30	2
b	20		31	3	32	3
c	21		35	4	36	4
d	22		<i>Deut. 1</i>	5	<i>Deut. 2</i>	5
e	23	<i>Vasten-Dag.</i>	3	6	4	6
f	24	<i>S. Matth. Apost.</i>		7		<i>Ephs. 1.</i>
g	25		5	8	6	2
A	26		7	9	8	3
b	27		9	10	10	4
c	28		11	11	12	5
d	29		13	<i>Mat. 7</i>	14	<i>Rom. 12</i>

M A A R T heeft XXXI. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 leffe. | 2 leffe. | 1 leffe. | 2 leffe.

			De. 15.	Luc. 12	Den. 16	Ephe. 6.
						Phil. 1
d	1		17	13	18	2
e	2		19	14	20	3
f	3		21	15	22	4
g	4		24	16	25	Colof. 1
A	5		26	17	27	2
b	6		28	18	29	3
c	7		30	19	31	4
d	8		32	20	33	Thes. 1
e	9	Even Nagt der	34	21	Josue 1.	2
f	10	Lente.	Jof. 2.	22	3	3
g	11		4	23	5	4
A	12		6	24	7	5
b	13		8	Joan. 1	9	2 Th. 1
c	14		10	2	23	2
d	15		24	3	Judic. 1	3
e	16		Rigt. 2.	4	3	1 Tim. 1
f	17		4	5	5	2. 3
g	18		6	6	7	4
A	19		8	7	9	5
b	20		10	8	11	6
c	21		12	9	13	2 Tim. 1
d	22		14	10	15	2
e	23		16	11	17	3
f	24	Vasten - Dag,		12		4
g	25	Marie Bootschap.		13	19	Titus 1
A	26		18	14	21	2. 3
b	27		20	15	4	Philem.
c	28		Ruth 1.	16	1 Sam. 2	Hebr. 1
d	29		3	17	4	2
e	30		1 Sam. 1	18		
f	31		3			

APRIL heeft XXX. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 leffe. | 2 leffe. | 1 leffe. | 2 leffe.

			1 Sam. 5.	Joh. 19.	1 Sam. 6.	Heb. 3.
g	1					
A	2		7	20	8	4
b	3		9	21	10	5
c	4		11	Acto. I.	12	6
d	5		13	2	14	7
e	6		15	3	16	8
f	7		17	4	18	9
g	8		19	5	20	10
A	9		21	6	22	11
b	10		23	7	24	12
c	11		25	8	26	13
d	12		27	9	28	Jacob. I
e	13		29	10	30	2
f	14		31	11	2 Sam. I	3
g	15		2 Sam. 2	12	3	4
A	16		4	13	5	5
b	17		6	14	7	1 Pet. I
c	18		8	15	9	2
d	19		10	16	11	3
e	20		12	17	13	4
f	21		14	18	15	5
g	22		16	19	17	2 Pet. I
A	23		18	20	19	2
b	24		20	21	21	3
c	25	Marcus Evang.		22		1 Joh. I
d	26		22	23	23	2
e	27		24	24	1 Kon. I	3
f	28		1 Kon. 2	25	3	4
g	29		4	26	5	5
A	30		6	27	7	2, 3 Joh.

M A Y heeft XXXI. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 lesse. | 2 lesse. | 1 lesse. | 2 lesse.

Philip en Jacob.					
b	1	1 Kon. 8	Han. 28	1 Kon. 9	Jude.
c	2				Rom. 1
d	3	10	Mat. 1	11	2
e	4	12	2	13	3
f	5	14	3	15	4
g	6	16	4	17	5
A	7	18	5	19	6
b	8	20	6	21	7
c	9	22	7	2 Kon. 1	8
d	10	2 Kon. 2	8	3	9
e	11	4	9	5	10
f	12	6	10	7	11
g	13	8	11	9	12
A	14	10	12	11	13
b	15	12	13	13	14
c	16	14	14	15	15
d	17	16	15	17	16
e	18	18	16	19	1 Cor. 1
f	19	20	17	21	2
g	20	22	18	23	3
A	21	24	19	25	4
b	22	Efr. 1	20	Efr. 3.	5
c	23	4	21	5	6
d	24	6	22	7	7
e	25	9	23	Neh. 1	8
f	26	Neh. 2 3	24	4	9
g	27	5	25	6	10
A	28	8	26	9	11
b	29	Herstelling van de	27	13	12
c	30	Koninglyke Fam.	28	Eth. 2.	13
d	31	Eft. 1.	Marc. 1	4	14

JUNIUS heeft XXX. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 lesse. | 2 lesse. | 1 lesse. | 2 lesse.

e	1		Est. 5	Marc. 2	Est. 6	1 Co. 15
f	2		7	3	8	16
g	3		9	4	Job 1	2 Cor. 1
A	4		Job 2.	5	3	2
b	5		4	6	5	3
c	6		6	7	7	4
d	7		8	8	9	5
e	8		10	9	11	6
f	9		12	10	13	7
g	10		14	11	15	8
A	11	Barnabas Apostel.				
b	12		16	12	17, 18	9
c	13		19	13	20	10
d	14		21	14	22	11
e	15		23	15	24, 25	12
f	16		26, 27	16	28	13
g	17		29	Luce 1	30	Gala. 1
A	18		31	2	32	2
b	19		33	3	34	3
c	20		35	4	36	4
d	21		37	5	38	5
e	22		39	6	40	6
f	23	Vasten-Dag.	41	7	42	Ephe. 1
g	24	S. Jans Geboorte.				
A	25		Prov. 1	8	Prov. 2	2
b	26		3	9	4	3
c	27		5	10	6	4
d	28	Vasten-Dag.	7	11	8	5
e	29	Pet. en Paul Ap.				
f	30		9	12	10	6

JULIUS heeft XXXI. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 1 leffe. 1 2 leffe. 1 1 leffe. 1 2 leffe.

g	1	Pro. II	Luc. 13	Pro. 12.	Phili. I
A	2	13	14	14	2
b	3	15	15	16	3
c	4	17	16	18	4
d	5	19	17	20	Colof. 1
e	6	21	18	22	2
f	7	23	19	24	3
g	8	25	20	26	4
A	9	27	21	28	1Thes. 1
b	10	29	22	31	2
c	11	Pred. I	23	Pred. 2.	3
d	12	3	24	4	4
e	13	5	Joan. I	6	5
f	14	7	2	8	2Thes. 1
g	15	9	3	10	2
A	16	11	4	12	3
b	17	Jere. I.	5	Jere. 2.	1Tim. 1
c	18	3	6	4	2. 3
d	19	5	7	6	4
e	20	7	8	8	5
f	21	9	9	10	6
g	22	11	10	12	2Tim. 1
A	23	13	11	14	2
b	24	15	12	16	3
c	25			13	4
d	26	17	14	18	Titus I
e	27	19	15	20	2. 3
f	28	21	16	22	Philem.
g	29	23	17	24	Hebr. I
A	30	25	18	26	2
b	31	27	19	28	3

AUGUSTUS heeft XXXI. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 1 lesse. 1 2 lesse. 1 1 lesse. 1 2 lesse.

		Jer. 29	Joh. 20	Jer. 30	Hebr. 4
c	1				
d	2	31	21	32	5
e	3	33	Actor. 1	34	6
f	4	35	2	36	7
g	5	37	3	38	8
A	6	39	4	40	9
b	7	41	5	42	10
c	8	43	6	44	11
d	9	45, 46	7	47	12
e	10	48	8	49	13
f	11	50	9	51	Jacob. 1
g	12	52	10	Klag. 1	2
A	13	Klag. 2	11	3	3
b	14	4	12	5	4
c	15	Ezec. 2	13	Ezec. 3	5
d	16	6	14	7	1 Pet. 1
e	17	13	15	14	2
f	18	18	16	33	3
g	19	34	17	Dan. 1	4
A	20	Dan. 2	18	3	5
b	21	4	19	5	2 Pet. 1
c	22	6	20	7	2
d	23	8	21	9	3
e	24	Vasten-Dag. S. Barthol. Apost.	22		1 Joh. 1
f	25		23	11	2
g	26		24	Hof. 1.	3
A	27		25	4	4
b	28		26	7	5
c	29		27	9	2, 3 Joh.
d	30		28	11	Jude
e	31		12	13	Rom. 1

SEPTEMBER heeft XXX. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 leffe. | 2 leffe. | 1 leffe. | 2 leffe.

f	1	Hof. 14	Mat. 2	Joel. 1	Rom. 2.
g	2	Joel. 2	3	3	3
A	3	Amos 1	4	Amos 2	4
b	4	3	5	4	5
c	5	5	6	6	6
d	6	7	7	8	7
e	7	9	8	Obadias	8
f	8	Jon. 1	9	Jon. 2.3	9
g	9	4	10	Mich. 1	10
A	10	Mich. 2	11	3	11
b	11	4	12	5	12
c	12	6	13	7	13
d	13	Nah. 1	14	Nah. 2.	14
e	14	3	15	Hab. 1.	15
f	15	Hab. 2	16	3	16
g	16	Zeph. 1	17	Seph. 2.	1 Cor. 1
A	17	3	18	Hag. 1.	2
b	18	Hag. 2	19	Zach. 1	3
c	19	Za. 2,3	20	4, 5	4
d	20	6	21	7	5
e	21	Vasten-Dag: S. Matth. Apost.		22	6
f	22			23	7
g	23	8	24	9	8
A	24	10	25	11	9
b	25	12	26	13	10
c	26	14	27	Mal. 1.	11
d	27	Male. 2	28	3	12
e	28	4	Tob. 1.	3	13
f	29	Tob. 2	Marc. 1	3	14
g	30	4	2	6	15
			3		

S. Michael.

OCTOBER heeft XXXI. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 lesse. | 2 lesse. | 1 lesse. | 2 lesse

		Tob. 7.	Marc. 4.	Tob. 8.	1 Cor. 16
A	1				2 Cor. 1
b	2	9	5	10	
c	3	11	6	12	2
d	4	13	7	14	3
e	5	Judit. 1	8	Judit. 2	4
f	6	3	9	4	5
g	7	5	10	6	6
A	8	7	11	8	7
b	9	9	12	10	8
c	10	11	13	12	9
d	11	13	14	14	10
e	12	15	15	16	11
f	13	Wysh. 1	16	Wysh. 2	12
g	14	3	Lu. 1 h.	4	13
A	15	5	and ha.	6	Galat. 1
b	16	7	2	8	2
c	17	9	3	10	3
d	18	H. Lucas Evang.	4		4
e	19		5	12	5
f	20		6	14	6
g	21		7	16	Ephe. 1.
A	22		8	18	2
b	23		9	Eccl. 1	3
c	24		10	3	4
d	25		11	5	5
e	26		12	7	6
f	27	Vasten-Dag.	8	9	Phil. 1
g	28	Simon en Jud.	14		2
A	29		10	15	3
b	30		12	16	4
c	31	Vasten-Dag.	14	17	Colos. 1

NOVEMBER heeft XXX. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 lesse. | 2 lesse. | 1 lesse. 2 lesse.

		Alder-Heyligen.	Eccl. 16	Luc. 18	Eccl. 17	Colof. 2
d	1					
e	2		18	19	19	3
f	3		20	20	21	4
g	4		22	21	23	1 Tbes. I
A	5	Poeder Verraad.	24	22	25 (a)	2
b	6		27	23	28	3
c	7		29	24	30 (b)	4
d	8		31	Joh. I.	32	5
e	9		33	2	34	2 Tbes. I
f	10		35	3	36	2
g	11		37	4	38	3
A	12		39	5	40	1 Tim. I
b	13		41	6	42	2, 3
c	14		43	7	44	4
d	15		45	8	46 (c)	5
e	16		47	9	48	6
f	17		49	10	50	2 Tim. I
g	18		51	11	Barn. I	
A	19		Barn. 2	12	3	3
b	20		4	13	5	4
c	21		6	14	H. v S.	Titus I
d	22		B. & D.	15	Esai I	2, 3
e	23		Esai 2	16	3	Philem.
f	24		4	17	5	Hebr. I
g	25		6	18	7	2
A	26		8	19	9	3
b	27		10	20	11	4
c	28		12	21	13	5
d	29	Vasten-Dag,				6
e	30	S. Andries Apost.		Act. I.		

(a) Het 25 Capittel van Ecclesiasticus, moet alleen gelezen werden tot v. 13.

(b) Ecclesiast. 30. alleen tot v. 18.

(c) Ecclesiast. 46. tot v. 20.

DECEMBER heeft XXXI. Dagen.

Morgen-Gebed. Avond-Gebed.

1 lesse. | 2 lesse. | 1 lesse. | 2 lesse.

		<i>Esa. 14</i>	<i>Acto. 2</i>	<i>Esaï 15</i>	<i>Hebr. 7</i>
f	1				
g	2	16	3	17	8
A	3	18	4	19	9
b	4	20. 21	5	22	10
c	5	23	6	24	11
d	6	25	helst 7.	26	12
e	7	27	helst 7.	28	13
f	8	29	8	30	<i>Jacob. 1</i>
	9	31	9	32	2
A	10	33	10	34	3
b	11	35	11	36	4
c	12	37	12	38	5
d	13	39	13	40	<i>1 Pet. 1</i>
e	14	41	14	42	2
f	15	43	15	44	3
g	16	45	16	46	4
A	17	47	17	48	5
b	18	49	18	50	<i>2 Pet. 1</i>
c	19	51	19	52	2
d	20	53	20	54	3
e	21		21		<i>1 Joa. 1</i>
f	22	55	22	56	2
g	23	57	23	58	3
A	24	59	24	60	4
b	25				
c	26				
d	27				
e	28				
f	29	61	25	62	5
g	30	63	26	64	<i>2 Joa.</i>
A	31	65	27	66	<i>3 Joa.</i>
			28		<i>Jude</i>

Vasten - Dag.

S. Thomas Apost.

Vasten - Dag.

Geb. onses Heeren.

S. Steven,

Joannes Euang.

Onnos. Kinderen.

en.

bed.

leffe.

Febr. 7

8

9

10

11

12

13

acob. 1

2

3

4

5

Per. 1

2

3

4

5

Per. 1

2

3

Joan. 1

2

3

4

5

Joan.

Joan.

Fude

HET

BOEK

DER GEMEENE

GEBEDEN.

So als die in de

ENGELSE KERKE

*Ieder Morgen en Avond gebruykt
worden.*

A

ORDRE

O R D R E

Der Dagelykse

MORGEN-GEBEDEN.

S P R E U K E N.

INDIEN de Godloofse boete doet voor alle syne sonden, die hy gedaan heeft, en alle myne Geboden onderhoud: en Recht en Gerechtigheid doet; hy sal gewisselyk leven, hy sal niet sterven, alle syne overtredingen die hy gedaan heeft, en sal ik niet gedagtig wesen: spreekt de Heere. *Ezech. 18.*

Ik kenne myne overtredingen: en myne sonde is steeds voor my. *Psal. 51.*

Keert U Aangesigte af van onse sonden: en delgt uit alle onse ongerechtigheden. *Psal. 51.*

De offerhande Gods is een gebroken geest: een gebroken en neergeslagen herte, sult Gy o God! niet veragten. *Psal. 51.*

Scheurt uwe herten, en niet uwe kleederen: en bekeerd u tot den Heere uwen God: want Hy is genadig en barmhertig, langmoedig, en groot van goedertierenheid, en berouw hebbende over 't quade. *Joel 2.*

By U o Heere! onse God is barmhertigheid en vergevinge, alhoewel wy tegen U gerebelleert hebben, en wy de stemme des Heeren onses Gods niet en hebben gehoorfaamt, dat wy in syne Wetten wandelen souden: die Hy gegeven heeft voor onse Aangesigten. *Daniel 9.*

Kastyt ons Heere, dog met mate: niet in Uwen toorn, op dat Gy ons niet te niete maakt. *Jer. 10. 24.*

Bekeerd

M O R G E N - G E B E D. 3

Bekeerd u: want het Koningryk der Hemelen is na by gekomen. *Mat. 3.*

Ik fal opstaan, en tot mynen Vader gaan, en ik fal tot Hem seggen: Vader ik hebbe gefondigt tegen den Hemel, en voor U. *Luc. 15.*

En gaat niet in't Gerigte met Uwen Knecht: want niemand die leeft fal voor U Aangefigte regtveerdig zyn. *Pfal. 143.*

Indien wy seggen, dat wy geen sonden hebben, so verleyden wy ons felven: en de waarheid is in ons niet. *1 Joan. 1.*

SEergeliefde Broeders: de H. Schrift vermaand ons op verscheide plaatsen, dat wy onse menigvuklige overtredingen en oneyndige sonden souden belyden en bekennen, en ons met geen veynsinge in Gods tegenwoordigheid behelpen, maar alle onse fouten (hooftzaken die ook zyn) voor God ontdekken, en met een een neergeslagen en opregt gemoed betuygen; dat dusdanige heylsame schuldbekenning, vergiffenisse bekومت, uit de ongrondbare goedertierenheid Gods. En hoewel wy op alle tyden gereed en bereyd moeten zyn, om onse sonden Gode te belyden, so staat ons nogtans toe, dese last insonderheid te voldoen op die tyd, op welke wy 't samen komen om God te danken voor syn onnoemelyke weldaden aan ons bewesen, om de lof, prys en eere, die wy Hem schuldig zyn, uit te breyden, om te luisteren na syn Hoogheylig Woord, en alles te verbidden, wat tot Heyl des Lichaams en Zielen Saligheid hoognoodig geagt werd. Waarom ik u alle, die hier tegenwoordig zyt, hertgrondelyk bidde; met een fuyver opregt herte en ootmoedige stemme, met my op te willen klimmen tot den Throon der Hemelse Genade; Seggende my na:

Algemeene Belydenisse, die van de gantse Vergadering met gebogen Knien gedaan werd.

ALMAGTIGE seer genadige Vader, als verlore Schaapen zyn wy vervreemd geweest, en van Uwe wegen

4 M O R G E N - G E B E D.

wegen hebben wy afgedwaalt, de Vonden en de Begeerlykheden onses herten hebben wy te veel toegegeven: Uwe hoogheylige Wetten hebben wy overtreden. 't Gepe ons te doen stond, hebben wy veronagtsaamd: 't gene gelaten diende, is by ons bedreven. Van ons selven hebben wy geen heyl te verwagten. Daarom, o Heere! weest ons armste Sondaren genadig. Spaart, o God! die hare sonden belyden: Doet barmhertigheid aan die haar bekeeren, volgens Uwe Beloftenissen aan het mensfelyk Geslagt in Christo Jesu onsen Heere, seer mildadelyk geopenbaard. Vorders vergunt ons ook, O goedertierenste Vader, om Uwen Sone en onsen Saligmaker Jesus Christus, dat wy voortaan Godvrugtelyk, regtvaardelyk en soberlyk ons leven mogen aanstellen, tot Eere Uwes Heyligen Naams, *Amen.*

De Absolutie, ofte Ontbindinge, dewelke van den Dienaar alleen uitgesproken werd.

DE Almagtige God, de Vader onses Heeren | Jesu Christi, die niet en wil den Dood des Sondaars, maar liever, dat hy afwyke van syn boose daden, en leve: En die magt gegeven, ja bevolen heeft syne Dienaars, dat sy syn boetvaardig Volk, de Ontbindinge en Vergiffenisse haarder sonden volkomelyk souden aanseggen: *Die vergeeft hen allen die waaragtig berouw hebben, ende den Hoogheyligen Evangelio ongeveynsdelyk gelooven, en onbind deselve sekerlyk.* Wy bidden dan, dat Hy ons waaragtig berouw wil verleenen, en synen H. Geest mededeelen, op dat het gene wy tegenwoordig doen, Hem geheel mag behagen: en de rest onses levens also onbelinet, en heylig zy in dese wereld; dat wy in 't toekomende de eeuwigduurende vreugde mogen bekomen, Door Christus onsen Heere,

Het Volk antwoord: Amen.

Dan sal den Dienaar het Gebed onses Heeren overluyd uitspreken.

ONSE Vader, die in de Hemelen zyt, Uwen Naame werde geheyligt.

M O R G E N - G E B E D. 5

U Koningryke kome, Uwen wille geschiede gelyk in den Hemel also ook op der Aarden.

Ons dagelyks Brood geeft ons heden.

En vergeeft ons onse schulden, gelyk ook wy vergeven onsen schuldenaren.

Ende en leyd ons niet in verfoekinghe,

Maar verlost ons van den Boosen. Want Uwe is dat Koningryke, ende de Kragt ende de Heerlykheid in eeuwigheid, *Amen.*

¶ *Daar na seyde den Dienaar,*

Heere Gy sult onse lippen open doen.

Antw. En onse Mond sal Uwen Lof verkondigen.

Dienaar. Haast U o God tot onser Hulpe.

Antw. Heere haast U om ons te helpen.

Dienaar. Eere sy den Vader, ende den Sone, ende den Heyligen Geest :

Antw. Gelyk het was in den beginne, so ook nu, &c.

Dienaar. Pryst Gy-lieden den Heere.

Antw. De Name des Heeren zy gepreessen !

Volgt Psal. X C V,

Venite exultemus Domino.

KOMT laat ons den Heere vrolyk singen, laat ons juychen den Rotssteen onses Heyls.

Laat ons syn Aangesigte te gemoete gaan met lof :

Laat ons Hem juychen met Psalmen.

Want de Heere is een groot God ; ja een groot Koning boven alle Goden.

In wiens Hand de diepste plaatsen der Aarde zyn, en de Hoogten der Bergen zyn syne.

Wiens ook de Zee is, want Hy heeftse gemaakt : en syne handen hebben het drooge geformeert.

Komt, laat ons aanbidden en nederbukken, laat ons knielen voor den Heere, die ons gemaakt heeft.

Want Hy is onse God, ende wy zyn het volk syner weyde, en de schaapen syner hand : Heden so gy syne Stemme hoort,

6 MORGENGEBED.

En verhart u herte niet, gelyk te Meriba : gelyk ten Dage van Massa in de Woestyne :

Daar my uwe Vaders verfogten, my beproefden, ook myn Werk fagen.

Veertig jaar heb ik verdriet gehad aan dit geflagte, en hebbe gefeyd, Sy zyn een volk dwalende van Herten : En fy kennen myne wegen niet.

Daarom hebbe ik in mynen toorn gefwooren, So fy in myne ruste fullen ingaan !

Eere zy den Vader, ende den Sone, ende den Heyligen Geest :

Antw. Gelyk het was in den beginne, fo ook nu, en altyd, en in alle eeuwicheden der eeuwicheden, *Amen.*

¶ *Dan fullen de Pfalmen by beurten geleezen worden, na de Ordre van de Dag der Maand, ten zy eenige eygene Pfalmen aan sommige bysondere Dage toegeschikt zyn. En na het eynde aller Pfalmen door het geheele Jaar, als ook in het eynde aller Lof-fangen, Gefangen, &c. van Zacharias, Maria, Simeon, der drie Jongelingen, &c. fal altyd volgen : Eere zy den Vader, ende den Sone, &c.*

Na de Pfalinen fullen de twee Lessen overluyd en onderscheydentlyk geleezen werden : De eerste Lesse uit het Oude Testament, de tweede uit het Nieuwe : Gelyk fy in den Almanach voorgesteld werden ; Ten zy dat 'er op eenige Dagen eigene Lessen zyn.

En in 't Begin van elke Lesse, fal hy het Boek en Capittel des Ouden en Nieuwen Testaments, daar de Lesse uingenomen werd, aldus aanwyfen : Het eerste, tweede, derde, of vierde, &c. Capittel van Genesis, Exodus, &c. Matthæi, Marci, &c. na dat in den Almanach aangewefen fal werden.

En ten eynde yders Capittels, aldus : Eyndigt dit, of dat Capittel, van dat Boek of Evangelie, &c.

Na

M O R G E N G E B E D .

7

Na de eerste Lesse

volgt

T E D E U M L A U D A M U S .

WY loven U den God : wy belyden U den Heere.
Het gantse Aardryk eert U den eeuwigen Va-
der :

Alle Engelen, Hemelen, en de gantse Magten, de
Cherubim ende de Seraphim roepen tot U met onop-
houdelyke stemmen :

Heylig, Heylig, Heylig, is de Heere de God der
Heyricharen.

Vol zyn Hemel en Aarde van de Majesteit Uwer
Heerlykheid.

U loven de verheerlykten Rey der Apostelen.

U loven dat pryswaardige getal der Propheten.

U loven dat sneeuwitte Heyr der Martelaren.

U belyd de heylige Kerk door de rontte des Aard-
kloots.

Den Vader van onbegrypelyke Heerlykheid.

Uwen eenigen en waaragtigen Sone, die aangebe-
den moet werden.

Den Heyligen Geest, die een Vermaander en Ver-
trooster is.

Christe, Gy zyt de Koning der Heerlykheid.

Gy zyt de eeuwigen Sone des Vaders.

Gy hebt niet geschroomt eens Maagdens Baarmoeder,
doen Gy Mens wierd, om die te verlossen.

Gy hebt den Geloovigen geopend het Ryk der He-
melen, doen Gy de Prikkel des Doods verwonnen had.

Gy sit ter regterhand Gods in de verheerlykinge des
Vaders.

Wy gelooven dat Gy zyt den toekomenden Regter.

Daarom bidden wy U; komt Uwe Dienaren te

A 4

hulpe

8 M O R G E N - G E B E D.

hulpe, die Gy met Uwen dierbaren bloede gerantfoent hebt.

Maakt dat fy-lieden onder Uwe Heyligen in de Verheerlykinge mogen gerekend werden.

Heere brengt U Volk ter Behoudenisse; en segend Uwe Erfgenamen,

En beftierd haar, en verheft haar tot in eeuwigheid, Van Dage tot Dage fpreken wy goed van U.

En wy loven Uwen Naam in eeuwigheid, ende in Eeuwen der Eeuwen.

Gewaardigt U, o Heere ! ons defen Dag onfondig te bewaren.

Ontfermt U onfer, o Heere ! ontfermt U onfer !

Uwe Barmhertigheid Heere ! gschiede over ons, even als wy in U gehoopt hebben.

Op U, o Heere ! hebbeik betrouwt, en laat my niet befchaamd werden in der eeuwigheid.

Of den Lof-fang

Benedicite omnia opera Domini Domino, &c.

A L L E gy werken des Heeren lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy Engelen des Heeren lovet den Heere, pryft ende roemet Hem in der eeuwigheid.

Gy Hemelen looft den Heere, pryft en roemd Hem in der eeuwigheid.

Alle gy Wateren die boven den Hemel zyt, looft den Heere, pryft ende roemd Hem in der eeuwigheid.

Looft den Heere alle gy Heyrkragten des Heeren, pryft Hem en roemt Hem,

Looft den Heere gy Sonne ende gy Mane, pryft Hem, en roemt Hem.

Looft den Heere gy Gesternten des Hemels, pryft Hem, en roemt Hem in der eeuwigheid.

Alle gy Regen en Dauw lovet den Heere, pryft Hem en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy Winden alle looft den Heere, pryft Hem en looft Hem in der eeuwigheid.

Gy

M O R G E N - G E B E D. 9

Gy Vuyr en Hitte looft den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Koude en Hitte looft den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Dauw en Rym looft den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy Nagten en Dagen lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Licht en Duyfternisse lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Vorst en Koude lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Ys en Sneeuw lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Blixem en Wolken lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

De Aarde love den Heere, fy pryse en roeme Hem in der eeuwigheid.

Gy Bergen en Heuvelen lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Alles wat in de Aarde waft love den Heere: pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy fonteynen lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy Zeen en Rivieren lovet den Heere, pryft Hem, en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy Walviffen, en al wat fig roert in de wateren, lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Alle gy vogelen des Hemels lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Alle gy wilde Gedierten en Vee lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy Kinderen der menffen lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid,

Israel love den Heere: pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy Priesters des Heeren lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy

10 M O R G E N - G E B E D.

Gy knegten des Heeren lovet den Heere, pryft en roemt Hem in eeuwigheid.

Gy Geesten ende Zielen der regtveerdige lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Gy Heylige en demoedige van Herten lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Anania, Azaria, Mifael lovet den Heere, pryft en roemt Hem in der eeuwigheid.

Eere zy den Vader, ende den Sone, ende den Heiligen Geest :

Antw. Gelyk het was in den Beginne, fo nu, ende altyd, ende in eeuwigheid der eeuwigheden, *Amen.*

¶ *Daar na volgt de tweede Lesse ; welke geeyndigt zynde, sal men seggen*

Den Lof-fang Zacharia. *Luc. i. 68.*

Benedictus Dominus Deus Israel, &c.

GELOOFT zy de Heere, de God Israels, want Hy heeft befogt, ende verlossinge te wege gebragt synen volke :

En heeft eenen Hoorn der Saligheid ons opgeregt, in het Huys Davids fyns Knegts.

Gelyk Hy gesproken heeft door den Mond syner heyligen Propheten, die van den Beginne der Wereld geweest zyn.

Namelyk een verlossinge van onse vyanden, ende van de Hand aller der genen die ons haten.

Op dat Hy Barmhertigheid dede aan onse Vaderen, en gedagtig ware fyns heyligen Verbonds :

Ende des eeds, dien Hy Abraham onsen Vader gesworen heeft, om ons te geven,

Dat wy verlost zynde uit de Hand onser Vyanden, Hem dienen souden sonder Vrees,

In Heyligheid en Gerechtigheid voor Hem, alle de Dagen onses Levens.

En gy Kindeken sult een Propheet des Alderhoogsten genaamt worden : want gy sult voor het Aangesigt des Heeren voor henen gaan, om syne wegen te bereyden.

Door

M O R G E N - G E B E D. 11

Om synen Volke kennisse der Saligheid te geven, in Vergevinge harer Sonden.

Door de innerlyke Bewegingen der Barmhertigheid onses Gods, met welke ons besogt heeft de Opgank uit der Hoogte.

Om te verschynen den genen die geseten zyn in Duyternisse, en schaduwe des Doods: om onse Voeten te rigten op den Weg des Vredes.

Eere zy den Vader, ende den Sone, ende den Heiligen Geest:

Antw. Gelyk het was in den Beginne, so nu, &c.

Of den C. Psalm.

Jubilate Deo omnis terra.

GY gantse Aarde juycht den Heere.

Dient den Heere met Blydschap: Komt voor syn Aanschyn met vrolyk Gesang.

Wetet dat de Heere is God: Hy heeft ons gemaakt, (en niet wy) syn Volk en de Schapen syner Weyde.

Gaat in tot syne Poorten met Lof: in syne Voorhoven, met Lof-sang: lovet Hem, pryft synen Name.

Want de Heere is goet, syne goedertierenheid is in der eeuwigheid, en syne getrouwigheid van geslagte tot geslagte.

Eere zy den Vader, ende den Sone, ende den Heiligen Geest:

Antw. Gelyk het was in den Beginne, so nu, &c.

¶ *Daar na den Dienaar en het Volk opstaande, sal men seggen:*

IK geloove in God den Vader, Almagtig Schepper des Hemels en der Aarden.

Ende in Jesus Christus synen eenigen geboren Sone onsen Heere. Die ontfangen is van den Heyligen Geest, geboren uit de Maget Maria. Geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruyst, gestorven en begraven: nedergedaalt ter Hellen. Ten derden Dage weder opgestaan van den Dooden. Opgevaren ten Hemel, sit ter

ter regterhand Gods des Almagtigen Vaders. Van waar Hy komen sal, om te oordeelen de Levende ende de Dooden.

Ik geloove in den Heyligen Geest. Ik geloove een heylige algemeene Christelyke Kerke: De Gemeynschap der Heyligen. Vergevinge der Sonden. Opstandinge des Vlees. Ende een eeuwig Leven! *Amen.*

¶ *Dan volgen het geheele Jaar door, so in het Morgen- als in het Avond-lof dese Gebeden; na dat sy alle God- vrugtelyk geknielt hebben.*

Dienaar. De Heere sy met u-lieden!

Antw. En met Uwen Geest.

Dienaar. Laat ons bidden.

Heere ontfermt U onser, Christe ontfermt U onser, Heere ontfermt U onser.

¶ *Dan sal de Dienaar en de geheele Vergaderinge overluyd bidden:*

O NSE Vader, die in de Hemelen zyt, Uwen Naam werde geheyligt.

U Koningryke kome, Uwen Wille geschiede gelyk in den Hemel [also] ook op der Aarden.

Ons dagelyks Brood geeft ons heden.

Ende vergeeft ons onse Schulden, gelyk ook wy vergeven onsen Schuldenaren.

Ende en leyd ons niet in verfoeking, maar verloft ons van den Boosfen.

Antw. Amen.

¶ *Den Dienaar opstaande sal seggen:*

Heere vertoon ons Uwe Barmhertigheid!

Antw. En geef ons U Heyl.

Dienaar. Heere bewaard de Koningin!

Antw. En verhoort ons, als wy U aanroepen.

Dienaar. Laat Uwe Priesters met regtveerdigheid bekleed werden.

Antw. En Uwe Heyligen haar verheugen.

Dienaar. Heere bewaard U Volk!

Antw.

M O R G E N - G E B E D. 13

Antw. En zegent U Erfdeel !

Dienaar. Geeft Vrede, Heere, in onse Dagen !!

Antw. Want niemand anders ftrýd voor ons, dan Gy onse God.

Dienaar. Een fuyver Herte fchept in ons o God !

Antw. Ende en neemt niet weg van ons Uwten Heyligen Geest.

¶ *Na dit volgen dagelyks drie Gebeden: Het eerſte is van den Dag: te weten, dat, welke aangewefen werd om in de Communie, dat is, des Heeren H. Avondmaal, gelefen te werden.*

Het tweede is voor de Vrede.

Het derde is om de Genade Gods, volſtandigheid in den geloove, en de ware Leere.

Maar de twee laaſte werden nimmermeer verandert, maar werden het heele Jaar door gelefen in het Morgenlof.

¶ *Gebed voor de Vrede.*

O GOD, Vrede-Vorſt en Minnaar, wien te kennen, leven; wien te dienen, heerſſen is: beſchermt van alle Aanvegtinge, die voor U nedergebogen zyn, op dat wy, die in Uwe Beſcherminge betrouwen, niemands vyandelyke wapenen en behoeven te vreeſen, door Chriſtus onſen Heere, *Amen.*

¶ *Gebed voor de Genade.*

HEYLLIGE Heere, Almagtige Vader, eeuwige God, die ons tot het begin deſes Daags hebt doen komen, bewaard ons heden door Uwe kragt, op dat wy in deſen Dag tot geen ſonden en neygen, nog in eenige Swarigheid en vallen, maar dat al ons werk door U beleyd beſtiert werde, om Uwe Gerechtigheid alletyd te volbrengen, door Jeſus Chriſtus onſen Heere, *Amen.*

¶ *Op de Feeftdagen van de Geboorte onſes Heeren, Drie-Koningen, S. Matthys, Paaffen, Hemelvaart, Pinxſter,*

14 M O R G E N - G E B E D.

ster, Drie-Eenheid, S. Jan den Dooper, S. Jacob, S. Bartholomæus, S. Matthæus: Simon en Judas, en S. Andries, *sal men in het Morgen-Lof terstond na het Benedictus: Dat is na den Lof-sang Zachariæ, seggen*

Het Geloofs-formulier van Athanasius.

Quicumque vult salvus esse.

SO wie wil salig zyn, dien is voor alle ding noodig, dat hy 't algemeen Geloove houde.

Het welke so wie niet geheel en ongeschend en bewaard, die sal sonder twyffel eeuwiglyk verderven.

Het algemeen Geloove is dit, dat wy den eenigen God in de Dryheid, en de Dryheid in de Eenheid eeren.

Sonder de Persoonen te vermengen, of het Wesen en Substantie te deylen.

Want het is een ander Persoon des Vaders, een ander des Soons, een ander des H. Geests.

Maar de Vader, Sone ende H. Geest hebben eene Godheid, gelyk Eere en gelyke eeuwige Heerlykheid.

Hoedanig de Vader is, sodanig is ook de Sone, sodanig is ook de H. Geest.

De Vader is ongeschapen, de Sone is ongeschapen, de H. Geest is ongeschapen.

Onmetelyk is de Vader, onmetelyk is de Sone, onmetelyk is de H. Geest.

De Vader is eeuwig, de Sone is eeuwig, de H. Geest is eeuwig.

Nogtans zyn 't niet drie eeuwige, maar een eeuwig, Gelyk ook niet drie ongeschapene, nog drie onmetelyke, maar een ongeschapen, en een onmetelyke.

Desgelyx is de Vader Almagtig, de Sone Almagtig, de H. Geest Almagtig.

En nogtans zyn 't niet drie Almagtige, maar een Almagtige.

Also ook is de Vader God, de Sone God, de H. Geest God.

En

M O R G E N - G E B E D. 15

En nogtans niet drie Goden, maar het is een God.

Alfo is de Vader Heere, de Sone Heere, de H. Geest Heere.

En nogtans zyn 't niet drie Heeren, maar een Heere.

Want gelyk wy door de Christen-waarheid gedwongen worden eenen ygelyken Persoon bysonder God of Heere te noemen.

Alfo is ons ook door het algemeyn Geloove verboden drie Goden of Heeren te bekennen:

De Vader is van niemand gemaakt, nog geschapen, nog gegenereert.

De Sone is van den Vader alleen niet gemaakt, nog geschapen, maar gegenereert.

De H. Geest is van den Vader ende den Sone, niet gemaakt, nog geschapen, nog gegenereert, maar uitgekomen.

So is daar dan een Vader, niet drie Vaders: een Soon, niet drie Sonen: een H. Geest, niet drie H. Geesten.

En in dese Drieheid, en is niet eerst, nog laatst, niet meest nog minst.

Maar de gantse drie Persoonen hebben gelyke eeuwigheid, en zyn Hen selven allesins gelyk.

So dat alomme (gelyk nu geseyd is) de Eenheid in de Drieheid, en de Drieheid in de Eenheid zy te eeren.

Daarom so wie wil salig zyn, die moet aldus van de Drie-Eenheid gevoelen.

Maar het is tot de eeuwige Saligheid noodig, dat hy ook de Menswerdinge onses Heeren Jesu Christi trouwe-lyk geloove.

So is dan het regte Geloove dat wy gelooven en be-lyden, dat onse Heere Jesus Christus Gods Sone, zy God en Mens.

Hy is God uit de Substantie des Vaders voor alle tyden gegenereert, en Mens uit de Substantie syns Moeders in de tyd geboren.

Volkomen God, volkomen Mens, hebbende een ver-standige ziele, ende Mensfelyk Vlees.

Den

16 M O R G E N - G E B E D.

Den Vader gelyk na de Godheid, minder dan de Vader na de Mensheid.

Dewelke hoewel Hy God is en Menſſe, ſo is Hy nogtans niet twee, maar een Chriſtus.

Hy is een, niet door Veranderinge der Godheid in het Vlees, maar door de aanneming der Mensheid in God.

Hy is een, niet door de Vermenginge der Subſtantie, maar door de Eenheid des Perſoons.

Want gelyk de verſtandige Ziele en het Vlees een Menſſe zyn, alſo is God en de Menſſe een Chriſtus.

Dewelke geleden heeft om onſer Saligheit wille nedergedaald is ter Hellen, ten derden Dage weder opgeſtaan van den Dooden.

Opgeklommen ten Hemel, ſit ter regterhand Gods des Vaders Almagtig.

Ende ſal van daar komen oordeelen de Levendige en de Dooden.

Op welkers Komſte alle Menſſen ſullen weder opgeſtaan met hare Lichamen.

Ende van hare eygene werken Rekenſchap geven.

Ende die goed gedaan hebben, ſullen in het eeuwige Leven gaan, maar die quaad gedaan hebben, in het eeuwige Vuur.

Dit is het algemeyn Geloove, het welk ſo wie niet trouwelyk en vaſt gelooft, die ſal niet mogen ſalig zyn. Eere zy den Vader, &c.

Antw. Gelyk het was in den Beginne, ſo nu, &c.

ORDRE

ORDRE DER
AVOND-GEBEDEN

Door het geheele Jaar.

¶ *'T begin is het selve als in de Morgen-dienst tot daar den Dienaar sal seggen :*

Onse Vader, &c.

¶ *Daar na segt den Dienaar.*
HEERE, Gy sult onse Lippen open doen.

Antw. En onse Mond sal Uwen Lof verkondigen.

Dienaar. Haast U o God ! tot onser Hulp !

Antw. Heere ! haast U, om ons te helpen.

¶ *Hier alle opstaande sal den Dienaar seggen :*

Dienaar. Eere zy den Vader, &c.

Antw. Gelyk het was in den Beginne, so nu, &c.

Dienaar. Pryst Gylieden den Heere.

Antw. De Naame des Heeren sy geprezen !

¶ *Daar na werden de Psalmen, hier voor in de Tafel aangewesen, geleesen by Beurten. 'T en zy eenige Feest-Dag tussen beyde komende, hare eygen Psalmen heeft. Dan volgt de eerste Lesse uit het Oude Testament, ten zy daar eenige uitgesonderde Lessen eens Feest-Daags voorvallen. Dan segt men*

Den Lof-sang Mariæ.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. i. 46.

MY N Ziele maakt groot den Heere :

Ende myn Geest verheugt hem in God myn Salmgmaaker :

B

Om

Om dat Hy de Nederigheid syner Dienst-maagd heeft aangefien : Want liet van nu aan fullen my fellig fpreken alle de Geflagten.

Want groote Dingen heeft aan my gedaan, Hy die magtig is, en heylig [is] fyne Naam.

Ende fyne Barmhertigheid is van Geflagte tot Geflagte, over de gene die Hem vreefen.

Hy heeft een kragtig Werk gedaan door synen Arm: Hy heeft verftroyd de Hoogmoedige in de Gedagten harer Herten.

Hy heeft Magtige van de Throonen afgetrokken, en Nedrige heeft Hy verhoogt.

Hongerige heeft Hy met Goederen vervuld : en Ryken heeft Hy ledig weggesonden.

Hy heeft Israël synen Knecht opgenomen, op dat hy gedagtig ware der Barmhertigheid.

(Gelyk Hy gefproken heeft tot onse Vaderen, [namelyk] tot Abraham, ende synen zaden) in der Eeuwigheid.

Eere zy den Vader, &c.

Antw. Gelyk het was in de Beginne, fo nu, &c.

Of den X C V I I I. Pfalm.

Cantate Domino Canticum novum.

SINGT den Heere een nieuw Lied, want Hy heeft Wonderen gedaan, fyne Regterhand, en de Arm syner Heyligheid heeft Hem Heyl gegeven.

De Heere heeft fyn Heyl bekend gemaakt, Hy heeft fyne Gerechtigheid geopenbaart voor de oogen der Heydenen.

Hy is gedagtig geweest syner Goedertierenheid en syner Waarheid aan 't Huys Israels, en alle de Eynden der Aarde hebben gefien het Heyl onfes Gods.

Juychet den Heere gy gantfe Aarde, roept uit van Vreugde, en fingt vrolyk, en Pfalmsingt.

Pfalmsingt den Heere met de Harpe, met de Harpe en met de Stemme des Gefangs :

A V O N D G E B E D. 19

Met Trompetten en Basuynen Geklank, juycht voor
het Aangefigte des Konings, des Heeren.

De Zee bruyfe met hare Volheid, de Wereld met de
gene die daar inne woonen.

Dat de Rivieren met de Handen klappen, dat te ge-
lyke de Gebergten Vreugd bedryven,

Voor 't Aangefigte des Heeren, want Hy komt, om
de Aarde te rigten : Hy fal de Wereld rigten in Gereg-
tigheid, en de Volken in alle Regtmatigheid.

Eere zy den Vader, &c.

Antw. Gelyk het was in den Beginne, so nu, &c.

¶ *Dan volgt de tweede Lesse uit het Nieuwe Testament :*
Welke geeyndigt zynde, so segt men :

De Lof-fang *Simeons.*

Nunc dimittis servum tuum. Luc. 2. 29.

NU laat Gy, Heere, Uwe Dienst-knecht gaan in
Vrede na U Woord.

Want myn Oogen hebben Uwe Saligheid gezien,

Die Gy bereyd hebt voor het Aangefigte van alle de
Volkeren :

Een Licht tot Verligtinge der Heydenen, ende tot
Heerlykheid Uwes Volks Israels.

Eere zy den Vader, &c.

Antw. Gelyk het was in den Beginne, so nu, &c.

Of den L X V I I. Pfalm.

Deus misereatur nostri & benedicat nobis.

GOD sy ons genadig, ende segene ons: Hy doe syn
Aanschyn aan ons ligten, Sela !

Op dat men op der Aarden Uwen weg kenne ; on-
der alle Heydenen U Heyl.

De Volken fullen U, o God, loven, de Volken, al-
temaal, fullen U loven.

De Natien fullen haar verblyden, ende juychen, om
dat Gy de Volken sult rigten [in] Regtmatigheid :

Ende de Natien op der Aarden die sult gy leyden, Sela !

De Volken sullen U, o God loven : De Volken, altemaal, sullen U loven.

De Aarde geeft haar gewas : God , onse God, sal ons segenen.

God sal ons segenen : en alle Eynden der Aarde sullen Hem vreessen.

Eere sy den Vader, &c.

Antw. Gelyk het was in den Beginne, so nu, &c.

¶ Dese gecyndigt zynde, volgt het Geloofs-Formulier der Apostelen : met de andere Suffragien in 't Morgen-Gebed voorgeschreven ; met de drie Na-Gebeden : welke Eerste zy van den Dag.

De tweede voor de Vrede.

De derde om de Hulpe Gods tegen alle Gevaaren te ver-
soeken.

Het tweede Gebed in het Avond-Gebed, voor
de Vrede.

O GOD, van wien de heylige Begeerten, goede Raaden ende regtveerdige werken voortkomen , geeft Uwe Dienaaren die Vrede, welke de Wereld niet geven kan ; op dat wy onse Herten tot de Onderhoudinge Uwer Geboden mogen aanleggen, en van de Vreesse onser Vyanden verlost zynde, een stil en geruust Leven mogen leyden, door de Verdiensten onses Saligmaakers Jesu Christi, *Amen.*

Het derde Gebed om de Hulpe Gods tegen
alle Gevaaren.

WY bidden U, o Heere God, verligt onse Duyf-
sternissen, en bescherm ons door Uwe onbegrypelyke Barmhertigheid, van alle Gevaaren en Lagen deses Nagts, om de Liefde Uwes eenigen geboren Soons Jesu Christi, onses Saligmaakers, *Amen.*

Voor

Voor de Koningin.

O HEERE, onse Hemelfe Vader, die de grootste en magtigste Koning der Koningen, en een Heere der Heerfers, ende alleen den eenigen Bestierder en Bevelhebber over alle Vorsten zyt, die uit Uwen oppersten Throon alle de Inwoonderen des Werelds beschout: Wy bidden U ootmoedelyk, dat Gy U gewaardigt, onse genadige Koningin *ANNA*, met een goedertieren en vriendelyk Ooge te aansien, ende Haar met de Genade Uwes Heyligen Geests also te vervullen, dat Sy altyd tot de Volbrenginge Uwer Wil geneigt zynde, in Uwe wegen mag wandelen. Hoopt in Haar op, Uwe Hemelfe Gaven: Geest Haar een gelukkig en langduurig Leven, op dat Sy lang en voorspoedig mag gegeeren, alle Haare vyanden overwinnen, en na dit Leven de eeuwige Heerlykheid genieten, door Christus onsen Heere, *Amen*.

Voor de Koninginne Weduwe, &c.

A LMAGTIGE God, die belooft hebt een Vader te fullen wesen Uwer uitverkorene, en ook haren zede, met seer ootmoedige Gebeden aanroepen wy Uwe Goetheid; Dat Gy U gewaardigt, Uwen Goddelyken Zegen uit te storten over de Koninginne *Weduwe*, de *Princes Sophia van Hannover*, &c. Bekleed Haar met Uwen H. Geest, verciert Haar met Hemelfe Genade, vergunt Haar alle Voorspoed, en geleid Haar ten lesten tot U eeuwigduurend Ryk, om de Verdiensten onses Heeren Jesu Christi, *Amen*.

Voor de Geestelykheid en 't Volk.

A LMAGTIGE eeuwige God, die alleen groote Wonderen werkt; stort uit over de Bisschoppen en Dienaren en alle Vergaderingen, harer Sorge bevolen, den Geest der saligmaakende Genade, en op dat

fy in de Waarheid U mogen behagen, besproeyt Haar met een geduurige Dauw Uwes Zegens, door Jesus Christus onsen Middelaar en Voorspraak : *Amen.*

Een Gebed van den H. Chrysoftomus.

ALMAGTIGE eeuwige God, die ons de Genade verleend hebt, dat wy op dese tyd eendragtelyk vergadert zynde, onse Gebeden aan U souden opofferen, en die belooft, dat, waar twee of drie sullen vergadert wesen in Uwten Name, Gy hare ootmoedige Gebeden goedertierentlyk sult verhooren, Wy versoeken, dat Gy de Begeerten en Gebeden Uwer Dienaren, voor so veel als Gy die weet, meest tot hare Saligheid te sullen strekken, wilt volbrengen; en geeft ons in dit Leven de Kennisse Uwer Waarheid, ende in het toekomende het eeuwige Leven, *Amen.*

2 Cor. 13. 13.

DE Genade des Heeren Jesu Christi, de Liefde Gods, en de Gemeynschap des Heyligen Geestes, zy met u allen ! *Amen.*

Eynde der Avond-Gebeden.

D E

L Y T A N I E.

¶ *Die men segt op de Sondagen, Woensdagen, ende Vrydagen, en op andere tyden, na dat door den Ordinarius Bedienaar goed gevonden werd.*

OGOD Vader in de Hemelen, ontfermt U onser ellendiger Sondaren !

O God Vader in de Hemelen, ontfermt U onser ellendiger Sondaren !

O God Sone, Verlosser des Werelds, ontfermt U onser ellendiger Sondaren !

O God Sone, Verlosser des Werelds, ontfermt U onser ellendiger Sondaren !

O God H. Geest, van den Vader en den Sone voortkomende, ontfermt U onser ellendiger Sondaren !

O God H. Geest, van den Vader en den Sone voortkomende, ontfermt U onser ellendiger Sondaren !

O Heylige, heylryke, heerlyke Drie-Eenheid, drie Persoonen en eenen God, ontfermt U onser ellendiger Sondaren !

O Heylige, heylryke, heerlyke Drie-Eenheid, drie Persoonen, en een God, ontfermt U onser ellendiger Sondaren !

O Heere ! gedenkt niet onser, of onser Ouderen Misdaden, ende neemt gene Wraake over onse Sonden : Spaart o Heere ! spaart U Volk, dat Gy gerantsoent hebt door U dierbaren Bloede ; ende en laat Uwe Grimmigheid over ons niet altyd duuren.

Spaart ons O Heere !

Van alle Sonden, Quaad, Ongeluk en Listen des Duyvels, van Uwe Gramschap, en de eeuwige Verdooenenisse.

Verloft ons O Heere !

Van des Herten Blindheid, Hoovaardigheid, Eergie-
righeid, Geveynstheid, Gramschap, Haat, Boosheid,
Tweedragt.

Verloft ons O Heere !

Van Onkuisheid en alle andere doodelyke Sonden,
en van de Bekooringen des Vlees, des Werelds, ende
des Duyvels.

Verloft ons O Heere !

Van Blixem en Onweder, van de Plagen, Pest,
Honger, Oorlog, Moorderye, en een haastige Dood.

Verloft ons O Heere !

Van alle Oproer en T'samenweeringe, van valsse
en Ketterse Leeringen : van Verstoktheid des Herten,
en van de Versmadinge Uwes Woords en Gebods.

Verloft ons O Heere !

Door de Verborgentheid Uwer heylige Menswerdige, Geboorte, Besnydenisse, Doop, Vasten en Verfoeking,

Verloft ons O Heere !

Door Uwe Stryd en bloedig Sweet, door U Kruys en Lyden, door Uwe dierbare Dood en Begraeffenisse, door Uwe heerlyke Verryfenisse en Hemelvaart, door de Toekomst des Heyligen Geestes.

Verloft ons O Heere !

In de tyd onses Tegenspoets en Voorspoets, in de Uure des Doods en in den Dag des Oordeels.

Verloft ons O Heere !

Wy bidden U, verhoord ons Sondaren o God ! dat Gy U gewaardigt, Uwe heylige Algemeene Kerke te leyden en te bestieren.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt, Uwen Dienst-Maagd A N N A , onse goedertierenste Koningin en Gouvernante, in de ware Aanbiddinge te Uwaarts ; in Regtveerdigheid en Heyligheid des Levens, te bevestigen en te bewaren.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt, Haar Gemoed in den Ge-loove, Liefde en Vreesse te Uwaarts also te bestieren, dat Sy altyd op U vertrouwe ; en in alles Uwe Eere en Heerlykheid soeke en bevordere.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt Haar te bewaren, en te beschermen, en Haar Overwinning te verleenen tegen alle Hare Vyanden.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy wilt segenen en bewaren de Koninginne *Weduwe*, de Prinçes *Sophia* van *Hannover*, en al die tot het Koninglyke Huys behoren.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt, de Bisschoppen, Leeraaren en Dienaren der Kerke, met de ware Kennisse, en het regt Verstand Uwes Woords te verligten, op dat sy 't selve, so door Leven als Leere, mogen bevorderen.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat

Dat Gy U gewaardigt, de Koninglyke Raadsheeren en al den Adel des Ryks met Agtbaarheid, Wysheid en Verstand te vervullen.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy onse Magistraten wilt segenen en haar die Genade verleenen, dat sy de Regtvaardigheid mogen volbrengen, en de Waarheid bewaren,

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt, U gantse Volk te segenen en te behoeden.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt, alle Volkeren met Eenigheid, Vrede en Eendragt te begiftigen.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy onse Gemoederen tot de ware Liefde, en Uwe Vreesse wilt ontfleeken, en neygen tot de Onderhoudinge Uwer Geboden.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U Volk gewaardigt, te verleenen de Wasdom der Genade, dat het U Woord ootmoedelyk aanhoore, met een suuyver Hert omhelse, en Vruchten des Geestesvoortbrengende.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt, de Dwalende en Verleiden, op den weg des Waarheids te herroepen.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy de Staande wilt bevestigen, de Swakken onderstutten, de Vallende opregten, en den Duyvel onder onse Voeten vertreden.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy wilt beschermen, helpen en vertroosten, alle die in Gevaaren, Nooden en Swarigheden zyn.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy alle die te Water of te Land op eenige reysen zyn, swangere Vrouwen in den Arbeyt, Sieken, kleyne Kinderen, Slaven en Gevangenen wilt te Hulpe komen.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt, alle Vaderloose en Moederloose

loofse Weefsen, Weduwen, Mistrooftige en Verdrukte te versorgen,

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U aller Menssen wilt ontfermen,

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy onse Vyanden en Vervolgers wilt vergeven, en hare Herten tot Berouw omkeeren.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt, de Vruchten der Aarde te geven en te bewaren, om die ten synen tyde te genieten.

Wy bidden U verhoort ons !

Dat Gy U gewaardigt, ons te beschenken met waargtig Berouw, en Vergiffenisse der Sonden ; ons te vergeven alle onse Versuymenissen, en Onwetenheden, ons te vereeren met de Genade des Heyligen Geestes en Beternisse des Levens.

Wy bidden U verhoort ons !

Sone Gods : wy bidden U verhoort ons !

Sone Gods : wy bidden U verhoort ons !

O Lam Gods ! die wegneemt de Sonden des Werelds, Geeft ons Vrede !

O Lam Gods, die wegneemt de Sonden des Werelds, Ontfermt U onser !

O Chrisite verhoort ons !

O Chrisite verhoort ons !

Heere ontfermt U onser !

Heere ontfermt U onser !

Chrisite ontfermt U onser !

Chrisite ontfermt U onser !

Heere ontfermt U onser !

Heere ontfermt U onser !

¶ Onse Vader die Gy zyt in de Hemelen, &c.

Ende en leid ons niet in Versoekingē, maar verlost ons van den Boosen. Amen.

O Heere en doet ons niet na onse Sonden ;

En na onse Overtredingen vergelt ons niet !

Laat

Laat ons bidden !

O GOD barmhertige Vader, die de Sugten der ge-
brookener Herten niet versmaad, en de Toegene-
gentheid der Treuriger niet en veragt : weest gunstig
aan onse Gebeden, die wy in onse Benautheden voor
U uitsforten, en gewaardigt de selve goedertierentlyk
aantenenen, op dat alles wat door Duyvelsse of Men-
selyke Voorflagen tegen ons aangewend werd, vernie-
tigt, en door den Raad Uwer lietsdragende Sorge verset
mag werden : op dat wy Uwe Dienstknechten door geen
Aanvegtingen gequetst zynde, U in Uwe heylige Ker-
ke Dankseggingen mogen doen, door Jesus Christus
onsen Heere.

*Staat op O Heere, helpt ons, en verlost ons om Uwen
Name.*

O God ! met onse Ooren hebben wy gehoord, en onse
Vaders hebben ons gebootschapt wonderbare Werken.
die Gy gewrogt hebt in hare Dagen, en in oude tyden.

*Staat op O Heere, helpt ons, en verlost ons om Uwe
Eere.*

Eere zy den Vader, &c.

Antw. Gelyk het was in den Beginne, so nu, &c.

Van onse Vyanden verlost ons O Christe.

Hebt mededogen met onse Castydingen.

Aansiet de Droefheid onser Herten.

Weest genadig over de Sonden Uwes Volks.

Verhoort vriendelyk onse Gebeden.

O Sone Davids ontfermt U onser.

O Christe gewaardigt ons, en nu en altyd te ver-
hooren !

*O Christe verhoort ons : Verhoort ons vriendelyk O
Heere Jesu Christe !*

Toont ons O Heere Uwe Barmhertigheid !

Gelyk wy van U hoopen.

WY bidden U, O Heere, aansiet vriendelyk onse
Swakheden, en om de Heerlykheid Uwes Naams,
keerd goedertierentlyk van ons af, alle de Swarigheden,
die

die wy regtvaardelyk om onse Sonden verdienen, en geeft dat wy, in alle Tegenspoeden, ons gantse Vertrouwen op Uwe Barmhertigheid mogen stellen, en U altyd in Suyverheid des Levens mogen dienen, tot Heerlykheid Uwes Naams: Door onsen eenigen Middelaar en Voorspraak Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

Een Gebed van den H. Chrysoftomus.

ALMAGTIGE eeuwige God, die ons de Genade verleend hebt, dat wy op dese tyd eendragtelyk vergadert zynde, onse Gebeden aan U souden opofferen, en die belooft, dat, waar twee of drie sullen vergadert wesen in Uwen Name, Gy hare ootmoedige Gebeden goedertierentlyk sult verhooren; Wy verfoeken, dat Gy de Begeerten en Gebeden Uwer Dienaren, voor so veel als Gy die weet, meest tot hare Saligheid te sullen strekken, wilt volbrengen; en geeft ons in dit Leven de Kennisse Uwer Waarheit, ende in het toekomende het eeuwige Leven, *Amen.*

2 Cor. 13. 13.

DE Genade des Heeren Jesu Christi, de Liefde Gods, en de Gemeynschap des Heyligen Geests, zy met u allen! *Amen.*

Eynde der Lytanie.

Eenige besondere Gebeden.

Om in tyd van Nood Regen te verfoeken.

O GOD, Hemelse Vader, die door Uwen eenig geboren Sone belooft hebt aan alle, die U Ryk en des selfs Geregtigheid soeken, alles wat tot het Leven noodig is; geeft ons, bidden wy, in dese onsen nood, Regen en tydige Vlagen, op dat wy de Vruchten des Aardryx tot vertroostinghe onses Lichaams, en tot de Eere

BESONDERE GEBEDEN. 29

Eere Uwes Naams mogen ontfangen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

Om goet Weer te bekomen.

HEERE God, die om des Menssen Sonden, eenmaal de gantse Wereld verdronken hebt, uitgenomen alleen agt Menssen, en daar na door besondere Medelyden gedreven zynde, belooft hebt, dat Gy dien noyt wederom gantselyk sult verdrinken : Wy bidden U met geboge Knien, alhoewel wy om onse Boosheden desen Overloop des Regens en der Wateren wel verdient hebben, dat Gy U nogtans gewaardigt, ons tot ware Boetvaardigheid te bekeeren, en ons sodanige Getempertheid des Hemels te geven, dat wy de Vruchten des Aardryks ten behoorlyken tyde mogen ontfangen, en door dese Uwe Straffen vermaand zynde, ons Leven leeren beteren, en wegens Uwe Goedertierentheid t'onswaarts, Uwen Lof, Prys en Eere, altyd mogen uitbreiden, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

Ten tyde van Dierte en Hongers-nood.

O GOD, Hemelse Vader, door wiens Weldaad de Regen nedervalt, de Aarde vrugtbaar werd, de Dieren groeyen en de Vissen vermenigvuldigen : Aansiet, bidden wy, de Castydingen Uwes Volks, en geeft dat dese Behoeftigheid en Duurte der Eetwaaren, die wy nu seer regtvaardelyk om onse Sonden lyden, door de Goedheid Uwer Barmhertigheid omkeere in Ruimheid en Overvloed. Vergunt ons dat, goedertierenste Vader, om de Liefde Jesu Christi onses Heeren ; dien met U, en den H. Geest, zy Lof, Eere en Heerlykheid, in alle Eeuwigheid, *Amen.*

Ten tyde van Oorlog.

ALMAGTIGE God, Koning der Koningen en Bestierder over alles, wiens Mogentheid geen Schepsel kan tegenstaan, wien eygen is de Sondaren te straffen

30 BESONDERE GEBEDEN.

straffen en desen te ontfermen, die waarlyk Boete doen, bewaard en verlost ons, bidden wy ootmoedelyk, van het Geweld der Vyanden : Bedwingt haar Hoovaardigheid, verminder hare Boosheid, doet te niet hare Aanslagen en Listen, op dat wy door Uwe Wapenen beschermt zynde, altyd mogen behoed zyn van alle Gevaaren, om U te verheerlyken, die daar zyt den eenigen Overwinning-Gever, door de Verdiensten Uwes eenigen geboren Soons Jesu Christi onses Heeren, *Amen.*

Ten tyde van Pest, Sterfte, of Siekten.

ALMAGTIGE God, die ten tyde der Koning David, in Uwe Gramschap, seventig duysend Menschen door de Pest gedood, en nogtans gedagtig zynde Uwer Barmhertigheid, de rest bewaard hebt, ontfermt U onser ellendiger, die met verscheyde Siekten en swaare Sterfte geplaagt werden, en gewaardigt U, even gelyk Gy Uwen Engel hebt doen ophouden van Straffen, also ook nu, dese Pest van ons weg te nemen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

Een Gebed, agter een der andere te voegen.

OGOD, wien eygen is altyd te ontfermen en te sparen, neemt aan dese onse Gebeden, op dat ons, die door de Ketenen der Gruwelen ellendelyk gekluyftert zyn, de Goedertierenheid Uwer Barmhertigheid vry maake ende ontbinde, om de Verdiensten Jesu Christi onses eenigen Middelaars, *Amen.*

Danksegginge voor Regen.

ALMAGTIGE God, Hemelse Vader, die door U lieflyke Voorzigtigheid te wege brengt, dat de Regen die by Vlagen nu vroeg nu laat valt, op de Aarde nederdaalende, die vrugtbaar en bequaam maakt tot des Menschen Gebruik : Wy danken U, so veel wy vermogen, dat Gy in desen onsen hoogsten Nood, U gewaardigt

BESONDERE GEBEDEN. 31

waardigt hebt, ten lange lesten, met een so gewensten Regen, U Erfdeel te vervrolyken, en het gene nu dorre wierd, te verquikken, tot onsen grooten Troost, die so grooten Weldaad gants onwaardig zyn, ende tot de meeste Heerlykheid Uwes hoogheyligen Naams, door Uwe Barinhertigheden in Christo Jesu onsen Heere, *Amen.*

Danksegginge voor goed Weer.

O HEERE God, die ons onlangs volgens U seer regtvaardig Oordeel, door onmatige Overvloed des Regens en der Wateren, hebt willen verootmoedigen, maar nu daar en tegen door Medelyden beweegt zynde, Vrolykheid in onse Gemoederen hebt willen instorten, door dese so gesonde en aangename Lugt: Wy verheerlyken en eeren Uwen heyligen Name, om dese Uwe uitsteekende Goedheid, en wy sullen nimmer ophouden Uwe Goedertierenheid en Vriendelykheid uit te breyden, van Geslagte tot Geslagte, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

Danksegginge voor een goed Gewas, ofte Overvloed van Eetwaaren.

O GOEDERTIERENSTE Vader, die door Uwe lieflyke Goedheid de ootmoedige Gebeden van Uwe Kerke verhoort, en onse Behoeftigheid in Overvloed en Weelde verandert hebt: Wy danken U seer ootmoedelyk voor dese Uwe besondere Goeddadigheid t'onswaards, biddende Uwe Majesteit, ons te willen vergunnen, dat die stant grype en geduurig zy, en dat onse Aarde in Overvloed hare Vruchten uitreyke, tot Heerlykheid Uwes Naams, en onse Onderhoudinge, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

Danksegginge voor Vrede en Overwinninge.

O ALMAGTIGE God, die U selven aan Uwe Dienaren tegen het Aangesigt harer Vyanden en aller Tegenstanders plag te geven tot een seer sterke Beschanzinge en Bolwerk: Wy bekennen, dat wy U de
uiter-

32 BESONDERE GEBEDEN.

uiterste Dankseggingen en hoogste Lof-redenen schuldig zyn, dat Gy U niet verontwaardigt hebt, ons nu onlangs te verlossen van so openbare en so naakende Gevaaren, daar wy doenmaal mede omcingelt waren; wy wetent alleen Uwe Goedheid dank, dat wy niet overgelevert zyn, als een Proje voor hare Tanden; welke Uwe uitsteekende Goedertierentheid en Barmhertigheid t'onswaards, wy bidden, dat eeuwig mag duuren, op dat de gantse Wereld bekenne, dat Gy onsen Beschermmer en magtige Verlosser zyt, door Jesus Christus onsen Heere: *Amen.*

Danksegginge voor de Verlossinge van Sierste en Pest.

HEERE God, die ons om onser Sonde wille gewond, en uitschietende de Pylen Uwer Gramschap, door die onlangs woedende Pest, ons om onse Overtredingen vernielt, maar nu in het midden Uwes Vonnis, gedagtig zynde Uwer Barmhertigheid, onse beangste Zielen uit de Kaaken des Doods verlost hebt, Wy offeren ons geheel op aan Uwe Vaderlyke Goedertierentheid, tot een levende Offerhande, op dat onse Zielen en Lichamen door Uwe kragtige Hand verlost zynde, wy noyt op houden, Uwen Lof te vermeerderen, en Uwe Barmhertigheden groot te maaken, midden onder Uwe Godsdienstige Vergaderinge, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

Een ander Gebed van den selven Inhoud.

WY bekennen ootmoedelyk voor Uwe Majesteit, aldergoedertierenste Vader, dat men ons met regt heeft mogen opleggen alle Plagen, en Vloeken in Uwe Wet begrepen, om onse overgroote Sonden, en de Hardigheid onser Herten: maar also het U van wegen Uwe tedere Barmhertigheid behaagt heeft, de Pest, die woedende Wolf, die ons so dapper gequeld heeft, te stillen, en op dese onse Verootmoediging, hoewel onwaardige en onvolmaakte, de Stemme des Vrolykheids en des Troostes in onse Hutten te vernieuwen, offeren wy

Uwe

BESONDERE GEBEDEN. 33

wy Uwe Goddelyke Majesteit een Offerhande des Lofs der Dankseggingen, en wy sullen noyt ophouden Uwen heerlyken Naam voor dese Uwe genadige Verlossinge en Bewaringe uit te breyden en groot te maken, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

Gebed voor de Hooge Vergadering des Parlements, gedurende desselfs Sittinge te gebruyken.

ALLERGENADIGSTE God! wy bidden U hertgrondelyk, gelyk voor dit Koningryk in 't algemeen, so in 't besonder voor de Hooge Vergaderinge des *Parlements* onder onsen Godvrugtige en genadige *Koningin* ten desen tyde sittende, Dat het U behagen mag alle Haare Raadslagen te leyden en te bestieren tot Vermeerderinge Uwer Eere, het beste der Kerk, de ruste, Eer en Welvaren onses *Sovereyns* en Haare Ryken, ten eynde dat alle de saken door Hunne Onderneemingen so gechikt en op de beste en sekerste Gronden vast gestelt mogen werden, dat daar door de Vrede en Voorspoed, Waarheid en Gerechtigheid, Godsdienst en Godsaligheid onder ons mag bloeyen tot in alle Geslachten. Dit en wat verder noodig is voor Haar, ons en Uwe gantse Kerke, smeeken wy onderdaniglyk in de Name en om de Voorsprake van Jesus Christus, onsen allergefegentste Heer en Saligmaker, *Amen!*

Algemeene Danksegging.

ALMAGTIGE God, Vader aller Genade, Wy Uwe onwaardige Dienaren bedanken U van herten voor alle Uwe Goedheid en lieffelyke Toegenegenheid jegens ons en alle Menschen [*Besonder aan die bewesen, die nu komen danken voor genotene Weldaden*]: Wy roemen U over onse Schepping, Onderhouding en alle de Segeningen, deses Levens, maar boven al voor Uwe onuitsprekelyke Liede in de Verlossinge der We-

NB. Dit moet gezegt worden, als 'er besonder syn, die haar Danksegging laten doen.

34 BESONDERE GEBEDEN.

reld door onsen Heere Jesus Christus, voor de middelen der Genade en de Hope der Heerlykheid. En wy smeeken U, geeft ons sulc een diep Gevoelen van alle Uwre Weldadigheden, dat onse Herten ongeveynsdelyk dankbaar mogen zyn, en wy U pryfen niet alleen met onse lippen, maar met ons leven, door ons tot Uwre Dienst over te geven, en voor U te wandelen in Heyligheid en Gerechtigheid alle onse dagen, door Jesus Christus onsen Heere, Dien nevens U en den H. Geest toekomt alle Eer en Heerlykheid in Eeuwigheid. *Amen.*

Gebed voor Menssen in Siekte, Armoed of Nooden, &c. als de Lytanie niet gebeden word.

O GOD, Schepper en Behouder aller Menssen ! Wy smeeken U ootmoediglyk voor allerley soort en conditie der Menssen, dat het U behage Uwre wegen haar bekend te maken, U saligmakend Heyl aan alle Volkeren. Besonder bidden wy U voor 't beste van U Kerk ; dat die so gestierd en geregeert werde, door Uwre goede Geest, dat alle die Belydenisse doen en Christenen sig noemen, in de weg der Waarheid mogen gaan en 't Geloove behouden in Eenigheid des Geestes, in den Band des Vredes en in Regtveerdigheid des Levens. Eyndelyk beveelen wy aan Uwre Vaderlyke Goedheid alle de gene die op eenige wyse bedroeft en verslagen sijn in 't gemoed of krank na het Lighaam.

NB. Dit werd geleesen, als 'er Voorbede voor besondere Personen versogt word.

[*besonder die gene, die onse Voorbede versogt hebben*]. Dat het U behage deselve te troosten en te verlossen na hare verscheydene Behoeftigheden, geef haar Lydsaamheid in hare Nooden en een salige Uitkomst uit alle hare Benautheden. Dit alles smeeken wy om Jesu Christi wille, *Amen !*

GEBE

GEBEDEN, SEND-BRIEVEN,

En

E U A N G E L I E N,

Die men door het geheele Jaar leeft.

Den I. Sondag in den Advent.

Gebed.

GEEST ons, bidden wy, Almagtige God, dat wy afgeleyd hebbende de Werken der Duyfternisse, aandoen de Wapenen des Ligts, nu in dit sterffelyke Leven, (in 't welke Jesus Christus Uwen Sone met groote Ootmoedigheid, om ons te bezoeken gekomen is) op dat wy in den uitersten Dag, op welke Hy sal weder komen in de Heerlykheid syns Majesteys, om te oordeelen de Levendige en de Dooden, weder opstaan mogen tot een onsterffelyk Leven, door Christus onsen Heere, die met U leeft, en regeert, in eenigheid des Heyligen Geestes, door de Eeuwen der Eeuwen, *Amen.*

SEND B R I E F.

Rom. 13. v. 8. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Matt. 21. van het Beginne tot v. 14.

Den II. Sondag in den Advent.

Gebed.

HEYLIGE God, die te wege gebragt hebt, dat alles, wat geschreven is, tot onser Leeringe soude geschreven werden, verleent ons, dat wy de Schriftuur met sodanigen Opmerking mogen hooren, lesen, leeren, verstaan, en inwendig waarnemen, dat wy die door Lydsaamheid en vertroosting der Schriften mogen omhelzen, en behouden de Hoope des eeuwigen Levens, aan ons gegeven, door Jesus Christus onsen Saligmaaker, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Rom. 15. van vers 4. tot vers 14.

E U A N G E L I E.

Luc. 21. van vers 25. tot vers 34.

Den III. Sondag in den Advent.

Gebed.

HEERE, wy bidden U, geeft Gehoor aan onse Gebeden, en verligt de Duysterheden onses Gemoeds, door de Besoeking Uwer Genaden, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

1. Cor. 4. van vers 1. tot vers 6.

E U A N G E L I E.

Mat. 11. van vers 2. tot vers 11.

Den IV. Sondag in den Advent.

Gebed.

WEKT op, O Heere, bidden wy, Uwe Mogentheid, en komt, en doet ons Bystand, door Uwe groote Kragt,

K E R S - D A G.

37

Kragt , op dat door de Hulp Uwer Genade (die door onse Boosheden verhindert werd) de Mildadigheid Uwer Ontferminge te spoediger over ons kome, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

S E N D B R I E F.

Philip. 4. van vers 4. tot vers 8.

E U A N G E L I E.

Joan. 1. van vers 19. tot vers 29.

Op K E R S - D A G.

Gebed.

ALMAGTIGE God, die ons Uwen eenigen geboren Sone gegeven hebt , op dat Hy onse Natuur soude aannemen, en op desen huydigen Dag uit een reyne Maget soude geboren werden, geeft ons, bidden wy, dat wy wedergeboren zynde, en Uwe sonen door Aanneminge en Genade gemaakt zynde, door Uwen H. Geest dagelyks vernieuwt mogen werden, door den selven onsen Heere, &c.

S E N D B R I E F.

Heb. 1. van vers 1. tot vers 13.

E U A N G E L I E.

Joan. 1. van vers 1. tot vers 15.

Op S. Stevens-Dag.

Gebed.

GEEST ons, Heere, bidden wy, dat wy mogen leeren, onse Vyanden lief hebben, na het Voorbeeld van den heyligen Martelaar *Stephanus*, die voor syne

Vervolgers gebeden heeft tot' onsen Heere, Uwen Sone, die met U leeft en regeert, &c. *Amen.*

¶ *Dan sal 't Gebed van de Kers-Dag volgen, dat men dagelyx mede sal lesen tot Nieuwe-Jaars-Dag toe.*

S E N D B R I E F.

Aëtor. 7. van vers 55. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Matth. 23. van vers 34. tot het Eynde.

Op S. Jans Euangelists-Dag.

Gebed.

BESTRAALT rykelyk, O Heere ! Uwe Kerke, op dat sy, verligt zynde door de Leeringen van Uwen heyligen Apostel, en de Euangelist Joannes, so wandelen mag in 't Ligt Uwer Waarheid, dat sy ten laaften mag geraken tot Uwe eeuwige Genade, door Jesus Christus, onsen Heere, *Amen.*

S E N D B R I E F.

I Joan. 1. van vers 1. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Joan. 21. van het midden des 19. vers tot het Eynde.

Onnosfeler Kinderen-Dag.

Gebed.

ALMAGTIGE God, wiens Lof op desen huydigen Dag de Eerstelingen der Martelaren, die onnosfeler Kinderen, niet spreekende, maar stervende beleiden hebben, dood in ons al het quaad der Gebreken, op dat wy in ons Leven en Ommegang mogen uitdrukken dat Gelove, 't welke wy met onse Tongen uitspreken en belyden, door onsen Heere Jesus, &c.

SEND.

NIEUWE JAARS-DAG. 39.

SE N D B R I E F.

Apocal. 14. van vers 1. tot vers 6.

E U A N G E L I E.

Matth. 2. van vers 13. tot vers 19.

Sondag na Kers - Dag.

Gebed.

ALMAGTIGE God, &c. (*Als voren op Kers-*
Dag.)

SE N D B R I E F.

Galat. 4. van vers 1, tot vers 8.

E U A N G E L I E.

Matth. 1. vers 18.

Op Nieuwe Jaars-Dag.

Gebed.

ALMAGTIGE God, die gewilt hebt, dat Uwen
eenigen Soone de Besnydenisse des Vleeschs soude
uitstaan, en de Wet onderworpen wesen, om des Mens-
sen wille: Geeft dat onse Herten en Leden door de waare
en geestelyke Besnydenisse also mogen gewond werden,
dat wy (alle de Wereldse en Vleesselyke Begeerlykhe-
den gedood zynde) in alles mogen gehoorzaam zyn aan
Uwe Goddelyke Wille. Door den selvigen Uwen So-
ne, onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Rom. 4. van vers 8. tot vers 15.

E U A N G E L I E.

Luc. 2. van vers 15. tot vers 22.

¶ *Indiender een Sondag tussen drie Koningen en Nieuw-
Jaar komt, dan sal 't Gebed, Sendbrief, en het Euan-
gelie gelesen werden, die men op Nieuw Jaars-Dag leest.*

40 DRIE KONINGEN-DAG.

Drie Koningen-Dag.

Gebed.

O GOD, die Uwen eenigen gebooren Soone door de leydinge van een Sterre, aan de Heydenen openbaart hebt: Geeft ons genadelyk, dat wy, die U nu door den Gelove bekennen, Uwe verheerlikte Godheid, na dit Leven, mogen genieten, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Ephes. 3. van vers 1. tot vers 13.

E U A N G E L I E.

Matth. 2. van vers 1. tot vers 13.

I. Sondag na Drie-Koningen.

Gebed.

VOORKOMT, O Heere, bidden wy, de ootmoedige Gebeden Uwes Volks, met Uwe Hemels Liefde, op dat sy mogen sien, wat sy moeten doen; en tot het volbrengen des selfs, door Uwe Genade en Kragt mogen bewogen werden, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Rom. 12. van vers 1. tot vers 6.

E U A N G E L I E.

Luce 2. van vers 41. tot het Eynde.

II. Sondag na Drie-Koningen.

Gebed.

ALMAGTIGE en eeuwige God, die alles in Hemel en Aarde gelykelyk bezielt, verhoort goedertierentlyk

III. SONDAG NA DRIE-KONINGEN. 41

lyk onse ootmoedige Gebeden, en geeft in onse tyden
Uwe Vreede, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Rom. 12. van vers 6. tot vers 17.

E U A N G E L I E.

Joan. 2. van vers 1. tot vers 12.

III. Sondag na Drie-Koningen,

Gebed.

ALMAGTIGE eeuwige God, aansiet genadiglyk
onse Swakheden, en steekt uit de Regterhand
Uwer Majesteit, om ons te beschermen in alle Gevaar
en Nood, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Rom. 12. van vers 16. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Matth. 8. van 't Begin tot vers. 14.

IV. Sondag na Drie-Koningen.

Gebed.

OGOD die weet, dat wy gesteld zynde midden in
so groote en menigvuldige Gevaaren, om onse
Menffelyke Swakheid niet kunnen staande blyven,
Geeft ons sulke kragt en U Heyl na Ziele en Lichaam,
dat wy alles, wat wy lyden om onse Sonden, door
Uwe Hulp moge verdragen en te boven komen,
door onsen Heere Jesus Christus, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Rom. 13. van vers 1. tot vers 8.

E U A N

42 V. SONDAG NA DRIE-KONINGEN.

EUANGELIE.

Matth. 8. van vers 23. tot het Eynde.

V. Sondag na Drie-Koningen.

Gebed.

O HEERE, wy bidden U, bewaart Uwe Kerke, U Huysgesin in gestadige en ware Godsdienstigheid: Op dat de selve, die alleenlyk steunende is op de Hemelse Genade, alle tyd door Uwe magtige Bescherminge mag blijven, door onsen Heere Jesus Christus, *Amen.*

SENDERBRIEF.

Colof. 3. van vers. 12. tot vers. 18.

EUANGELIE.

Matth. 13. van vers 24. tot vers 31.

¶ Wanneer d'er een VI. Sondag na Drie-Koningen is moet men lesen ¹: Gebed, Sendbrief, en Euangelie van de voorgaanden Sondag.

Den Sondag Septuagesima.

Of in de seventig Dagen voor Paassen.

Gebed.

VERHOORT goedertierentlyk, bidden wy, O Heere, de Gebeden Uwes Volks, op dat wy, die regtvaardelyk om onser Sonden wille gestraft werden, door Uwe Barmhertigheid, om Uwes Naams Heerlykheid mogen verlost werden, door Jesus Christus, onsen Saligmaaker, die met U, &c. *Amen.*

SENDERBRIEF.

1 Cor. 9. van vers 24. tot het Eynde.

EUANG.

DEN SONDAG SEXAGESIMA. 43

EUANGELIE.

Matth. 20. van vers 1. tot vers 17.

Den Sondag Sexagesima.

Of in de festig Dagen voor Paaffen.

Gebed.

HEERE God, die fiet, dat wy gants geen vertrouwen stellen in onse eygen Werken, vergunt genadelyk, dat wy voor alle Tegenspoeden door de magtige Goedheid Uwer Bescherminge behoed mogen werden, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

2 Cor. 11. van vers 19. tot vers 32.

EUANGELIE.

Luc. 8. van vers 4. tot vers 16.

Den Sondag Quinquagesima.

Of in de vyftig Dagen voor Paaffen.

Gebed.

OHEERE, die ons door Uwen Apostel geleerd hebt, dat alle onse Werken sonder de Liefde niets en zyn, geeft ons Uwen Heyligen Geest, die in onse Herten instorte die seer uitnemende Gave der Liefde, dien waren band des Vredes en aller Deugden, sonder welke, alles wat levendig is, voor U als dood is: Vergunt dit om Uwen eenigen Sone Jesus Christus, *Amen.*

SENDERBRIEF.

1 Cor. 13. van 't Begin tot het Eynde.

EUAN-

As-Dag of eerste Dag in de Vasten.

Gebed.

ALMAGTIGE en eeuwige God, die niet haat de dingen, die Gy geschapen hebt, en aller Sonden vergeeft, die berouw hebben: Schept in ons een gebroken Herte, op dat wy behoorlyk onse Sonden mogen beschreyen, en onse Boosheden mogen bekennen, en van U, die een God aller Ontferminge zyt, volkomen Vergiffenisse der Sonden verwerven, door onsen Heere Jesus Christus, *Amen.*

SENDERBRIEF.

Joel. 2. van vers 12. tot vers 18.

EUANGELIE.

Matth. 6. van vers 16. tot vers 22.

I. Sondag in de Vasten,

Gebed.

O HEERE Jesu Christe, die om onsent wille veertig Dagen en Nagten gevast hebt, geest ons, dat wy ons sodanig van de Spyle onthouden, dat ons Vles den Geest mag onderdanig zyn, en wy alle tyd Uwe Goddelyke Geboden mogen gehoorsamen in ware Regtveerdigheid en Heyligheid, tot Eere en Heerlykheid Uwes Naams, die leeft en regeert in Eeuwigheid, *Amen.*

SENDERBRIEF.

2 Cor. 6. van vers 1. tot vers 11.

EUAN-

II. SONDAG IN DE VASTEN. 45

EUANGELIE.

Matth. 4. van vers 1. tot vers 12.

I I. Sondag in de Vasten.

Gebed.

ALMAGTIGE God! Gy ziet hoe onmagtig dat wy zyn van ons selven; helpt ons dog uit en inwendig, op dat wy voor alle Swarigheden mogen bevoed werden in ons Lichaam, en van alle quade Gelagten bevryd in de Ziele, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

1 Thes. 4. van vers 1. tot vers 9.

EUANGELIE.

Matth. 15. van vers 21. tot vers 29.

III. Sondag in de Vasten.

Gebed.

ALMAGTIGE God, wy bidden U, let op de Herten Uwer ootmoediger Dienaren, en tot Bescherminge tegen alle onse Vyanden, strekt uit de Regterhand Uwer Goddelyke Majesteit, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

Ephes. 5. van vers 1. tot vers 15.

EUANGELIE.

Lnc. 11. van vers 14. tot vers 29.

IV. Son-

46 IV. SONDAG IN DE VASTEN.

IV. Sondag in de Vasten.

Gebed.

VERGUNT ons, bidden wy, Almagtige God, dat wy, die na de Verdiensten onser Boosheden gestraft werden, door de vertroostinghe Uwer Genade wederom mogen tot ons selven komen, door Jesus Christus onsen Heere en Saligmaker, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Galat. 4. van vers 21. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Joan. 6. van vers 1. tot vers 15.

V. Sondag in de Vasten.

Gebed.

AANSIET goedertierentlyk O Heere, U Volk, op dat het door Uwe overgroote Goetheid mag besterft, en na Lichaame en Ziele bewaart werden door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Hebr. 9. van vers 11. tot vers 16.

E U A N G E L I E.

Joan. 8. vers 46. tot het Eynde.

Palm - Sondag.

Gebed.

ALMAGTIGE en eeuwige God, die uit tedere Liefde t'onswaarts onsen Saligmaaker, het Voorbeeld van ware Ootmoedigheid, om van het Menschelyk Ge

PALM-SONDAG.

47

ge God
oosheden
Genade
or Jesu

slagt nagevolgt te werden, gevonden hebt, om het Vlees aan te nemen, en den Dood uit te staan aan het Hout des Kruyces, vergunt ons goedertierentlyk, dat wy volgende de Leeringen syne Lydsaamheid, mede deelagtig mogen werden syner Verryffenisse, door Jesus Christus, onsen Herre, *Amen.*

SENDERBRIEF.

Philip. 2. van vers 5. tot vers 12.

EUANGELIE.

Matth. 27. van vers 1. tot vers 55.

Maandag voor Paasch.

Gebed, als voren op de Sondag.

SENDERBRIEF.

Eesai 63. van vers 1. tot het Eynde.

EUANGELIE.

Marc. 14. van vers 1. tot het Eynde.

Dingsdag voor Paasch.

Gebed als vooren.

SENDERBRIEF.

Eesai 50. van vers 5. tot het Eynde.

EUANGELIE.

Marc. 15. van vers 1. tot het Eynde.

Woens.

Lief
beeld
Ge
slag

Woensdag voor Paasch.

Gebed als vooren.

SE N D B R I E F.

Hebr. 9. van vers 16. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Luc. 22. van vers 1. tot het Eynde.

Witten - Donderdag.

Gebed als vooren.

SE N D B R I E F.

1 Corinth. 11. van vers 17. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Luc. 23. van vers 1. tot het Eynde.

Goede Vrydag, of de Voorbereydinge.

Gebed.

ALMAGTIGE God, wy bidden U, aansiet genadelyk U Erfdeel, voor het welke onsen Heere Jesus Christus, niet geschroomt heeft overgelevert te werden in de handen der Boosdadigen, en aan te gaan de pyniging des Kruyces. Die nu met U leeft en regeert met den H. Geest, een God in alle Eeuwigheid, *Amen.*

Of dit Gebed.

ALMAGTIGE eeuwige God, door wiens Geest het gantse Lichaam der Kerke geheyligt en geregeert werd, ontfangt onse ootmoedige Gebeden, die wy opofferen aan U, voor alle staten van Menssen in
Uwe

PAASCH AVOND. 49

Uwe heylige Vergaderinge, op dat een yder lid van de
zelvige U waarlyk en Godsaliglyk mag dienen, door
Jesús Christus onsen Heere, *Amen.*

BARMHERTIGE God, Schepper aller Menſſen,
die niet haat dat Gy gemaakt hebt, en die niet en
wil den Dood des Sondaars; maar dat hy hem liever
bekeere, en leve. Ontfermt U over de Joden, Turken,
Ongeloovigen en Ketteren: Neemt van haar weg de
Onwetentheid, Verſtoktheit des Herten en de Ver-
ſmadinge Uwes Woords, en brengt haar te rugge, barm-
hertige Heere, tot Uwe Kудde, op dat ſy mogen be-
houden werden onder de overblyffelen van den waaren
Iſrael, op dat daar een Schaaps-koye werde, en eenen
Herder Jesús Christus onsen Heere, die leeft en re-
geert, &c.

SE N D B R I E F.

Hebr. 10. van vers 1. tot vers 26.

EUANGELIE.

Joh. 19. van vers 1. tot vers 38.

Paasch - Avond.

Gebed.

GEEST, Heere, dat wy gedoopt ſynde in de Dood
Uwes Soons, door gedurige dooding onser Begeer-
tens, met Hem begraven worden, en door het Graf en
de Poorte des Doods weder begraven wierd en verrees,
Uwen Sone, onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

1 Pet. 3. van vers 17. tot het Eynde.

EUANGELIE.

Matth. 27. van vers 57. tot het Eynde.

D

PAASCH-

P A A S C H - D A G.

*In het Morgen-Gebed sullen in de plaarse van den 95
Psalm: Komt laat ons den Heere, &c. gesongen of
gelesen werden, dese volgende Tegenfangen.*

WANT ook ons Pascha is voor ons gellagt, [*namelyk*] Christus, so laat ons dan Feesthouden
&c. 1 Cor. 5. 7, 8.

CHRISTUS opgewekt zynde uit den Dooden, en
sterft niet meer, de Dood sal niet meer over Hem
heerssen. Want dat Hy gestorven is, dat is Hy der
Sonden eenmaal gestorven: Ende dat Hy leeft dat leeft
Hy Gode. Also ook Gy-lieden, houd het daar voor,
dat gy wel der Sonden dood zyt, maar Gode levende
zyt in Christo Jesu onsen Heere. Rom. 6. 9.

MAAR nu is Christus opgewekt uit den Dooden:
zynde de Eersteling der gener die ontslapen zyn.
Want dewyl de Dood door eenen Mensse is, so is ook
de Opstandinge der Dooden door eenen Mensse. Want
gelyke alle in Adam sterven, also fullense ook in
Christo alle levendig gemaakt werden, 1 Cor. 15. 20.
Eere sy den Vader, &c.
Antw. Als het was, &c.

Gebed.

ALMAGTIGE God, die ons door Uwen eenigen
gebooren Sone, na dat Hy de Dood overwonnen
had, den toegang des eeuwigen Levens ontslooten hebt,
wy bidden U ootmoediglyk, dat, gelyk Gy door Uwe
bysondere inblasinge onse Herten-wenssen, ende goede
Begeerten voorkomt, de selvige door Uwe geduurige
Hulpe wilt uitvoeren, door Jesus Christus, onsen Heere,
die, &c. Amen.

S E N D B R I E F.

Coloss. 3. van vers 1. tot vers 9.

EUAN.

PAASCH-DINGSDAG. 51

EUANGELIE.

Joan. 20. van vers 1. tot vers 11.

Paasch - Maandag.

Gebed.

ALMAGTIGE God, die door Uwen, &c. *Als*
boven op Paasch-Dag.

SENDERBRIEF.

Hand. 10. van vers 34. tot vers 44.

EUANGELIE.

Luc. 24. van vers 13. tot vers 36.

Paasch - Dingsdag.

Gebed als vooren.

SENDERBRIEF.

Actor. 13. van vers 26. tot vers 42.

EUANGELIE.

Luce 24. van vers 36. tot vers 49.

I. Sondag na Paasch.

Gebed.

ALMAGTIGE Vader, die Uwen eenigen Soon
hebt laten sterven voor onse Sonden en weder op-
staan tot onse Regtvaardigmaaking, geest dat wy den
Suurdesem den Boosheid afleggende, U dienen mogen
in Suyverheid des Levens en in Waarheid, door Jesus
Christus, &c.

52 II. SONDAG NA PAASCH.

SE N D B R I E F.

1 Joh. 5. van vers 4. tot vers 13.

E U A N G E L I E.

Joan. 20. van vers 19. tot vers 24.

II. Sondag na Paasch.

Gebed.

ALMAGTIGE God, die ons Uwen eenigen Sone gegeven hebt, op dat Hy soude wesen een Offerhande voor de Sonde, als ook een Voorbeeld van het Nieuwe en eeuwige Leven: Geeft, dat wy dese onwaardeerlyke Weldaad met dankbaare Herten mogen erkennen, en de Voetstappen synes alderheyligste Levens alle tyd poogen na te volgen, door den selvigen onsen Heere Jesus Christus, *Amen.*

SE N D B R I E F.

1 Petr. 2. van vers 19. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Joan. 10. van vers 11. tot vers 17.

III. Sondag na Paasch.

Gebed.

ALMAGTIGE God, die den Dwalende het Ligt Uwer Waarheid aanwyft, op dat sy mogten wederkeeren op den weg der Gerechtigheid: Geeft allen, die Belydenisse doen van de Christelyke Godsdienst, dat sy mogen schuuwen alles wat met dese Name strydende is, en volgen alles wat met de selvige over een komt, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SEND-

IV. SONDAG NA PAASCHEN.

53

SE N D B R I E F.

1 Pet. 2. van vers 11. tot vers 18.

E U A N G E L I E.

Joan. 16. van vers 16. tot vers 23.

IV. Sondag na Paaschen.

Gebed.

ALMAGTIGE God, die de ongeregelde Gemoe-
deren der sondige Menſſen in ordre brengt, geeft U
Volk, dat ſy mogen lief hebben 't gene Gy gebied en
verlangen na 't gene Gy belooft, op dat onſe Herten
onder alle wereldſe Veranderingen, daar vaſt gehegt
mogen blyven, daar de ware Vreugde gevonden werd,
door Chriſtus onſen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Jacob. 1. van vers 17. tot vers 22.

E U A N G E L I E.

Joan. 16. van vers 5. tot vers 16.

V. Sondag na Paaschen.

Gebed.

OHEERE! van wien alles goeds voortkomt,
geeft ons Uwe ootmoedige Dienaren, dat wy
door Uwe heylige Ingevinge mogen denken 't gene
goed en waar is, en 't ſelvige door Uwe barmhertige
Beſtierre moge uitvoeren, door Jeſus Chriſtus onſen
Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Jacob. 1. van vers 22. tot het Eynde.

D 3

E U A N -

54 HEMELVAARTS-DAG.

EUANGELIE.

Joan. 16. van vers 23. tot het Eynde.

Hemelvaarts-Dag.

Gebed.

VERGUNT ons, bidden wy, O Almagtige God, dat even gelyk wy geloven, dat Uwen eenigen gebooren Sone, onse Verlosser, opgevaren is ten Hemel, wy ook met onsen Gemoede en Herte daar toe mogen opklimmen, en met Hem geduuriglyk de Hemelſe Plaatsen bewoonen, door den ſelvigen onsen Heere Jesus Christus, die met U en den Heyligen Geest leeft, &c.

SENDERBRIEF.

Actor. 1. van vers 1. tot vers 12.

EUANGELIE.

Marc. 16. van vers 14. tot het Eynde.

Sondag na Hemelsvaarts-Dag.

Gebed.

OGOD, Konink der Heerlykheid, die Uwen eenigen gebooren Sone Jesus Christus met grooter triumphe in U Hemelryk verheven hebt: Wy bidden U, verlaat ons Mistroostigen niet, maar ſend ons Uwen Heyligen Geest den Trooster, op dat Hy ons mag vertroosten en verheffen tot die Heerlikheid, tot welke Jesus Christus onsen Heere en Verlosser voor henen opgevaren is, die leeft &c.

SENDERBRIEF.

1 Petr. 4. van vers 7. tot vers 12.

EUAN-

P I N X T E R.

55

E U A N G E L I E.

Joan. 15. van vers 26. tot vers 5. in 't volgende.

P I N X T E R.

Gebed.

O GOD, die de Herten der Geloovigen op desen Dag, door de Bestralinge Uwes heyligen Geestes, onderwisen hebt; geest ons door den selvigen Geest regt te gevoelen, en door syne heylige vertroosting al le tyd ons te verheugen, door de Verdiensten onses Saligmaakers Jesu Christi, die met U leeft en regeert in Eenigheid des selvigen Heyligen Geestes, God in der Eeuwigheid, *Amen.*

S E N D B R I E F.

Actor. 2. van vers 1. tot vers 12.

E U A N G E L I E.

Joan. 14. van vers 15. tot het Eynde.

Pinxter - Maandag.

Gebed.

O GOD die de Herten der &c. *Als boven op Pinxter-Dag.*

S E N D B R I E F.

Actor. 10. van vers 34. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Joan. 3. van vers 16. tot vers 22.

56 H. DRIE - EENHEIDS SONDAG.

Pinxter - Dingsdag.

Gebed als vooren.

O GOD, die de Herten der &c. *Als boven op Pinxter - Dag.*

SE N D B R I E F.

Aëter. 8. van vers 14. tot vers 18.

E U A N G E L I E.

Joan. 10. van vers 1. tot vers 11.

H. Drie - Eenheids - Sondag.

Gebed.

A LMAGTIGE eeuwige God, die ons Uwe Dienaren de Genade vergunt hebt, dat wy in de Belydenisse des waare Geloofs de Heerlykheid des ewigen Drie-Eenigheids erkennen; en in de Oppermagt des Goddelyke Majesteys de Eenvuldigheid aanbidden; Vergunt ons, bidden wy, dat wy altyd, door de Standvastigheid deses Geloofs, van alle Tegenspoeden bevryd mogen werden door U, die leeft en regeert, God, in Eeuwigheid der Eeuwigheden, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Apor. 4. van het Begin tot Eynde.

E U A N G E L I E.

Joan. 3. van vers 1. tot vers 16.

I. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

O GOD, die de Sterkte zyt aller, die in U hopen; Komt onse Smeekingen goedertierentlyk te

II. SONDAG NA H. DRIE-EENIGHEID. 57

te hulp ; en dewyl de Menſſelyke Swakheid ſonder U
niets vermag, ſo vergunt ons den Byſtand Uwer Genade,
op dat wy in de Onderhoudinge Uwer Geboden,
U, beyde met wille en werken mogen behagen, door
Jefus Chriſtus onſen Heere,, *Amen.*

SE N D B R I E F.

I Joan. 4. van vers 7. tot het Eynde.

EUANGELIE.

Luce 16. van vers 19. tot het Eynde.

I I. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

H E E R E, maakt de Vreeſe gelykelyk met de Liefde
Uwer hoogheyligen Naam in ons geduurſaam ;
want noyt verlaat Gy de ſodanige ſonder Beſtieringe,
die Gy eenmaal vaſt in Uwe Liefde gegrond hebt, door
Jefus Chriſtus onſen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

I Joan. 3. van vers 13. tot het Eynde.

EUANGELIE.

Luce 14. van vers 16. tot vers 25.

I I I. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

H E E R E, wy bidden U, verhoort ons barmhertig-
lyk, en geeft dien, daar Gy den brandenden Bid-
yver ingeſtort hebt, ook Hulpe der Beſcherminge, in alle
Gevaar en Nooden, door Jefus Chriſtus onſen Heere,
Amen.

SE N D B R I E F.

I Pet. 5. van vers 5. tot vers 12.

EUAN-

58 IV. SONDAG NA H. DRIE-EENIGH.

EUANGELIE.

Luce 15. van vers 1. tot vers. 11.

I V. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

O GOD, die een Beschermmer zyt aller, die op U hoopen, sonder wien niets van waarde, niets heylig is; verdubbelt over ons Uwe Ontfermhertigheden, op dat wy, U tot een Bestierder en Leydsman hebbende, also het Aardse mogen door wandelen, dat wy het Hemelse niet verliesen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

Rom. 8. van vers 18. tot vers 24.

EUANGELIE.

Luc. 6. van vers 36. tot vers 43.

V. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

VERGUNT ons, bidden wy, O Heere, dat des Werelds loop so vreedsamelyk door Uwe schikkinge bestierd werde, dat Uwe Kerke in geruste Godsdienst sig mag vervroliken, door Jesus Christus, onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

1 Pet. 3 van vers 8. tot vers 15.

EUANGELIE.

Luce 5. van vers 1. tot vers 12.

VI. SONDAG NA H. DRIE-EENIGHEID. 59

V I. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

OGOD, die de onfigtbare Goederen bereyd hebt voor die U lief hebben, stort in onse Herten sodanigen Liefde tot U, dat wy U in alles en boven alles beminnende, Uwe Beloften (die alles, wat het Herte wenssen kan, overtreffen) mogen bekomen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

S E N D B R I E F.

Rom. 6. van vers 3. tot vers 12.

E U A N G E L I E.

Matth. 5. van vers 20. tot vers 27.

VII. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

HEERE aller Kragten en Magten, Gever en Auteur van alles wat het beste is; Plant in onse Herten de Liefde Uwes Naams; Geef Waſdom onder ons in de ware Godsdienst, voed ons in het goede en bewaart door Uwe Barmhertigheid het aldus gevoede; om de wille Jesu Christi onses Heeren, *Amen.*

S E N D B R I E F.

Rom. 6. van vers 19. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Marc. 8. van vers 1. tot vers 10.

60 VIII. SONDAG NA H. DRIE-EENIGH.

VIII. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

O GOD, wiens Voorſigtigheid in ſyne ſchikkinge noyt miſt in Hemel of op Aarde, wy bidden U ootmoedelyk, neemt van ons weg alle 't gene ons ſoude mogen ſchadelyk zyn, en vergunt ons 't gene ons nu is, door Jeſus Chriſtus onſen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Rom. 8. van vers 12. tot vers 18.

E U A N G E L I E.

Matth. 7. van vers 15. tot 22.

IX. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

VERGUNT ons, bidden wy nu, O Heere, den Geest, om alle tyd te denken en te doen alles wat behoorlyk is, op dat wy, die ſonder U niet kunnen beſtaan, door U mogen bequaam gemaakt werden, om te leven volgens U wille, door Jeſus Chriſtus onſen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

I Cor. 10. van vers 1. tot vers 14.

E U A N G E L I E.

Luc. 16. van vers 1. tot vers 10.

X. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

OPENT, O Heere, de Ooren Uwer Barmhertigheid voor de Gebeden Uwer ootmoedige Dienaren; en op

IGH.

d.

kkinge
dden U
s foud
ons nu

e, den
les wat
nen be-
en, om
onsen

tigheid
n; en
op

XI. SONDAG NA H. DRIE-EENIGHEID. 61

op dat fy hare Herten - wenſſen mogen verwerven,
maakt dat fy fulks begeeren, als meest behaagelyk we-
ſen ſal voor U, door Jeſus Chriſtus onſen Heere,
Amen.

SE N D B R I E F.

1 Cor. 12. van vers 1. tot vers 12.

E U A N G E L I E.

Luc. 19. van vers 41. tot vers 47.

X I. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

O GOD, die U Almogentheid meest in 't ſparen en
ontfermen bekend maakt, vermenigvuldigt over
ons Uwe Barmhertigheid, op dat wy na Uwe voorge-
ſelde Beloften de weg Uwer Geboden loopende, mogen
deelagtig werden van Uwe Hemelſe Schatten, door Je-
ſus Chriſtus onſen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

1 Cor. 15. van vers 1. tot vers 12.

E U A N G E L I E.

Luc. 18. van vers 9. tot vers 15.

X II. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

ALMAGTIGE en eeuwige God, die door de Vol-
heid Uwer Barmhertigheden gereeder zyt om te
verhooren, dan wy om te bidden; ende door Uwe
Mildadigheid onſe Verdienſten en Herten-wenſchingen
verre te boven gaat; ſtort over ons uit den vloed Uwer
Gena-

62 XIII. SONDAG NA H. DRIE-EENIGH.

Genaden, en vergeeft alle het gene onse Conscientien beanght maakt; en voegt ons toe, 't gene wy door Gebeden niet derven eysen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

2 Cor. 3. van vers 4. tot vers 10.

E U A N G E L I E.

Marc. 7. van vers 31. tot het Eynde.

XIII. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

ALMAGTIGE en barmhertige God, van wiens Mildadigheid alleen voorkomt, dat de Geloovigen U opregtelyk en getrouwelyk dienen, geeft ons, bidden wy U, sonder verandering na Uwre Beloften also te mogen loopen, dat wy die eyndelyk mogen genieten, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Galat. 3. van vers 16. tot vers 23.

E U A N G E L I E.

Luc. 10. van vers 23. tot vers 38.

XIV. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

ALMAGTIGE en eeuwige God, vermeerdert in ons het Geloove, de Hope, en de Liefde; en op dat wy mogen bekomen 't gene Gy beloofd, so geeft ons te beminnen, 't gene Gy gebied, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SEND.

XV. SONDAG NA H. DRIE-EENIGH. 63

SE N D B R I E F.

Galat. 5. van vers 16. tot vers 25.

E U A N G E L I E.

Luc. 17. van vers 11. tot vers 20.

X V. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

BEW A A R T, bidden wy, O Heere, Uwe Kerke in eeuwige Ontferminge, en vermits de Menffelyke Swakheid sonder U niet fttaande kan blyven; fo geeft den Byftand Uwer Hulpe, op dat fy van alles dat fchadelyk is afgewend, en tot alles wat tot Saligheid trekt, aangeleyd mag werden, door Jefus Christus onfen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Galat. 6. van vers 11. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Matth. 6. van vers 24. tot het Eynde.

X V I. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

LA A T Uwe Barmhertigheid sonder ophouden, O Heere, Uwe Kerke fuyveren en befchermen, en vermits fy sonder U Hulpe, niet behouden kan blyven, laat die alle tyd door Uwe Sorge en Goedheid beftiert werden, door Jefus Christus onfen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Ephes. 3. van vers 13. tot het Eynde.

E U A N-

64 XVII. SONDAG NA H. DRIE-EENIGH.

EUANGELIE.

Luc. 7. van vers 11. tot vers 18.

XVII. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

WY bidden U, O Heere, laat Uwre Genade ons alle tyd voorkomen en volgen; en ons geduuriglyk naarfzig maken in goede Werken, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

Ephes. 4. van vers 1. tot vers 7.

EUANGELIE.

Luc. 14. van vers 1. tot vers 12.

XVIII. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

GEEST, Heere, U volk die Genade, dat sy mogen schouwen de Besmettingen der Wereld, des Vlees en des Duyvels, en U den waaragtigen God alleen navolgen met een suyver Herte en reyn Gemoed: door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

1 Cor. 1. van vers 4. tot vers 9.

EUANGELIE.

Matth. 22. van vers 34. tot het Eynde.

XIX. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

LAAT, O Heere, de werkinge Uwer Ontfermhertigheden onse Herten neygen en bestieren; want wy kun-

XX. SONDAG NA H. DRIE-EENIGH. 65

kunnen U, sonder U, niet behagen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Ephes. 4. van vers 17. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Matth. 9. van vers 1. tot vers 9.

XX. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

ALMAGTIGE en barmhertige God, neemt weg van ons door Uwe saligmakende Goedertierenheid, alles, wat ons tegen soude mogen wesen; op dat wy gelykelyk na Ziel en Lighaam onbelemmert zynde, met vryer Herten mogen uitvoeren 't gene tot U dienst behoort, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Ephes. 5. van vers 15. tot vers 22.

E U A N G E L I E.

Matth 22. van vers 1. tot vers 15.

XX I. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

GEEFT barmhertige Heere, versoend zynde, Vergiffenisse en Vrede aan Uwe Gelovigen; op dat sy gelykelyk van hare Misdaden gesuyvert werden, en U met veyliger en gerustiger Herte mogen dienen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Ephes. 6. van vers 10. tot vers 21.

E

EUAN.

66 XXII. SONDAG NA H. DRIE-EENIGH.

EUANGELIE.

Joan. 4. van vers 46. tot het Eynde.

XXII. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

BEW AART O Heere! de Kerke U Huysgesin in geduurige Godsdienstigheid, op dat sy door Uwe Bescherminge bevryd zy van alle Tegenspoeden, en in alle goede werken U Name toegeheyligt en overgegeven werde, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

Philip. 1. van vers 3. tot vers 12.

EUANGELIE.

Matth. 18. van vers 21. tot het Eynde.

XXIII. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

O GOD, die onse Toevlugt en Kragt zyt, aansiet de toegeneygde Gebeden Uwer Kerke; en Gy die selfs den Autheur van Godsdienstigheid zyt, geeft dat wy kragtelyk mogen verwerven, 't gene wy so getrouwelyk versoeken, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

Philip. 3. van vers 17. tot het Eynde.

EUANGELIE.

Matth. 22. van vers 15. tot vers 23.

XXIV.

XXV. SONDAG NA H. DRIE-EENIGH. 67

XXIV. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

ONTBIND, bidden wy, O Heere! de Misdaden Uwes volks, op dat wy alle door Uwe Goedertierenheid mogen verlost werden van de knoopen onser Sonden, daar wy, door onse Swakheden invallende, in verwert zyn, door Jesus Christus, onsen gesegende Heere en Saligmaaker, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Colof. 1. van vers 3. tot vers 13.

E U A N G E L I E.

Matth. 9. van vers 18. tot vers 27.

XXV. Sondag na H. Drie-Eenigheid.

Gebed.

WEKT op, bidden wy U, O Heere, de wille Uwer Gelovigen, op dat zy van Herten overvloediger Vruchten der goede Werken voortbrengende, grooter Belooningen Uwer Goedertierenheid mogen ontvangen door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Jerem. 23. van vers 5. tot vers 9.

E U A N G E L I E.

Joan. 6. van vers 5. tot vers 15.

¶ Indien voor Advent-Sondag meer Sondagen syn, sal de Dienst van eenige Sondagen, na de Epiphany overgeslagen, gebruykt worden, Dog sal altyd dit laatste Gebed, Sendbrief en Euangelie op de Sondag naast voor Advent geleezen worden.

68 S. A N D R I E S - D A G.

S. Andries Apostels-Dag.

Gebed.

ALMAGTIGE God, die soodanige Genade gegeven hebt aan Uwten H. Apostel *Andreas*, dat hy terstond gehoorzaamde het roepen van Uwten Sone *Jesus Christus*, en Hem sonder vertoeven navolgde : geeft aan ons allen, dat wy geroepen zynde door U Heylig Woord, ons selven met Gehoorzaamheid mogen overgeven tot dadelyke Onderhoudinge Uwer Heyliger Geboden, door *Jesus Christus*, onsen Heere, *Amen*.

S E N D B R I E F.

Rom. 10. van vers 9. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Matth 4. van vers 18. tot vers 23.

S. Thomas des Apostels-Dag.

Gebed.

ALMAGTIGE eeuwigelevende God, die tot meerder Bevestiginge onses Geloofs toegelaten hebt dat Uwten H. Apostel *Thomas* twyffelen soude aan de Verryzenisse Uwten Soons : Geeft ons so volkomentlyk en sonder alle twyffeling te gelooven in Uwten Sone *Jesus Christus*, dat ons Gelove door U noyt verworpen werde ; Hoort ons Heere, door den selven *Jesus Christus*, Dien met U en den H. Geest sy alle Eer en Heerlykheid nu en in Eeuwigheid, *Amen*.

S E N D B R I E F.

Ephes. 2. van vers 19. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Joan. 20. van vers 24. tot het Eynde.

S. Pauls

S. PAULI BEKEERINGE. 69

S. Pauli Bekeeringe.

Gebed.

O GOD, die de gantse Wereld door de Predication van den H. Apostel *Paulus* onderwesen hebt: Vergunt ons, bidden wy, dat wy, die gedagtenisse houden van syne wonderbare Bekeeringe, mogen navolgen en met 'er daad volbrengen syn gepredikte Leer-inge, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Actor. 9. van vers 1. tot vers 23.

E U A N G E L I E.

Matth. 19. van vers 27. tot het Eynde.

Mariæ Suyver-tyd.

Gebed.

ALMAGTIGE en eeuwige God, wy bidden Uwe Majesteit ootmoediglyk, dat, even gelyk Uwen eenigen gebooren Soone met de substantie onses Vlees U voorgesteld was op desen Dag in den Tempel, Gy ons also voor U wilt doen stellen met gereynigde en suyvere Gemoederen, door den selven Uwen Soone, Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Mal. 3. van vers 1. tot 6.

E U A N G E L I E.

Luc. 2. van vers 22. tot vers 41.

70 S. M A T T H I A S - D A G.

S. Matthias - Dag.

Gebed.

OALMAGTIGE God, die in de plaats van Judas den Verrader uitverkoren hebt Uwen getrouwen Dienaar *Matthias*, dat hy een van het getal der twaalf Apostelen soude wesen, beschermt Uwe Kerke altyd van de Leeringe der valser Apostelen, en geeft dat sy van ware en getrouwe Herders mag bestierd werden, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen*.

S E N D B R I E F.

Actor. 1. van vers 15. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Matth. 11. van vers 25. tot het Eynde.

Mariae Boodschap.

Gebed.

WY bidden U, O Heere, stort U Genade goedertierentlyk uit in onse Herten, opdat wy, die door de Boodschappinge des Engels, Uwes Soons Menswerdinge gekend hebben, door des selfs Lyden en Kruys, tot de Heerlykheid der Opstandinge mogen geleyd werden, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen*.

S E N D B R I E F.

Esai. 7. van vers 10. tot vers 16.

E U A N G E L I E.

Luc. 1. van vers 26. tot vers 39.

S. Mar-

S. M A R C U S - D A G. 71

S. Marcus - Dag.

Gebed.

OALMAGTIGE God, die Uwe H. Kerke onderwefen hebt door de Hemelfe Leeringe van Uwen Euangelift *Marcus*, geeft ons die Genade, dat wy alle tyd toenemen in U heylig Euangelium, en bevestigt mogen werden in standvastigheid des Geloofs, op dat wy niet altyd Kinderen blyven, die als de vloed beweegt en ongevoerd worden met alle wind van ydele Leeringe, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

S E N D B R I E F.

Ephes. 4. van vers 7. tot vers 17.

E U A N G E L I E.

Joan. 15. van vers 1. tot vers 12.

S. Philippus en Jacob, Apostelen.

Gebed.

OALMAGTIGE God, wien regt te kennen het eeuwige Leven is, geeft ons volkomentlyk te weeten, dat Uwen Soone Jesus Christus, de Weg, de Waarheid en het Leven is, op dat wy, volgende de voetstappen van Uwe H. Apostelen *Philippus* en *Jacobus*, getrouwelyk wandelen op den weg, welke leyden ten eeuwigen Leven, door deselve Uwen Soone Jesus Christus, onsen Heere, *Amen.*

S E N D B R I E F.

Jacob. 1. van vers 1. tot vers 13.

E U A N G E L I E.

Joan. 14. van vers 1. tot vers 15.

E 4

S. Bar-

72 S. JAN DEN DOOPER.

S. Barnabas den Apostel.

Gebed.

O HEERE, Almagtige God, die Uwen H. Apostel *Barnabas* met besondere Gaven des H. Geestes verciert hebt, laat ons niet misdeelt blyven van dese Uwe so menigvuldige Giften en Genade: Maar geef dat wy de selve regt mogen gebruyken tot Lof en Heerlykheid Uwes hoogheyligen Naams, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Aëtor. 11. van vers 22. tot het Eynde.

E U A N G E L I E.

Joan. 15. van vers 12. tot vers 17.

S. Jan den Dooper.

Gebed.

A LMAGTIGE God, door wiens Voorzienigheid U Dienstknecht *Johannes* den Dooper wonderbaarlyk geboren is, en gefonden om te bereyden den weg Uwes Soons onses Saligmaakers, door de predikingen der Bekeering: Geef ons, dat wy syne Leeringe en heylig Leven also mogen na volgen, dat wy ons waaragtiglyk bekeeren volgens syne Predicatie, en na zyn Voorbeeld standvastelyk de Waarheid belyden, rond uit de Gebreeken bestraffen, en lydsaamelyk voor de Waarheid selfs de Dood uitstaen mogen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Esai. 40. van vers 1. tot vers 12.

E U A N-

S. PIETER DEN APOSTEL. 73

EUANGELIE.

Luc. 1. van vers 57. tot het Eynde.

S. Pieter den Apostel.

Gebed.

OALMAGTIGE God, die door Uwten Sone Jesus Christus aan den heyligen Apostel *Petrus* vele uitstekende Gaven verleent; en hem tot drie-maal toe ernstig bevolen hebt, U Kudde te weyden: Geeft bidden wy U, dat alle de Opzienders en Leeraren naarstelyk het Euangelium mogen voorhouden, en het Volk den Woorde doen gehoorsamen, op dat sy genieten mogen de Kroon der eeuwige Heerlykheid, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENBRIEF.

Actor. 12. van vers 1. tot vers 12.

EUANGELIE.

Matth 16. van vers 13. tot vers 20.

S. Jacob den Apostel.

Gebed.

VERGUNT ons, O barmhertige God, dat, even als Uwten heyligen Apostel *Jacobus*, verlatende zyn Vader en alles wat hy hadde, sonder te vertoeven gehoorzaam is geweest aan de Roeping Uwtes Soons en Hem gevolgt is; wy ook also verlatende alle Wereldse en Vleeslyke Begeerlykheden, altyd mogen bereyd zyn om Uwe Heylige Geboden te volgen. Door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENBRIEF.

Actor. 11. van vers 27. tot vers 3. cap. 12.

EUAN-

74 S. BARTHOLOMEUS d'APOSTEL

EUANGELIE.

Matth. 20. van vers 20. tot vers 28.

S. Bartholomeus den Apostel.

Gebed.

OALMAGTIGE en eeuwige God, die aan den H. *Bartholomeus* Uwen Apostel de Genade gegeven hebt van den Heyligen Euangelio waarlyk te geloven, en U Woord te onderwyfen, geest bidden wy, aan Uwe Kerke, te beminnen dat hy geloofd, en te prediken dat hy geleerd heeft, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SENDERBRIEF.

Act. 5. van vers 12. tot vers 17.

EUANGELIE.

Luc. 22. van vers 24. tot vers 31.

S. Mattheus Apostel en Euangelist.

Gebed.

OALMAGTIGE God, die den H. *Mattheus*, op dat hy van een Tollenaar een Apostel en Euangelist soude werden, door Uwen lieven Sone hebt doen roepen: Geest ons de Genade, dat wy mogen verfaaken alle Geldgierigheid en de ongeschikte Begeerten van Rykdommen te vergaderen; Maar volgen Uwen Sone Jesus Christus onsen Heere, die met U leeft en heerst in Eenheid des H. Geestes, God, door alle Eeuwen der Eeuwen, *Amen.*

SENDERBRIEF.

2 Cor. 4. van vers 1. tot vers 7.

EUANGELIE.

Matth. 9. van vers 9. tot vers 14.

S. Michael

S. MICHAEL, &c. 75

S. Michael en aller H. Engelen Dag.

Gebed.

O EEUWIGE God, die de Diensten der Engelen en Mensen met een wonderbare Ordre geschikt hebt, vergunt genadiglyk, dat ons leven van haar, door wien wy sonder ophouden gediend werd in den Hemel, na al welbehagen mag behoed werden op der Aarden, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Apoc. 12. van vers 7. tot vers 13.

EU A N G E L I E.

Matth. 18. van vers 1. tot vers 11.

S. Lucas den Euangelist.

Gebed.

ALMAGTIGE God, die Lucas den Medicynmeester, wiens Lof het Euangelium meld, oproepen hebt tot een Euangelist en Medicynmeester der Siele, geest, bidden wy U, dat door de heylsame Genees-middelen zyner Leeringen, alle de qualen onser Zielen mogen gebetert worden, door de Verdiensten van U Sone, Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

2 Tim. 4. van vers 5. tot vers 16.

EU A N G E L I E.

Luc. 10. van vers 1. tot vers 8.

S. Si-

76 ALLER HEYLIGEN DAG.

S. Simons en Judas-Dag.

Gebed.

OALMAGTIGE God, die U Kerke op het Fondament der Propheten en Apostelen, waar van Jesus Christus den Hoeksteen is, gebouwt hebt; Geeft ons dat wy door haar-lieder Leeringen in Eenigheid der Geestes t'samen gevoegt mogen werden, om voor U altyd te zyn een heyligen Tempel, en aangename Woonsede, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Judas 1. van vers 1. tot vers 9.

E U A N G E L I E.

Joan. 15. van vers 17. tot het Eynde.

Aller Heyligen-Dag.

Gebed.

OALMAGTIGE God, die Uwe Uitverkorene in een Gemeenschap en Vereeniging des Geestelyken Lichaams onses Heeren Jesu Christi Uwes Soons verknoght hebt: Geeft, dat wy Uwe Heyligen in alle Deugden en goede Werken mogen navolgen, op dat wy tot die onuitsprekelyke Vreugde, die Gy bereyd hebt den geenen, die U van Herten liefhebben, geraaken mogen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

SE N D B R I E F.

Openb. 7. van vers 2. tot 13.

E U A N G E L I E.

Matth. 5. van vers 1. tot 13.

*Eynde der Gebeden, Sendbrieven en Euangelien;
door 't geheele Jaar.*

D E

H E T
F O R M U L I E R
D E S
H. A V O N D M A A L S.

ORDRE *Om het Avondmaal des Heeren, of
de Heylige Communie, te bedienen.*

A L L E die deel willen hebben aan de Heylige Gemeenschap, sullen hare Namen aan den Leeraar bekend maken, Daags te vooren, of 's Morgens vroeg, eer het Morgen-Gebed begonnen word, of straks na de begonne Morgen-Gebeden.

Maar indien iemand van desen, so openbaren Sondaar was, dat de Kerke door hem geergert wierd, of hy synen Even-Naaften verongelykte met Woorden of Werken, so sal den Leeraar, indien hem sulx bekend is, dien tot sig roepen en vermanen, dat hy geensins besta aan de Tafel des Heeren te komen, tot dat hy klare Kenteecken van syn beterschap getoond, en de Kerke, of die genen, die hy verongelykt heeft, voldaan sal hebben: of ten minsten sal beloven, dat hy deselve sal voldoen, so haast sulx gevoegelyk sal kunnen geschieden.

Ook sal den Leeraar de sodanige mede vermanen, daar hy verstaat Twist of Haat tusschen beyden te wesen, en niet toelaten dat deselve Gemeenschap hebben

hebben aan de Tafel des Heeren, tot dat hy sal vernichtigt zyn van haar-lieder Beurediging.

¶ Dog of het so gebeurde, dat de eene Partye der Twisten seyde, dat sy gaarne van gantser Herte de andere wilde vergeven, en haar ook voldoen, en de andere Partye Voldoeninge niet wil aannemen, of de Haat en Gramschap afleggen, so sal den Leeraar de Boetvaardige, maar geensins de Hertnekkige toelaten.

¶ Wanneer des Heeren Avondmaal gehouden sal werde sal de Tafel bedekt zynde met een schoon Linne Tafelkleed, staan in 't midden van de Kerk: Den Dienaar staande aan de Noord-zyde des Tafels, sal met het Gebed des Heeren beginnen.

ONSSEN Vader, die in de Hemelen zyt, Uw Name werde geheyligt, &c.

Hier by voegende het volgende Gebed.

ALMAGTIGE God, aan wien alle Herten openbaar, en wien alle Toegenegenheden des Gemoezens bekend zyn, en voor wien niets verborgen is; suyv de Gedagten onser Herten, door de Ingevinge des Heyligen Geestes, op dat wy U van Herten mogen barmhertighen, en met behoorlyke Eerbiedigheid Uwen heyligen Name pryfen en eeren, door Jesus Christus onsen Heere, Amen.

¶ Dan sal den Leeraar overluyd lesen de Tien Geboden, en al het Volk sal na yder Gebod, met gebogen Knyen de Barmhertigheid des Heeren, over derselver voorleden Overtredingen, en om Genade, om die in 't toekomende houden, aanroepen, in manier als volgt.

Dienaar.

GOD sprak alle dese Woorden, seggende: Ik beide de Heere uwe God, die u uit Egyptenland, uit den Dienst-huyse, uit geleyd hebbe: Gy sult geen andere Goden voor myn Aangesigte hebben:

Volk. Heere ontfermt U onser, en bestiert onse .Her-
ten, om dit Gebod te onderhouden.

Dienaar. Gy sult u geen gesneden Beeld, nog eenige
Gelykenisse maken, [van 't gene] dat boven in den
hemel is, nog [van 't geene] dat onder op der Aarde,
nog [van 't gene] dat in de Wateren onder der Aar-
de is.

Gy sult u voor die niet buygen, nog haar dienen ;
Want Ik de Heere uwe God, ben een yverig God, die
de Misdaad der Vadersen besoeke aan de Kinderen, aan
het derde, en aan het vierde [lid] der geener die my
haten. En doe Barmhertigheid aan Duysenden der
geener die my liefhebben, en myn Geboden onder-
houden.

Volk. Heere ontfermt U onser, &c.

Dienaar. Gy sult den Name des Heeren uwes Gods
niet ydelyk gebruyken : Want de Heere sal die niet on-
schuldig houden, die synen Name ydelyk gebruykt.

Volk. Heere ontfermt U onser, &c.

Dienaar. Gedenkt des Sabbath-Dags, dat gy dien
heyliget ; ses Dagen sult gy arbeiden, en al u Werk
doen : Maar de zevende Dag is de Sabbath des Heeren
uwes Gods : Dan sult gy geen Werk doen, gy, nog u
zoon, nog u Dogter, nog u Dienst-knecht, nog u Dienst-
maagd, nog u Vee, nog u Vreemdeling die in uwe
Poorten is : Want in ses Dagen heeft de Heere de He-
mel en de Aarde gemaakt, de Zee, en al datter in is, en
Hy rustede den sevenden Dag : Daarom zegende de
Heere den Sabbath-Dag, en heyligde den selven

Volk. Heere ontfermt U onser, &c.

Dienaar. Eert uwen Vader en uwen Moeder, op dat
uwe Dagen verlengt worden in den Lande, dat u de
Heere uwe God geeft.

Volk. Heere ontfermt U onser, &c.

Dienaar. Gy sult niet doodslaan.

Volk. Heere ontfermt U onser, &c.

Dienaar. Gy sult niet Echtbreken.

Volk. Heere ontfermt U onser, &c.

Dienaar. Gy sult niet steelen.

Volk.

Volk. Heere ontfermt U onser, &c.

Dienaar. Gy sult geen valse Getuygenisse spreken tegen uwen Naasten.

Volk. Heere ontfermt U onser, &c.

Dienaar. Gy sult niet begeeren uwes Naasten Huys gy sult niet begeeren uwes Naasten Wyf, nog synen Dienst-knecht, nog syne Dienst-maagd, nog synen Officier, nog synen Ezel, nog iets dat uwes Naasten is.

Volk. Heere ontfermt U onser, en schryft, bidden wy, alle dese Geboden in onse Herten.

¶ *Dan sal volgen een van de twee volgende Gebeden, voor de Koningin.*

¶ *De Dienaar staande als vooren.*

Laat ons bidden :

ALMAGTIGE God, wiens Ryk eeuwigduurend, en wiens Mogentheid oneyndig is, ontfermt U over Uwe gantse Kerke, en bestierd also het Herte van Uwe uitverkoorene Dienares *ANNA*, onse Koningin en Gouvernante, dat Sy voor alles mag soeken Uwe Heerlykheid en Eere, die Haar als U Dienares zynde, bekend is : en dat wy Haare Onderdanen, na behooren erkennende, dat Sy Haar Koninglyk Gebied van U heeft, Haar getrouwelyk mogen dienen, eeren en gehoorfamen met alle Onderdanigheid, in U, en om U, volgens U Gebod en Ordre : Door Jesus Christus Uwten Sone, die met U gelykelyk met den Heyligen Geest altyd leeft en regeert, een God in Eeuwigheid der Eeuwigheden. *Amen.*

Of dit Gebed.

ALMAGTIGE en eeuwige God, wy worden uit U hoogheylig Woord onderwesen, dat de Herten der Koningen in U hand zyn, en dat Gy deselve bestierd en neygd na het Welbehagen Uwer Goddelyke Wysheid ; Wy bidden U ootmoedelyk, neygd en bestierd also het Herte van Uwe Dienares *ANNA*, onse Koningin en Gouvernante, dat Sy in alle Haare Gedag-

ten,

COMMUNIE.

81

ten, Woorden en Werken, boven al soeke Uwe Eere en Heerlykheid, en het Volk pooge te bewaren, dat Haar bevolen is, in Voorspoed en Vrede met Godsdiensligheid: Vergunt dit, O barmhertige Vader, om Uwen welbeminden Sone, Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ *Dan sal het Gebed van den Dag volgen en voort daar na den Sendbrief, seggende hier volgt*

De Sendbrief van den heyligen Apostel &c. geschreven aan sulc een Capittel, &c.

¶ *De Sendbrief geeyndigt zynde, sal men het Euan- gelie lesen.*

Daar na volgt

Het Formulier des Geloofs,

't Volk opstaande als voor.

IK geloove in eenen God, den Almagtigen Vader, Maaker des Hemels en der Aarde, en aller sienelyker en on sienelyker Dingen. En in eenen Heere Jesus Christus, den eenigen gebooren Sone Gods, voor alle Eeuwen uit den Vader gebooren: God uit God, Licht van 't Licht, den waaragtigen God uit den waaragtigen God, gebooren, niet gemaakt: Van een Selfstandigheid met den Vader, door wien alles gemaakt is. Die om ons Menffen, en om onse Saligheid is neder gedaalt uit den Hemel; en beleeft is van den Heyligen Geest uit de Maget Maria, en een Mens geworden is, en ook voor ons gekruycigt is onder Pontius Pilatus, die geleden heeft, en begraven is. En ten derden Dage verreesen is volgens de Schriften en opgevaren is ten Hemel, en sit ter Regterhand des Vaders. En die weder komen sal met Heerlykheid, om te oordeelen de Levende en Dooden: Wiens Ryke geen Eynde sal hebben.

F

ben. En in den Heyligen Geest, den Levendmaakenden Heere, die uit den Vader en den Sone voortkomt. Die met den Vader, en den Sone gelykelyk aangebeden, en mede verheerlykt werd: Die gesproken heeft door de Propheten. En een heylige Algemeene en Apostolise Kerke Ik belyde eene Doop tot Vergevinge der Sonden. En verwagte de Opstandinge der Dooden, en het Leven der toekomende Eeuwe, *Amen.*

¶ *Dan sal den Leeraar aanseggen de Feest-dagen, of Vastendagen, indien der eenige in de toekomende Week voorvallen, het Avondmaal afkondigen of ook de Trouw-Gebooden, &c. Na dat te Gelegenheid vereyft.*

¶ *Daar na sal de Predicatie volgen, of men sal een van de Homilien lesen, die nu uitgegeven zyn, of hier na door publyke Authoriteyt sullen uit gegeven werden.*

¶ *Na deselve sal den Dienaar na des Heeren Tafel gaan en beginnen met het leesen van eenige der volgende Spreuken na syn goedvinden.*

LAAT u Licht also schynen voor de Menssen, dat sy uwe goede Werken mogen sien, en uwen Vader, die in de Hemelen is, verheerlyken, *Matth. 5. v. 16.*

Vergadert u geen Schatten op der Aarden, daar se de Motte en Roelt verderft, en daar se de Dieven doorgraven en steelen. Maar vergadert u Schatten in den Hemel, daar se nog Motte, nog Roelt verderft, en daar de Dieven niet doorgraven, en steelen, *Matth. 6. v. 19.*

Alles wat gy wilt dat u de Menssen souden doen, doet gy hen ook also: Want dat is de Wet en de Propheten, *Matth. 7. v. 12.*

Niet een ygelyk, die tot my segt, Heere, Heere, en sal ingaan in 't Koningryke der Hemelen; Maar die daar doet de Wille mynes Vaders, die in de Hemelen is, *Matth. 7. v. 21.*

Zacheus

Zacheus stond en seyde tot den Heere, Siet, de helft van myne Goederen, Heere, geve ik den Armen : En indien ik yemand iet door Bedrog ontvremt hebbe, dat geve ik vier dubbeld weder, *Luc. 19. v. 8.*

Wie dient oyt in den Kryg op eygen Befoldinge ? Wie plant een Wyngaard, en eet niet van syne Vrugt ? Of wie weyd een Kudde, ende eet niet van de Melk der Kudde ? *1 Cor. 9. v. 7.*

Indien wy u-lieden het Geestelyke gezaayt hebben, is het een groote saake, so wy het uwe, dat Lichamelyk is, maeyen ? *1 Cor. 9. v. 11.*

En weet gy niet, dat de gene, die de heylige Dingen bedienen, van het Heylige eten ? En die den Altaar steets by zyn, mede haar deel hebben met den Altaar ? Also heeft ook de Heere geordineert, den genen, die het Euangelium verkondigen, dat zy van den Euangelio leven, *Vers 13, 14.*

Die spaarsamelyk zaayt, sal ook spaarsamelyk maayen: Ende die in segeningen zaayt, sal ook in zegeningen maayen. Een ygelyk doe gelyk hy in syn Herte voorneemt, niet uit Droefheid, of uit Nood-dwang : Want God heeft een blymoedigen Gever lief, *1 Cor. 9. v. 6.*

Ende die onderwesen wort in het Woord, deele mede van alle Goederen den genen die hem onderwyft. En dwaalt niet : God laat hem niet bespotten ; want so wat de Menffe zaayt, dat sal hy ook maayen, *Galat. 6. v. 6.*

Terwyl wy tyd hebben, laat ons goed doen aan alle, maar meest aan de Huysgenooten des Geloofs, *Galat. 6. v. 10.*

De Godsaligheid is een groot gewin met vergenoeginge: Want wy hebben niets in de Wereld gebragt, het is ook openbaar, dat wy ook niet konnen yet daar uit dragen, *1 Tim. 6. v. 6.*

Beveelt den Ryken, dat sy weldadig en geerne mededeelende zyn, haar selven een Schat wegleggende, om te zyn een Fondament tegen het toekomende, op dat sy het eeuwige Leven verkrygen mogen, *1 Tim. 6. v. 17.*

God is niet onregtveerdig, dat Hy u Werk sou vergeten, en den Arbeyt der Liefde, die gy aan synen Name bewefen hebt, als die den Heyligen gedient hebt, en nog dient, *Hebr. 6. v. 10.*

En vergeet der Weldadigheid en der Mededeelzaamheid niet: Want aan sodanige Offerhanden heeft God een welbehagen, *Hebr. 13. v. 16.*

So wie nu 't goed der Wereld heeft, en fiet synen Broeder Gebrek hebben, en fluyt syn Herte toe voor hem, hoe blyft de Liefde Gods in hem? *1 Joh. 3. v. 17.*

Doet Aalmoefse van 't gene gy hebt, en keerdt u aangefigte niet af van eenigen Arme, en het Aangefigte Gods fal sig van u niet afkeeren, *Tob. 4. v. 7.*

Na dat gy hebt, doet Aalmoefse, na de meenigte der Dingen. So gy overig hebt, en vreeft niet na het weynige Aalmoefse te doen: Want gy vergadert u felven een goeden weggelegden Schat, tegen den Dag des Noods, *Tob. 4. v. 8.*

Die sig des Armen ontfermt, leend den Heere: En Hy fal hem syne weldaad vergelden, *Prov. 19. v. 17.*

Welgelukzalig is hy, die sig verftandelyk draagt tegen den Elendigen: De Heere fal hem bevryden ten Dage des quaads, *Pfal. 41. 1.*

¶ *Ondertuffen fullen de Aalmoeffeniers, of andere, die defen Laft opgeleyd is, de Aalmoeffen vergaderen van het Volk ten behoeve der Armen; En fullen die den Dienaar brengen, welke die Eerbiediglyk op des Heeren Tafel nederfetten fal.*

¶ *Hier na fal den Dienaar feggen,*

Laat ons bidden, voor den ftaat van de Algemeene Kerke, die hier op Aarde ftrydende is.

ALMAGTIGE en eeuwige God, die door U Apoftel vermaand, dat gedaan fouden werden gebeden, Smee kingen, Voorbiddingen en Dankfeggingen

gen voor alle Menſſen ; Wy bidden U ootmoedelyk, dat Gy goedertierentlyk wilt aannemen (* *deſe onſe Gaven, en*) deſe onſe Gebeden, die wy aan Uwe Goddelyke Majesteit opofferen ; verſoekende dat Gy Uwe Algemeene Kerke, door den Geest der Waarheid en des Eendragts, geduuriglyk wilt by zyn en bewaren: Geest ook, dat alle die Uwen heyligen Name belyden, overeen mogen komen in het Geloove, en in de ware Leere des Euangeliums, en onder malkander leven eendragtig in broederlyke Liefde. Wy bidden U ook voor alle Koningen, Princen, en Overheden, die Chriſtus belyden. Maar inſonderheid bidden wy U, dat Gy wilt bewaren en beſcherme Uwe Dienares *ANNA*, onſe Koningin, op dat wy onder Haar een geruſt Leven mogen leyden in alle Godſaligheid en Eerbaarheid. Geest Hare Raaden, en alle die in Overheids-Ampten zyn, dat ſy ware Regtvaardigheid doen, ſonder eenige aanneminge der Perſoonen, op dat de Goddeloosheden en Boosheden mogen geſtraft en verbeterd, de Godſaligheid, de Godsdienſt en Deugd mogen toemen en waardiglyk beloond werden. Geest die Genade, Hemelſe Vader, aan alle Opſienders, Leeraaren en anderen, die de Sorgen der Zielen aangenomen hebben, dat ſy, ſo door haar Leven, als door hare Leere den Dienſt des Euangeliums mogen vergaaten en de Sacramenten bedienen, volgens de Inſtellinge Uwes Soons. Geest U gantſe Volk, inſonderheid aan deſe Vergaderinge die hier tegenwoordig is, die Genade, dat ſy met nedergeſlagen Gemoede en behoortlyke Eerbiedigheid, mogen hooren en verſtaan U heylig Woord, en U dienen in Heyligheid en Regtvaardigheid, alle de Dagen hares Levens. Wy bidden ook ootmoedelyk, dat Gy wilt vertrooſten en te Hulpe komen, om Uwe Goedheyd, Heere, alle ſodanige, die in Benautheden, Pynen, Krankten of andere Tegenſpoeden zyn. Vergunt ons ſulx, O Vader, om Jeſus Chriſtus onſen eenigen Middelaar en Voorſpraak, *Amen.*

* *Indiender geene Aalmoefſen uirgereyk werden, ſo ſtaat men over (deſe Gaven ende)*

¶ *Als den Dienaar het Avondmaal afkondigt, dat hy altyd doen sal de naastvoorgaande Sondag, sal hy seggen na de Predikatie of Homilie.*

SEERGELIEFDE, op - - - naast, gedenke Ik, (onder Gods Hulpe) met alle de sodanige die godvrugtelyk en in nedrigen gemoede daar toe geschikt syn, te houden het alderverquikkelykste Avondmaal des Lighaams en Bloeds Christi, om te genieten ter Gedagtenis van syn heylsaam Kruys en Lyden, door 't welke wy alleen Vergevinge erlangen van onse Sonden en deel ontfangen in 't Koningryke der Hemelen. Daarom syn wy boven alle dingen schuldig den Almagtigen God onsen Hemelsen Vader van ganser Herte te danken, om dat Hy synen Sone Jesus Christus onsen Saligmaker gegeven heeft, niet alleen om voor ons te sterven; maar ook op dat Hy soude wesen onse Geestelyke Spyse en Voetsel, in dat Heylig Avondmaal, het welk so Goddelyk en heylsaam synde voor alle de sodanige die het selvige; waardiglyk fullen ontfangen, en so vreeselyk in tegendeel, den genen, die het selvige onwaardelyk nuttigen; So komt het my toe, U-lieden te vermanen, dat gy naarsstelyk wild overwegen de Waardigheid van dese heylige Verborgenschap en het sware Gevaar van het onwaardig nuttigen desselfs, en niet anders binnen U-lieden te treden, en uwe Conscientien te doortasten, dan of Gy-lieden heylig en onbesmet zynde na een seer Goddelyk en Hemels Gastmaal most gaan, daar gy nogtans niet soud konnen aankomen, indien u dat Bruylofs-kleed ontbrak, het welke de Heere in de Heylige Schrift afeyssende is, indien men wil ontfangen werden als waardige Gasten van die HeyligeTafel: De maniere en den weg om daar toe te komen, is

Voor eerst, u leven en manieren te onderzoeken, volgens het Rigt-snoer der Geboden Gods; en so wie by sig selven goed vind, dat hy geensins daar

in

in syn behoorlyke Pligt gedaan heeft, met Wille, Woorden, of Werken, so moet hy sulks beweenen, en syn Goddeloos Leven beklagen, Belydenisse daar van doende voor den Almagtigen God met een vast en onbewegelyk voornemen van sig te beteren.

Dog indien Gy-lieden bevind, dat uwe Misdaden van die soorte zyn, dat de selve niet alleenlyk tegen God, maar ook tegen u Even-naasten begaan zyn, so sult gy u selven met haar versoenen, bereyd zynde na u vermogen haar te voldoen in alle ongelyk en ongerechtigheid, die sy door u mogten geleden hebben: en niet min bereyd zyn om alles te vergeven, wat iemand tegen u mogt misdaan hebben, even als gy gaarne Vergiffenisse soud verkrygen van den Heere. Want sonder dit doet u de nuttinge van dese heylige Verborgeneheit geen Voordeel; maar strekt veel meer tot uwe Verdoemenisse; daarom indien iemand een Lasteraar des Woords Gods, of een Vyand, of een Overspelder, of een Grammoedigen, of een Hater, of aan eenige andere Misdaden schuldig zy, die besta niet te komen tot de Tafel des Heeren; Maar beschreye te vooren syne Sonden, eer hy daar toe komt, op dat na dit genuttigde heylsame Sacrament, de Satan niet gelykelyk in hem vaare, even als hy in *Judas* voer, en hem vervulle met alle Boosheid, en bringe ten Verderffnisse des Lighaams en des Siels. En also het onbehoorlyk is, dat iemand tot dese Panden genaake, dan die daar toe opgewekt is door een vast Vertrouwen op de Barmhertigheid Gods, en door een gestilde en geruste Conscientie: indien der iemand onder U-lieden is, die syn Gewisse door de voorgaande Beweeg-redenen niet kan bevreedigen, maar grooter vertroostinge van nooden heeft, die kome by my, of by eenige ander welberaden en geleerd Dienaar des Goddelyke Woords, en ontdekke die het selve, op dathy Geestelyke Raad, Vermaninge en vertroostinge mag genieten, het pak syns Gewissens onlast werden, en door den Dienst des Goddelyke Woords bekomen het Voetsel en de Weldaat der Vergevinge,

tot bevrediging ^{syns} Gewiffens en wegneming van alle Aantoot en ^Twyffel.

¶ *Dan sal deſe Aanmaaninge op ſekere tyden volgen, wanneer den Dienaar ſal ſien dat het Volk onagtsaam tot de Heylige Communie komt.*

SEERGELIEFDE Broederen, het Avondmaal des Heeren ſal nu gehouden werden, tot het welke ik U-lieden alle, ſo vele gy hier tegenwoordig zyt, uit den Name Gods noode: En al ſmeekende, bidde ik U-lieden, door Jeſus Chriſtus onſen Heere, door de Godſalige Hope zynder Toekomst, en de eeuwige Gelukſaligheid, die wy verwagten, dat gy ſo goedertierentlyk en beleefdelyk van God geroepen en genoodigt zynde, niet weygert aan te komen. Gy-lieden weet hoe ſwaar en moeyelyk het valt, wanneer men een heerlyk Gaſtmaal toebereyd en de Tafel op het treffelykſte van alles verſien heeft, en datter niet meer ontbreekt dan dat men aanſitte, dat alſdan de Gaſten ſonder eenige regtmatige en wettelyke Oorſaake laten weten dat ſy niet ſullen komen. Wie van U-lieden ſoude daar over niet verſet ſtaan? Wie ſoude niet meenen dat hy ten hoogſten verongelykt was? Siet Gy-lieden over ſulks mede toe, ſeer geliefde in Chriſto, dat gy dit Heylige Avondmaal weygerende, de Verontwaardinge Gods niet tegen U-lieden verwekt, en in ſyn ſeer ſtreng Gramſchap vervalt. Het is ligt om ſeggen tegen de Menſſen; Ik ga niet ten Avondmaal, omdat ik niet en kan; maar het is ſeer ſwaar, ja onmogelyk, dat duſdanige Veronſchuldige by God voor goed gekeurt werd. Neemt het ſo, of God vroeg waarom kond gy niet? Wat ſult gy, bidde ik u, antwoorden? Ik ben met Sonden belmet? Waarom bekeert gy u niet? Om tot Bekeeringe te komen, worden geen lange tyden vereyſt: Gy kunt wel op een nieuwe Hope van Gewin, of om profyt te doen, datelyk u voornemen veranderen, gy kunt uwe raad omkeeren, en anders doen, dan gy voorgesteld had. Maar

wan-

wanne
gy; Ik
moet ke
myn m
Veront
loftma
den, on
Jok-offe
getrou
maar
nooding
volgens
den ui
ſtus,
dat gy
gelyker
om uw
lieden a
Broeder
volen h
indien
leyden
by u ſe
wat Str
goedwi
van u
Liefde.
wild o
ſelven
op dat
den, ſ
Hemel

wanneer men van de Sonden moet afwyken, dan segt gy; Ik kan niet: wanneer men wederom tot God moet keeren, neemt gy tot verontschuldiging, Het is in myn magt niet. Denkt vry ernstelyk, dat sodanige Verontschuldiging niet sal helpen. Die het Bruyloftsmaal van den Vader des Huysgesins geweygert hadden, om dat sy land gekoft hadden, om dat sy hare Jok-offen soude beproeven, of om dat sy Vrouwen getrouwt hadden, zyn geensins verontschuldigt geweest, maar onwaardig geagt dier Hemelser Roeping en noedinge. ¶ Evenwel sta ik hier tegenwoordig, en volgens het Ampt myns Beroeps, noodige ik U-lieden uit den Name Gods, en roepe u door Christus, en vermaane U-lieden om uwe eygen Saligheid, dat gy met ons aankomt, om te communiceeren. En gelykerwys als den Sone Gods sig gewaardigt heeft, om uwe Saligheid aan het Kruyce te sterven; dat Gy-lieden also u gewaardigt hier gelykelyk met de andere Broederen, de Gedagtenisse synes Doods, gelyk Hy bevolen heeft, te houden en te overwegen. Het welke, indien gy gantselyk niet doen wilt, en u niet laat afleyden van dat verharde Voornemen, so overweegt by u selven, hoe grooten Ongelyk gy God aandoet, en wat Straffe gy daar voor te verwagten hebt; Als gy goedwillig van des Heeren Tafel blyft en u afscheyd van u Broederen, en van het Gastmaal der hoogste Liefde. Indien Gy-lieden dese dingen met ernst wild overleggen, so sult gy, door Gods Genade, tot u selven en weder op den weg keeren. Het welke, op dat door de Goddelyke Barmhertigheid mag geschieden, so fullen wy niet ophouden God Almagtig, onsen Hemelse Vader, altyd te bidden.

¶ Ten tyde des Avondmaals, sal den Dia-
naar seggen :

SEERGELIEFDE in den Heere, die voorgenomen hebt deelagtig te worden aan het Lighaam en Bloed onses Heeren Jesu Christi, het is van nooden, dat gy overdenkt het gene den heyligen Apostel *Paulus* aan die van Corinthen geschreven heeft, en hoe hy Haarlieden vermaand, dat een yder hem selven soude beproeven, en also van den Broode eten en van den Drink-beeker drinken. Want even gelyk het een groote Weldaat is geestelyker wyse het Lighaam Christi te eten, en het Bloed Christi te drinken, in Christo te blijven, en Christus binnen sig te hebben wonen, en een te worden met hem, het welke sodanige gebeurt, die waardiglyk daar toe komen, dat is met een gebrooken en verootmoedigt Herte, met waren Gelove, en vast Vertrouwen op de Barmhertigheid, door Christus belooft; Also is het ook een dadelyk Gevaar, onwaardelyk daar toe te komen, want wy werden schuldig gemaakt des Lighaams en des Bloeds Christi onses Saligmaakers, en wy eetent tot Oordeel en Verdoemenisse, om dat wy het Lighaam des Heeren niet onderscheyden, maar halen over ons syne Gramschapen tergen hem om ons te straffen met verscheide Plagen, Siekten en Dood. Oversulks Broeders, oordeelt u selven, op dat gy van den Heere niet geoordeelt werd: Hebt ernstig Betrouw over uwe voorgaande Sonden: Betrout met ganser Herte op Christus onsen Verlosser, betert u leven, en bemind alle Mensen opregtelyk; want dusdoende sult gy waarlyk deel hebben aan dese Heylige Verborgenheden. Maar voor alles, is het van nooden, dat wy met seer groote Ootmoedigheid en van Herten, Danksegging doen aan God den Vader, en den Sone, en den H. Geest, dat hy de Wereld gerantsoent heeft door het Lyden en de Dood onses Saligmaakers Jesu Christi des ware Gods, en des ware Mens, die Hem verootmoedigt

digte
voor
Duyft
ons fo
euwig
ingeste
neyne
Jesu C
ven is
ontelb
syn di
heeft d
neert,
euwig
euwig
gelyke
legging
ons se
heylig
hoorfa
le de I

GY
met u
mind,
ven te
forge
Komt
moog
moed
synen
buyge

dig heeft tot de Dood toe, ja tot de Dood des Kruyces, voor ons so elendige Sondaren, die woonden in de Duyfternissen en in de schaduwe des Doods, op dat Hy ons soude maken Kinderen Gods en Erfgenamen des eeuwige Levens. Want dit Avondmaal is tot dien eynde ingesteld, op dat wy altyd gedagtig souden zyn die oneyndige Liefde onses Meesters, en eenigen Middelaars Jesu Christi, die op sulke Voorwaarde voor ons gestorven is, op dat wy in Gedagtenisse souden houden de ontelbare Weldaden, die Hy door de Uitstorting van syn dierbaar Bloed, voor ons bekomen heeft. En Hy heeft dese heylige Verborgenheden ingesteld, en geordineert, om te wesen als een Pand der Liefde, en een eeuwige Gedenk - teeken synes Doods, tot groote en eeuwige Troost van ons. Laat ons dan aan Hem gelykelyk met den Vader, en den Heyligen Geest, Dankzegginge doen, gelyk wy met regt schuldig zyn; ons selven verootmoedigende, en ons aan syn hoogheylige Wille onderwerpende; Hem poogen te gehoorsamen in waare Heyligheid en Regtvaardigheid alle de Dagen onses Levens, *Amen.*

¶ *Daarna sal den Dienaar, haar, die denken aan te gaan, met dese Woorden aanspreken.*

GY-lieden, die voor God een waar en ernstig Berouw hebt over uwe Sonden, en die versoend zyt met uwen Even-naasten, alle Menssen van Herten bemind, en voorgenomen hebt na dese tyd een nieuw Leven te leyden, volgens de Geboden Gods, en voortaan sorge draagt om in syne heylige Wegen te wandelen; Komt naarder by, op dat gy dit heylsame Avondmaal moogt ontfangen tot uwe Vertroosting; Belyd ootmoedelyk uwe Sonden voor God en de Kerke, hier in synen Name vergadert, als verootmoedigde de Knien buygende:

¶ *Dan*

¶ *Dan geschiede een algemeene Belydenisse, in den Na-
me van alle die communiceeren sullen, door een van
de Dienaaren, na dat Hy en sy alle ootmoedelyk ge-
knield syn.*

ALMAGTIGE God, Vader onses Heeren Jesu Christi, Schepper aller Dingen, Regter des gantse Mensfelyke Geslachts, wy belyden en beweenen onse meenigvuldige Sonden en Misdaden, welke wy somwylen door ons gantse Leven hertnekkelyk begaan hebben met Gedagten, Woorden en Werken, tegen Uwe Goddelyke Majesteit, verwekkende tegen ons Uwefeer regtveerdige Gramfchap en Verontwaardinge: Want wy zyn waarlyk van Herten bedroeft, en hebben een ernstig Berouw van onse Sonden: De Gedagtenisse der selver is ons seer bitter, de last daar van kunnen wy niet dragen. Ontfermt U onfer, ontfermt U onfer, Alderbarmhertigste Vader, om Uwen Sone onsen Heere Jesus Christus: Vergeeft ons onse voorledene Sonden, en geest, dat wy U voortaan altyd mogen dienen en behaagen in Nieuwigheid des Levens, tot Lof en Heerlykheid Uwes Naams, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ *Daar na sal den Leeraar, of Bisschop (indien hy daar tegenwoordig is) oprysen, en, na het Volk toegekeerd zynde, seggen:*

DE Almagtige God, onse Hemelse Vader, die, volgens syne grondeloofe Barmhertigheyd, aan allen, die een ernstig Berouw hebben, en door waren Gelove tot hem bekeerd zyn, Vergiffenisse haarer Sonden belooft heeft, die ontferme sig over U-lieden, die vergeve en schelde U-lieden quyt alle uwe sonden, die bevestige en versterke U-lieden in alle goede Werken, en leyde U-lieden tot het eeuwige Leven, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ *Der*

¶ Den Dienaar sal mede seggen, als volgt.

HOORT hoe Christus de syne tot sig noodigt, en haar vertroost met Woorden, die vol zyn van alle vertroostingē :

Komt (seyd hy) alle tot my, die belast en beladen zyt, en ik sal u verquikken, *Matth. 11. 28.*

Also lief heeft God de Wereld gehad, dat Hy synen enigē gebooren Sone gegeven heeft, op dat een ieder die in Hem gelooft, niet verlooren ga, maar het eeuwige Leven hebbe, *Joh. 3. 16.*

Hoort ook wat de H. Paulus seyd.

DIT is een getrouw Woord en aller Aannemingē weerdig, dat Christus Jesus in de Wereld gekomen is, om de Sondaren salig te maaken, *1 Tim. 1. 15.*

Hoord wat de H. Johannes seyd.

INDIEN iemand gesondigt heeft, wy hebben een Voorspraak by den Vader, Jesus Christus den Regtvaardigen, en desen is een Versoeninge voor onse Sonden, *1 Joh. 2. 1.*

¶ Het welke geeyndigt zynde, sal den Dienaar voortvarende seggen:

De Herten opwaards!

Antw. Wy hebben die tot den Heere.

Dienaar. Laat ons den Heere onsen God danken.

Antw. Het is regt en billik.

¶ Daar na den Dienaar sig na de Tafel des Heeren keerende, sal seggen:

WAARLYK is het regt en billik, en het is ook onse schuldige Pligt, dat wy U altyd en over al danken, Heere, Heylige Vader, Almagtige eeuwige God.

¶ Dan

¶ *Dan salder de toe-geeygende Voorreden volgen, in diender eenige op die tyd gepast is, andersins sal men daar voort byvoegen:*

DAAROM singen wy met de Engelen en Aart-Engelen, &c. Als hier na.

Uitgesonderde Voorredenen.

Op Kersdag, en de seven volgende Dagen.

OM dat Gy ons gegeven hebt Uwten eenigen Sonen onsen Heere Jesus Christus, die gy gewild hebt dat op den huydigen Dag voor ons gebooren en door de Werkinge des Heyligen Geestes, een waaragtig Mensch sou worden uit de Maget Maria, syne Moeder, sonder finette van Sonde, op dat Hy ons van alle Sonden soude reynigen. Daarom singen wy met de Engelen, &c.

Op Paasch-Dag, en de seven volgende Dagen.

MAAR insonderheid loven wy U, om de heerlyke Verryfenisse Uwes Soons, onses Heeren Jesus Christi: Want Hy is waarlyk het Paasch-lam, dat voor ons opgeoffert is, dat de Sonde des Werelds weggenomen, de Dood door 't sterven vernield en door syn verryfen, ons het eeuwige Leven hersteld heeft. Daarom singen wy, &c.

Op Hemelvaarts-Dag, en de seven volgende Dagen.

DOOR Uwten welbeminden Sone Jesus Christus, onsen Heere, die na syn heerlyke Verryfenisse aan alle syne Discipulen openbaarlyk verscheenen, en in haar aanschouwen opgenomen is in den Hemel, om ons plaatse te bereyden: Opdat wy, daar Hy is, sou-

den mogen komen, en met Hem regeeren in Heerlykheid.
Daarom singen wy, &c.

Op Pinxter-Dag, en de ses volgende Dagen.

DOOR Jesus Christus, onsen Heere, volgens wiens onseylbare Belofte den Heyligen Geest op desen huydigen Dag, met een schielyk en geweldig geluyd, van den Hemel nedergedaald, en boven de Apostelen, in de gedaante van vlamme Tongen geseten heeft, op dat hy haar soude onderwyfen en leyden in alle Waarheid: En heeft haar gegeven de Gave der Talen en Sterkheid om het Euangelium aan alle Natien te belyden en te prediken, op dat wy uit de Duyfsteriffen der Dwalingen gevoegelyk geraaken souden tot het waare Licht en de Kennisse van U, en Uwen Sone Jesus Christus. Daarom singen wy, &c.

Op H. Drie-Eenheids-Dag alleen.

DIE een God zyt, die een Heere zyt, niet in de uitsondertheid vaneen Persoon, maar in Drie-Eenheid der Personen, dog in Eenheid der Selfstandigheid, Want het gene wy geloven van de Heerlykheid des Vaders, dat gevoelen wy mede sonder verschil des onderscheids van Uwen Sone, en van den Heyligen Geest. Daarom singen wy, &c.

Na ieder van welke Voorreden voort volgt:

DAAROM singen wy met de Engelen en Aarts-Engelen, en met alle de Krygsmagt der Hemelsche Heerscharen, Uwen verheerlykten Name een Lof-sang, U sonder ophouden lovende en seggende: *Heylig, heylig, heylig is de Heere, de God Sebaoth. De Hemel en de Aarde zyn vol van Uw Heerlykheid. Hosanna in de Hoogsten!*

¶ Dan

¶ *Dan sal den Dienaar, knielende aan de Tafel der Heeren, uit de Name der gener, die communiceeren sullen, aldus bidden.*

WY komen niet tot dese Tafel, O barmhertige Heere, op 't betrouwen van onse eygen Regtvaardigheid, maar op de menigvuldigheid Uwer Ontfermhertigheden. Want wy zyn niet waardig, dat wy de Kruymelen van Uwe Tafel souden vergaderen. Maar Gy zyt die Heere, aan wien het altyd eygen is te ontfermen. Vergunt ons dan, barmhertige Heere, dat wy so geestelyk mogen eeten het Vlees van Uwen welbeminden Sone Jesus Christus, en syn Bloed drinken, dat onse Lighamen, door Sonden besmet zynde, mogen gesuyvert werden door de nuttinge synes Hoogheylige Lighaams, en onse Zielen gewassen syn in syn dierbaar Bloed: Op dat wy geduuriglyk in Hem mogen wonen, en Hy in ons, *Amen.*

¶ *Den Leeraar daar na oprysende, sal seggen:*

ALMAGTIGE God, onse Hemelse Vader, die uit Uwe tedere Barmhertigheid ons gegeven hebt Uwen eenigen Sone Jesus Christus, op dat Hy de Dood aan het Kruys soude lyden, om ons te verlossen, en aldaar door die eenige Offerhande, door welke Hy sig selven eenmaal opgeoffert heeft, een volmaakte, volle en genoegsame Offerhande, Slagt-offer en volkome Genoegdoening sou doen voor de Sonden der geheele Wereld. Welke ingesteld en in syn hoogheylig Euangelium bevolen heeft, dat men een geduurige Gedagtenisse synes dierbaren Doods soude houden, ter tyd dat Hy weder quame. Verhoord ons, bidden wy, barmhertige Vader; Geeft dat wy, die dese Uwe Schepsels van Brood en Wyn zyn nuttigende, volgens de hoog heylige Instellinge Uwes Soons onses Saligmakers Jesu Christi, ter Gedagtenisse van syn Dood en Lyden, deelagtig mogen zyn aan syn Heylig Lighaam

en Bloed. De welke op den selven Nagt, als Hy ver-
raden wierd, het Brood nam ; en als Hy gedankt had-
de, het selve gebrooken heeft, en aan syne Discipulen
gegeven, seggende: *Neemet, etet, dat is myn Lighaam,*
dat voor u gegeven werd, doet dat tot myner Gedagtenisse.
Desgelyks ook den Drink-beeker nam na het eten des
Avondmaals, en dankende, haardie gegeven heeft, seg-
gende: *Drinkt alle daar uit: Want dit is myn Bloed des*
Nieuwen Testaments, dat voor u-lieden, en voor veelen
uitgestort is tot Vergiffenisse der Sonden. Doet dat, so
dikwils als gy [dien] sult drinken, tot myner Gedagtenisse.

¶ *Dan sal de Dienaar selfs communiceeren, daarna aan de*
andere Dienaren, so 'er eenige syn, en verder aan 't
Volk, nu knielende, het Brood nitreyken, seggende:

Het Lighaam onses Heeren Jesu-Christi, 't welke
voor u overgelevert is, bewaare u lighaam en ziele ten
eeuwige Leven.

Neemet en etet dat ter Gedagtenisse, dat Christus
voor u gestorven is: Eet het door den Gelove in uwe
Herte met Danksegginge.

¶ *Als den Dienaar de Beker nitreykt, sal hy seggen,*

Het Bloed onses Heeren Jesu Christi, dat voor u ver-
gooten is, bewaare u lighaam en ziele ten eeuwig
Leven.

Drinkt dat tot Gedagtenisse, dat Christi Bloed voor
u vergooten is, en doet Danksegginge.

¶ *Na dat sy alle gecommuniceert hebben, sal den Dienaar het*
Gebed onses Heeren lesen, en het Volk sal yder Bede daar
van na seggen.

O NSE Vader, die in de Hemelen zyt, Uw
Naam werde geheyligt, &c.

¶ *Daar na dit Gebed.*

O HEERE, Hemelfe Vader, wy Uwe ootmoedige Dienaren, bidden met Nedrigheid, dat het Uwe Vaderlyke Goedheid gelieve, dit ons Offer des Lofs en Dankfeggings goedertierentlyk te ontfangen: Verlof kende met gebroken Herte, dat Gy ons, om de Verdienften en de Dood Uwes Soons Jefu Chrifti, en door het Gelove in synen Bloede, wilt vergunnen, dat wy met de Algemeene Kerke, Vergiffeniffe der Sonden en de andere Weldaden synes Lydens mogen bekomen. En wy offeren mitsdefens, aan U, O Heere, ons felven, onse Zielen en Lighamen, tot een redelyke, heylige en levendige Offerhande: U ootmoedelyk biddende, dat wy, fo vele wy nu deelagtig geworden zyn aan defe Hoogheylige Verborgenheid, met Uwe Genade en Hemelfe Zegeninge mogen vervuld werden. En alhoewel wy onwaardig zyn, om de meenigvuldigheid onfer Sonden, dat wy U eenig Offer fouden offeren, nogtans bidden wy met alle Ootmoedigheid, dat U defe onse Dienft en fchuldige Pligt mag aange-naam zyn, niet door 't aanmerken onfer Verdienften, maar door 't vergeven onfer Sonden door Jefus Chriftus onfen Heere; door wien en met welke, in Eenigheid des H. Geestes, U zy O Almagtige Vader, alle Eere en Heerlykheid, in alle Eeuwigheden, *Amen.*

¶ *Of dit.*

ALMAGTIGE en eeuwige God, wy danken U van gantfer Herten, dat Gy ons, die defe Hoogheylige Verborgenheden na behooren ontfangen hebben, gewaardigt te voeden door de Geestelyke Spyse des feer dierbare Lighaams en Bloeds Uwes Soons onfes Saligmaakers Jefu Chrifti, en ons verseekert, door defter mededeeling, van Uwe Gunft en Genade t'onswaards, en dat wy waare Leden zyn ingelyft in U Geestelyk Lighaam, het welke is de Heylige Gemeenschap aller Gelovigen, en dat wy Erfgenamen zyn, volgens de

Hope

Hope des eeuwige Levens, door de Verdienften van de feer dierbare Dood, en het Lyden van Uwen welbeminden Sone. Wy bidden dan ootmoedelyk, O Hemelfe Vader, dat Gy ons altyd alfo door Uwe Genade wilt by zyn, dat wy in defe feer Heylige Gemeenfchap mogen volherden, en alle fodanige goede Werken mogen doen, die Gy voorbereyd hebt, op dat wy daar in foud wandelen, door Jefus Chriftus onfen Heere, wien met den H. Geelt, U zy alle Eere en Heerlykheid in alle Eeuwigheden, *Amen.*

¶ *Daar na fal men seggen of fingen ;*

EERE zy God in de Hoogften, en Vrede op Aarden, in den Menffen een Welbehagen. Wy loven, wy pryfen, wy aanbidden, wy verheerlyken, wy danken U, om U groote Heerlykheid, O Heere God, Hemelfe Koning, God Almagtige Vader.

O Heere, eenig-gebooren Sone Jefu Chriſte ; Heere God, Lam Gods, Sone des Vaders, die de Sonden des Werelds wegneemt, ontfermt U onfer ! Gy die de Sonden des Werelds wegneemt, neemt aan onfe Smeekingē ! Gy die aan de Regterhand Gods des Vaders fit, ontfermt U onfer ! Want Gy alleen zyt heylig, Gy alleen zyt de Heere, Gy alleen zyt de hoogfte, Jefu Chriſte, met den H. Geelt, in de Heerlykheid Gods des Vaders, *Amen !*

¶ *Dan laat haar den Leeraar, of Opfender, indienhy daar tegenwoordig is, nitgaan met defen Zegen.*

DE Vrede Gods, welke alle Verftand te boven gaat, beware Uwe Herten en Gemoederen, in de Kenniffe en liefde Gods en fynes Soons Jefu Chriſti onfes Heeren : En de Gunſt des Almagtigen Gods, des Vaders, des Soons en des H. Geeltē, zy en blyve altyd by u-lieden, *Amen !*

¶ Hier volgen eenige Gebeden, die na den Offer-tyd, wanneer der geen Communicanten zyn, op die dag een of meer of ook op andere tyden na de Collecten in de Morgen of Avond-Gebeden, in de Communie of Lytanye gelezen werden, volgens het goedvinden des Dienaars.

KOMT onse ootmoedige Gebeden te hulpe, O Heere, en bestierd den weg Uwer Dienaren, tot Verkryginge der eeuwiger Saligheid, op dat sy onder alle Veranderingen en Voorvallen deses Levens altyd door Uwe goedertiere neen hulpvaardige Bystand, mogen beschermt werden, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

OALMAGTIGE Heere en eeuwige God, wilt onse Herten en Lighamen also bestieren, heyligen en regeeren in Uwe Wet en de Werken Uwer Geboden, dat wy hier en in de Eeuwigheid, door Uwe Hulpe, na Lighaam en na Siel behouden mogen wesen, door onsen Heere en Saligmaaker Jesus Christus, *Amen.*

GEEST, bidden wy U, Almagtige God, dat de Woorden die wy hyden van buyten in onse Ooren gehoord hebben, also door Uwe Genade in onse Herten mogen ingegriffiet werden, dat sy altyd in ons mogen voortbrengen Vrugten eens goeden Levens, tot Lof en Heerlykheid Uwes Naams, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

VOORKOMT, O Heere, onse Werkingen, door Uwe genadigste Gunste, en vervolgt die door Uwe gedurige Hulpe, op dat in alle onse Handelingen, die door U begonnen, vervolgt en ten eynde gebragt werden, wy Uwe Hoogheylige Name mogen verheerlyken, en ten laatsten door Uwe Goedertierentheid de eeuwigdurende Vreugde genieten, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

ALMAGTIGE God, Fonteyne aller Wysheid, wien niet alleen bekend is, wat wy van nooden hebben, eer wy iets verfoeken, maar ook de Onwetendheid onser Begeerten siet: Wy bidden U, over onse Swakheden U te willen erbermen, en U te gewaardigen ons alles te verleenen, wat wy van wegen onse Onwaardigheid niet durven eysen, of om onse Blindheid niet weten te bidden, door de Verdiensten Uwes Soons Jesu Christi onses Heeren, *Amen.*

ALMAGTIGE God, die belooft hebt dat Gy verhooren sult de Gebeden der gener, die iets verfoeken in den Name Uwes Soons: Leend Uwe Ooren goedertierentlyk aan onse Gebeden, en geest, dat wy het gene wy volgens Uwten Wille getrouwelyk van U verfoeken, kragtelyk mogen verwerven, om onse Nootdruftigheid te ontlasten, en U Heerlykheid te bevorderen, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ Op Sondagen en andere H. Dagen, so'er geen Communie is, sal egter alles gesegt worden, van de Communie tot het eynde van het Algemeen Gebed [voor de strydende Kerke Christi op Aarde], met een of meer der Gebeden even voorgaande, en besluyten met den Segen.

¶ Daar sal ook geen Communie gehouden worden, ten sy'er een bequaam getal van Communicanten sy, die met den Dienaar, na syn believen, communiceeren. Syn'er niet boven twintig Persoonen in de Wyk, die ten Avondmaal gaan, sal'er egter geen Avondmaal gehouden worden, so'er geen vier of drie ten minsten met den Dienaar communiceeren. In Cathedrale Kerken en Collegien, waar veele Leeraars en Dienaars syn, sullen sy alle ten minsten ieder Sondag met den gewoone Leeraar communiceeren, ten sy wettelyk belet.

¶ Om ook alle bygeloof en Oneenigheid, die iemand maken mogt omtrent het Brood en den Wyn, voor te komen, sal

102 FORMULIER VAN DEN

het genoeg zyn, dat het sulc een Brood sy, als men gewoonlyk eet, nogtans het beste en fynste, dat men krygen kan.

Angesien in de Bedieninge van het H. Avondmaal des Heeren geordoneert is, dat de Communicanten het selve knielende ontfangen sullen; (dese ordre synde uit een goede meeninge geschied, om te berekenen onse nedrige en dankbare Erkenntnisse van Christi Weldaden, daar in aan alle, die het behoorlyk ontfangen, gegeven, en om sulke Ontheyliging en Wanorder in het H. Avondmaal voor te komen, als andersins soude mogen ontstaan) op dat evenwel deselve knielinge by niemand, 't sy uit Onkunde of Swakheid, 't sy uit Boosaardigheid en Hardnekkigheid, ten quade geduyd en misgekeurt mag werden, word hier te nevens verklaart, dat hier mede geen Aanbiddinge word gemeent, die men sou moeten doen of aan het Sacramentele Brood en Wyn, daar lighamelyk ontfangen, of omtrent eenige lighamelyke Tegenwoordigheid van Christi natuurlyk Vlees en Bloed; want het Sacrament des Broods en Wyns blyven in het selve haar natuurlyk wesen, en mag daarom niet aangebeden worden, (want dat was Afgodery, daar alle ware Christenen een schrik voor moeten hebben). Ook is het Natuurlyk Lighaam en Bloed onses Saligmakers Christi in den Hemel en niet hier; strydende het met de Waarheid van Christi Natuurlyk Lighaam, dat het op een selve tyd in meer dan een Plaats sou zyn.

Eynde van het Formulier des H. Avondmaals.

FOR-

OPENBAARE DOOP. 103

FORMULIER

Van den

OPENBAARE DOOP.

MEN sal het Volk vermaanen, dat het seer gevoegelyk is, dat den Doop niet dan op Sondagen en Feestdagen alleenlyk bedient werde, wanneer der veel Volks samen komt; Eensdeels op dat de tegenwoordige Vergadering Getuygenisse drage, dat de Nieuw-Gedoopten ontfangen werden onder het getal van de Kerke Christi: Andersdeels ook, op dat alle die daar tegenwoordig zyn door den Doop der Kinderen mogen vermaand werden van hare eygene Belydenisse, die sy in den Doop gedaan hebben. Om welke redenen het seer oorbaar is, dat den Doop inde Engelsche Tale bedient werd. Indien nogtans den Nood mogte perssen, sal men de Kinderen wel op een andere Dag mogen doopen.

¶ Het blykt uit Gods Woord, dat de gedoopte Kinderen, stervende voor 't begaan van dadelyke Sonden, ontwyffelbaar salig syn.

¶ Om alle Smarigheid weg te neemen omtrent het gebruyk van het teken des Krus in den Doop, so kan de regte Verklaaring daar van en de waare redenen, waarom dat onderhouden word, nagesien worden in de 30 Canon, eerst uitgegeven in den Jaar M DCIV.

¶ Wanneer eenige Kinderen gedoopt moeten werden, sullen de Ouders daar van, 's Avonds te-vooren, of 's Morgens voor het begin des Morgen-Gebeds den Dienaar daar van verwittigen; en daar na het selve de Peeten (die over een Soon, twee Mannen en een Vrouw, en over een Dogter twee Vrouwen en een Man dienen te syn) en het Volk aanseggen, dat sy by de Doop-plaats met de Kinderen mogen bereyd staan, terstond na het eynde van de laatste Lesse des Morgen-Gebeds, of indien het den Dienaar gevoegelyker schynt, na de laatste Lesse des Avond-Gebeds: Op welke plaatse, als sy tegenwoordig sullen syn, sal den Dienaar ondervragen, of dit Kind ge-

104 FORMULIER VAN DEN

doopt zy of niet? Indien sy tot Antwoord geven, dat het niet gedoopt zy: sal hy vervolgen:

SEERGELIEFDE Broederen, aangesien alle Mensen in Sonden ontfangen en geboren zyn, en onsen Saligmaaker Christus segt, dat 'er niemand in het Ryk Gods kan ingaan, ten sy deselve wedergebooren zy uit Water en den Heyligen Geest: So bidde ik u-lieden, dat gy God den Vader, door onsen Heere Jesus Christus aan wilt roepen, dat Hy gelieve, door syn goedertierene Barmhertigheid, aan *dit Kind* te vergunnen, 't gene het, van wegen syn Nature, niet kan hebben, dat is, dat *het* gedoopt zynde met Water en den Heyligen Geest, mag ontfangen werden in de Heylige Kerke Christi, en een waar en levendig Lid deffels syn.

¶ Dan sal den Dienaar seggen

Laat ons bidden.

ALMAGTIGE en eeuwige God, die volgens Uwe groote Barmhertigheid *Noach* en syn Huysgesin, in de Arke verlost hebt van door 't Water te vergaan, en Israel U Volk behouden door het Roode-meer geleyd, en daar door afbeeld Uwen Heyligen Doop; en die door den Doop van Uwen welbeminde Sone Jesus Christus, in de Riviere der Jordaan, het Water geheyligt hebt tot een Geestelyke Afwassinge der Sonden: Wy bidden U ootmoedelyk om Uwe oneyndige Ontferminge, dat Gy *dit Kind* genadiglyk wilt aansien: wasch en heylig *het* door Uwen Heyligen Geest, op dat *het* door dit middel van U Gramschap verlost zynde, in de Arke van Christi Kerke mag ontfangen worden: en vast in den Geloove zynde, Verheugt door de Hope en gewortelt in de Liefde, also door de Baren deser onstuymige Werelt mag doorgaan, dat *het* ten laasten mag geraaken in het Land des eeuwige Levens, om aldaar
met

OPENBAARE DOOP. 105

met U te regeeren in Eeuwigheid, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

ALMAGTIGE en onsterflyke God, de hulpe der Behoeftige, Voorpraak der gener, die haar Toevlugt tot U nemen, Leven der Gelovigen en de Verryfenisse der Dooden; Wy bidden U voor *dit jonge Kind*, dat *het* komende tot Uwen Heyligen Doop, door de Geestelyke Wedergeboorte Vergiffenisse der Sonden mag bekomen. Ontfangt *het*, O Heere, gelyk Gy belooft hebt door Uwen welbeminden Sone, seggende: *Bid, en gy sult verkrygen: Soekt, en gy sult vinden: Klopt, en u sal open gedaan worden.* Geest dan aan ons die nu bidden, laat ons vinden, die nu zoeken, en laat ons open gedaan werden, wyl wy nu kloppen, op dat *dit jonge Kind* den Zegen der Hemelser Afwaslinge mag bekomen en tot U eeuwigdurende Ryk geraken, dat Gy belooft hebt door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ *Dan sal het Volk opstaan en den Dienaar sal seggen:*

Hoort de Woorden des *Euangeliums*, geschreven door den heyligen *Marcus*, in het 10 Capittel, vers 13.

OP een seekeren tyd bragten fy Kinderkens tot Hem, op dat Hyse aanraken soude: En de Discipulen bestraften de gene, diese tot Hem bragten. Maar Jesus dat siende, nam het seer qualyk, en seyde tot haar: Laat de Kinderkens tot my komen, ende verhindertse niet: Want der sulker is het Koningryke Gods. Voorwaar segge ik u, so wie het Koningryke Gods niet ontfangt gelyk een Kindeken, die sal in het selve geensins ingaan. En Hy omvingse met syne Armen, ende de handen op haar geleyd hebbende, segende Hy deselve.

¶ *Het*

106 FORMULIER VAN DEN

¶ *Het Euangelie gelesfen zynde, fal den Dienaar over de Woorden defes Euangeliums, defe korte Vermaninge doen.*

SEERGELIEFDE, gy hoord in dit Euangelie de Woorden onfes Saligmaakers Jefu Christi; dat Hy geboden heeft, de Kinderkens tot Hem te brengen, hoe Hy de Discipulen beftraft heeft, dat fy defelve van Hem wilden afweeren, en hoe Hy haar allen vermaand heeft, dat fy der felfer Onnoselheid fouden navolgen. Gy verftaat, hoe Hy door fyn uitwendig gelaat en daad, fyne goedertierene Toegenegenheid tot haar bewefen, en hoe hy haar met fyne Armen omhelst, fyne handen op haar geleyd en haar gefegent heeft. Twyfelt daarom niet, maar gelooft ernftelyk, dat Hy *dit Kind* met gelyke goedertierenheid ook fal omvatten, met de Armen fyner Barmhertigheid omhelfen, met den Segen des Hemelfen Levens begiftigen en deelagtig maaken aan fyn onfterffelyk Koningryk. Alwaarom wy dus overtuygt fynde van de goede wille onfes Hemelfen Vaders jegens *dit jonge Kind*, door fynen Sone Jefus Christus geopenbaart, en niet twyffelende of het waarnemen defer onfer Pligt fal Hem aange-naam wesen, fo laat ons in Gelove en Godvrugtigheid hem danken, feggende:

ALMAGTIGE en eeuwige God, Hemelfe Vader, wy danken U ootmoedelyk, dat het U behaagt heeft, ons tot de kenniffe Uwer Genade en tot het Gelove in U, te roepen. Vermeedert defe kenniffe en beveltigt dit Gelooft in ons voor altoos. Geeft Uwen H. Geeft aan *dit jonge Kind*, op dat het herboren zynde, een *Erfgenaam* werde der eeuwiger Saligheid, door Jefus Christus onfen Heere, die met U leeft en regeert, gelykelyk met den Heyligen Geest, nu en in Eeuwigheyd, *Amen.*

¶ *Dan*

OPENBAARE DOOP. 107

¶ *Dan sal den Dienaar de Peeten in deser voegen aanspreken.*

SEERGELIEFDE, gy hebt *dit Kind* hier gebragt, om gedoopt te werden. Gy hebt gebeden, dat onsen Heere Jesus Christus *het* soude gelieven aan te nemen, van *desselfs* Sonden te verlossen, *het* te heyligen door den H. Geest, met het Ryke der Hemelen en het eeuwige Leven te begenadigen. Gy hebt insgelyks gehoord, dat de Heere Jesus Christus in syn Euangelium belooft heeft alles te sullen vergunnen, daar gy nu om gebeden hebt. Welke Belofte Hy van synent wegen ook sekerlyk sal volbrengen. Daarom nadien Christus sig door dese Belofte verbonden heeft, so behoort *dit Kind* mede door u-lieden, (tot dat *het selve* tot jaaren come en 't op sig selfs neme) als borgen en Pands-luyden, te beloven, dat *het* den Duyvel en alle syne Werken sal versaaken, stantvastelyk aan Gods heylig Woord gelove geven en met gehoorzaamheid syne Geboden onderhouden.

Ik vraage derhalven ,

VERSAAKT gy uit de Naam van *dit Kind*, den Duyvel en alle syne Werken, de ydele pompe en Heerlykheid deser Wereld, met alle desselfs gierige Lusten en Begeerlykheden des Vlees, so dat gy deselve niet wilt involgen, nog U van deselve laten verleyden?

Antw. Ik versake die alle.

Dienaar. Geloofst gy in God den Vader, den Almagtigen Schepper des Hemels en der Aarde? En in Jesus Christus synen eeniggebooren Sone, onsen Heere? en dat Hy ontfangen is van den Heyligen Geest, gebooren uit de Maget Maria; dat Hy geleden heeft onder Pontius Pilatus, gekruysst, gestorven en begraven is: Dat Hy nedergedaalt is ter Hellen en ten derden Dage wederom opgestaan is van den Dooden? Dat Hy opgevaren is ten Hemel, en sit ter regterhand Gods des Almagtigen Vaders, en dat Hy van daar komen sal ten

uiter-

108 FORMULIER VAN DEN

uiterſten Dage, om te oordeelen de Levende ende de Dooden ? Geloofst gy inſgelyks in den H. Geest ? Een heylige Algemeene Kerke, de Gemeynſchap der Heyligen, Vergiffeniffe der Sonden, Opſtandinge des Vlees en na de Dood een eeuwig Leven ?

Antw. Dit alles geloove ik vaſtelyk.

Dienaar. Begeert gy in dit Geloove gedoopt te zyn ?

Antw. Ik begeere.

Dienaar. Wilt gy dan gehoorſaamlyk Gods heylige Wille en Geboden onderhouden, en daar in wandelen alle de dagen uwes Levens ?

Antw. Ik wil.

¶ *Dan ſal den Dienaar ſeggen,*

O BARMHERTIGE God, geeft dat den ouden Adam alſo in *dit Kind* mag begraven werden, dat den nieuwe Menſſe in *het ſelve* mag werden opgewekt, *Amen.*

Geeft, dat alle vleefelyke Togten mogen ſterven in *het ſelve*, en alles, wat Geefteſtyk is, in *het ſelve* leven en toenemen, *Amen.*

Geeft *het* kragt en magt om de overhand te krygen, en te ſegepralen over den Duyvel, de Wereld en het Vlees, *Amen.*

Geeft dat alwie hier door ons Ampt en Dienſt aan U toegeeygent werd, ook met Hemelſe Deugden en eeuwige Belooninge mag begiftigt werden, door Uwe Barmhertigheit, O Aldergeſegenſte Heere God, die leeft en alles regeert in alle Eeuwigheid, *Amen.*

A LMAGTIGE en onſterflyke God, wiens meefte beminde Sone Jeſus Chriſtus, uit ſyn dierbare zyde gelykelyk Water en Bloed uitgeſtort heeft tot Vergiffeniffe onſer Sonden, en aan ſyne Discipelen geboden, henen dat ſy gaande alle Volkeren ſouden onderwyſen, haar doopende in de Name des Vaders, ende des Soons, en des H. Geestes ; ſiet (bidden wy U) op de Gebeden Uwer Kerke, heylig dit Water tot geefteſtyke Afwaſſin-

OPENBAARE DOOP. 109

Ge der Sonden en geeft dat *dit Kind*, dat nu daar in
Bedoopt sal worden, mag ontfangen de volheid Uwer
Genade, en altyd blyven in het getal Uwer getrouwe
en uitverkorene Kinderen, door Jesus Christus onsen
Heere, *Amen*.

¶ *Dan sal den Dienaar, het Kind in syne handen nemen,
en tot de Peten seggen :*

Noemt dit Kind.

¶ *Daarna de Dienaar de Naam nasprekende, sal het selve
sagtelyk in 't Water drenken, seggende :*

N. Ik doope u in den Name des Vaders, en des
Soons, en des Heyligen Geestes, *Amen*.

¶ *Dog indien het Kind swak is, sal het genoeg wesen, het
sagtjens met Water te besprengen, seggende als voren :*

N. Ik doope u in den Name des Vaders, en des
Soons, en des Heyligen Geestes, *Amen*.

¶ *Daarna sal den Dienaar seggen :*

WY neemen *dit Kind* aan in de Ver-
gaderinge der Kudde Christi, en
* teekenen *het* met het teeken des Krui-
ses, tot een Getuygenisse, dat *het* voort-
aan niet beschaamd sal zyn te belyden
het Geloove in den gekruyften Christus,
en onder desselfs Banieren mannelyk te
stryden, tegen de Sonden, de Wereld en de Duyvel,
en Christi getrouwe Krygsman en Dienaar blyven, tot
het eynde van desselfs Leven, *Amen*.

* *Hier sal
de Dienaar een
Kruys op s'
Kinds Voor-
hoofd maken.*

¶ *Dan*

110 FORMULIER VAN DEN

¶ *Dan sal den Dienaar seggen :*

DEWYLE nu (seer geliefde Broeders) *dit Kind* wedergebooren is en in het Lighaam der Kerke Christi ingelyft, so laat ons den Almagtige God danken voor dese Weldaden, en met eendragtige Toestemminge Hem bidden, dat *dit Kind*, agter volgens dit beginfel, het overige syns Levens leyden mag.

¶ *Dan sal knielende geseyd worden ,*

ONSE Vader , die in de Hemelen zyt , Uwew Naam werde geheyligt, &c.

¶ *Den Dienaar sal nog seggen ,*

WY danken U hertelyk, seer barmhertige Vader, dat het U gelieft heeft *dit Kind*, door Uwew H. Geest te wederbaren, voor U eygen *Kind* by aanne- minge te ontfangen en Uwe Kerke in te lyven, ootmoedelyk bidden wy U, verleent dat *het* de Sonden gestorven zynde, der Regtvaardigheid levende, en met Christo begraven in syn Dood, den Ouden Mens mag kruysigen, en gantselyk vernietigen het Lighaam der Sonden, op dat *het*, even gelyk *het* deelagtig geworden is des Doods Uwes Soons, also ook mag deelagtig werden aan syne Verryzenisse, om also ten laasten met de reste der Kerke, een *Erfgenaam* te syn van U Eeuwige Koningryk, door Christus onsen Heere, *Amen*.

¶ *Daar na alle opstaande , sal den Dienaar aan de Peeten dese Vermaninge doen.*

AANGESIEN *dit Kind* door U-lieden als *des- selfs* borgen, belooft heeft, den Duyvel en alle syne Werken te sullen versaaken, in God te gelooven en Hem alleen te dienen ; so moet Gy-lieden indagtig wesen, dat het u Ampt en opgeleyde Last is toe te sien, dat

OPENBAARE DOOP. III

dat *dit Kind*, so haast het bequaam sal syn te leeren, onderwefen werde, wat een solemnele Belofte, wat een heylige Belydenisse *het* door U-lieden gedaan heeft, en op dat *het* dese dingen te beter mag verstaan, sult gy *het* dikwils vermanen, de heylige Predikationen te hooren, en voornamelyk sult gy forge dragen, dat *het* in de *Engelse* Tale mag leeren de Articulen des Geloofs, het Gebed onses Heeren, en de tien Geboden, en alle andere Saaken, die een Christen, tot de Saligheid syner Ziele, behoort te weten; En dat *dit Kind* deugdzaamlyk werde opgebragt tot een Godvrugtig en Christelyk Leven, altyd gedagtig zynde, dat den Doop ons voor oogen is leggende onse Belydenis, welke is het Voorbeeld van Christus onsen Saligmaaker na te volgen en Hem gelykformig gemaakt te werden: Op dat even gelyk Hy voor ons gestorven en weder verresen is, wy, die gedoopt zyn, ook also de Sonde souden sterven en opstaan ter Regtvaardigheid, altyd doodende onse quade en bedorve Begeerlykheden en groote Voortgang doende in alle Deugden en Godvrugtigheid des Levens.

¶ *Dan sal hy hier nog by voegen en seggen:*

GY moet sorg dragen, dat *dit Kind* tot den Bisschop gebragt worde om door hem bevestigt te worden, so dra als *het selve* het Geloof, Gebed des Heeren en de tien Geboden in gemeene Taale op kan seggen, om verder onderwefen te worden in de Kerkelyke Catechismus, ten dien eynde opgestelt.

F O R M U L I E R

Van den Doop, die in 't heymelyk binnens Huys geschied.

¶ **A** Angaande de sodanige, die door hoogdringende Nood, binnens Huys, door den Dienaar der Parochy, of door eenig ander wettelyk Dienaar, wiens Dienst

112 FORMULIER VAN DEN

Dienst men na Gelegentheid des tyds mag gebruyken, gedoopt werden. De Dienaaren van elke Wyk sullen dikmaal het Volk vermanen, dat sy den Doop der Kinderen niet langer moeten uitsstellen, dan tot Sondag of andere tusschen komende Feestdag na haare geboorte, dan om groote en redelyke Oorsaake, door den Dienaar voor sulks bekend.

¶ *Sy sullen het Volk mede waarschowen; dat sy hare Kinderen sonder groote reden en noodsakelykheid in hare eygen Huysen niet laten doopen. Dog so haar een hoogdringende Nood mogt komen te perssen, sullen sy dat doen in deser voegen.*

¶ *Voor eerst, sal den Dienaar van die Wyk, (of in syn afwesen eenig ander wettig Leeraar, die men krygen kan) met de gene die daar tegenwoordig zyn, God aanroepen, spreekende het Gebed onses Heeren, en so veele van de Gebeden in den openbaren Doop, als de tyd wil toelaten. Daar na het Kind vaniemand, daar tegenwoordig, genoemd zynde, sal den Dienaar het selve met Water besprengen, seggende :*

N. Ik doope u in den Name des Vaders, ende des Soons, ende des Heyligen Geestes, Amen.

¶ *Daar na alle nederknielende, sal den Dienaar God danken en seggen,*

W*Y bedanken U van Herten, Alderbarmhertigste Vader, dat het U behaagt heeft dit jong Kind door Uwen H. Geest te wederbaren, het selve voor U eygen Kind by aanneeminge te ontfangen en Uwe H. Kerke in te lyven. Nu smeeken wy U ootmoedelyk, dat even als het nu een Deelgenoot is gemaakt van de Dood Uwes Soons, het selve ook wesen mag van Syne Opstandinge, en dat het ten laasten met de overige Uwer Heyligen U eeuwig Koningryk beerve, door den*

HEYMELYKEN DOOP. 113

den selven Uwen Sone, Jesus Christus onsen Heere,
Amen.

¶ *Niemand twyfele nu, of het Kind, in deser voege gedoopt, is ten vollen en wettelyk gedoopt : en moet daarna in de Kerke niet wederom gedoopt werden. Indien nogtans het Kind, op dese maniere gedoopt, in leven blyft, so is het seer goed, dat het in de Kerke gebragt werde, ten eynde dat, indien de Dienaar van deselve Wyk het Kind selve heeft gedoopt, de Vergaderinge versekert sy, dat het van hem binnens Huys regt gedoopt is geweest. In welken gevalle hy dus seggen sal :*

Ik versekere U, dat agtervolgens de behoorlyke en voorgeschrevene ordre der Kerk, Ik op sulc een tyd en sulken plaats, voor verscheydene Getuygen, dit Kind gedoopt hebbe.

¶ *Dog so het Kind by eenig ander wettig Dienaar is gedoopt, dan sal de Dienaar der Wyk, waar het Kind gebooren en gedoopt is, ondersoeken en vragen of het Kind wettig zy gedoopt of niet. Indien de gene, die het Kind tegenwoordig brengen, antwoorden, dat het nu gedoopt is, sal den Dienaar vorder vragen :*

Door wien was dit Kind gedoopt ?

Wie zynder tegenwoordig geweest, als het gedoopt wierd ?

Om dat door vrese of haast in sulke tyden iets wesentlyks in dit Sacrament sou mogen nagelaten syn, so vraag ik u verder :

Waar mede was dit Kind gedoopt ?

Met wat woorden was het gedoopt ?

H

¶ *Indien*

114 FORMULIER VAN DEN

¶ En indien den Dienaar uit het antwoorden der gener, die het Kind gebragt hebben, verstaat, dat alles behoorlyk geschied is, sal hy den Doop niet vernieuwen, maar het Kind aan nemen als een der Kudde van 't ware Volk Christi, seggende :

IK verfekere U-lieden, dat gy u wel gequeten hebt in dese saake, en dat gy de behoorlyke ordre gevolgt hebt in den Doop van dit Kind, het welke gebooren zynde in Erf-fonde en onder de toorne Gods, nu door het Bad der Wedergeboorte in den Doop, aangenomen is onder het getal der kinderen Gods, en der Erfgenamen des eeuwigen Levens. Want onse Heere Jesus Christus weygert syne Genade niet aan dusdanige Kinderen, maar noodigt haar seer minnelyk tot seg, gelyk het Heylige Euangelie tot onser grooten troost getuygt in deser voegen :

Het Euangelium van Marcus, cap. 10. van vers 13.

OP een sekere tyd bragten sy Kinderkens tot Hem, &c.

¶ Na het Euangelium volgt de korte Vermaanninge voor in den openbaaren Doop aangewesen, tot die woorden :

WA A R O M wy dus overtuygt synde van de goede wille onses Hemelsen Vaders, tot dit Kind verklaart door syn Sone Jesus Christus, so laat ons in Gelove en Nedrigheid Hem danken, seggende in 't Gebed, dat de Heere ons selve geleert heeft :

ON S E Vader, die in de Hemelen zyt, Uwten Naam werde geheyligt. U Koningryke kome. Uwten Wille geschiede, gelyk in den Hemel, also ook op der Aarden. Ons dagelyks Brood geeft ous heden. Ende vergeeft ons onse Schulden, gelyk ook wy vergeven onse Schuldenaren. Ende leyd ons niet in Verfoeking, maar verlost ons van den Boosen, Amen.

ALMAG.

HEYMELYKEN DOOP. 115

ALMAGTIGE en eeuwige God, Hemelse Vader, wyldanken U ootmoedelyk, dat het U behaagt heeft, ons tot de kennisse Uwer Genade en tot het Gelove in U, te roepen. Vermeedert dese kennisse en bevestigt dit Geloof in ons voor altoos. Geest Uwen H. Geest aan *dit jonge Kind*, op dat *het* herboren zynde, een *Erfgenaam* werde der eeuwiger Saligheid, door Jesus Christus onsen Heere, die met U leeft en regeert, gelykelyk met den Heyligen Geest, nu en in Eeuwigheyd, *Amen*.

¶ *Daarna sal den Dienaar vragen, hoe den Naam van het Kind is. Het welke, wanneer de Peeten sullen geseyd hebben, sal hy seggen :*

VERSAAKT gy uit de Naam van *dit Kind*, den Duyvel en alle syne Werken, de ydele pompe en Heerlykheid deser Wereld, met alle desselfs gierige Lusten en Begeerlykheden des Vlees, so dat gy deselve niet wilt involgen, nog U van deselve laten verleyden ?
Antw. Ik versake die alle.

Dienaar. Geloofst gy in God den Vader, den Almagtigen, Schepper des Hemels en der Aarde ? En in Jesus Christus synen eeniggebooren Sone, onsen Heere ? en dat Hy ontfangen is van den Heyligen Geest, gebooren uit de Maget Maria ; dat Hy geleden heeft onder Pontius Pilatus, gekruysst, gestorven en begraven is : Dat Hy nedergedaalt is ter Hellen en ten derden Dage wederom opgestaan is van den Dooden ? Dat Hy opgevaren is ten Hemel, en sit ter regterhand Gods des Almagtigen Vaders, en dat Hy van daar komen sal ten uitersten Dage, om te oordeelen de Levende ende de Dooden ? Geloofst gy insgelyks in den H. Geest ? Een heylige Algemeene Kerke, de Gemeynschap der Heyligen, Vergiffnisse der Sonden, Opstindinge des Vlees, en na de Dood een eeuwig Leven ?

116 FORMULIER VAN DEN

Antw. Dit alles geloove ik vastelyk.

Dienaar. Wilt gy dan gehoorzaamlyk Gods heylige Wille en Geboden onderhouden, en daar in wandelen alle de dagen uwes Levens?

Antw. Ik wil.

¶ *Daarna sal den Dienaar seggen:*

WY neemen *dit Kind* aan in de Vergaderinge der Kudde Christi, en teekenen *het* met het teeken des Kruyses, tot een Getuygenisse, dat *het* voortaan niet beschaamd sal zyn te belyden het Geloove in den gekruyften Christus, en onder desselfs Baniere mannelyk te stryden, tegen de Sonden, de Wereld en de Duyvel, en Christi getrouwe Krygsman en Dienaar blyven, tot het eynde van *desselfs* Leven, *Amen.*

* *Hier sal de Dienaar een Kruys op s' Kinds Voorhoofd maken.*

¶ *Dan sal den Dienaar seggen:*

DE WYLE nu (seer geliefde Broeders) *dit Kind* wedergebooren is en in het Lighaam der Kerke Christi ingelyft, so laat ons den Almagtige God danken voor dese Weldaden, en met eendragtige Toestemminge Hem bidden, dat *dit Kind*, agter volgens dit beginsel, ook het overige syns Levens leyden mag.

¶ *Dan sal den Dienaar seggen:*

WY danken U hertelyk, seer barmhertige Vader, dat het U gelieft heeft *dit Kind*, door Uwen H. Geest te wederbaren, voor U eygen *Kind* by aanneming te ontfangen en Uwe Kerke in te lyven, ootmoedelyk bidden wy U, verleent dat *het* de Sonden gestorven zynde, der Regtvaardigheid levende, en met Christo begraven in syn Dood, den Ouden Mens mag kruy-

HEYMELYKEN DOOP. 117

kruyfgen, en gantselyk vernietigen het Lighaam der Sonden, op dat *het*, even gelyk *het* deelagtig geworden is des Doods Uwes Soons, also ook mag deelagtig werden aan syne Verryfenisse, om also ten laasten met de reste der Kerke, een *Erfgenaam* te syn van U Eeuwig Koningryk, door Christus onsen Heere, *Amen*.

¶ *Daar na alle opstaande, sal den Dienaar aan de Peeten dese Vermaninge doen.*

AANGESIEN dit Kind door U-lieden, als *des-selvs* borgen, belooft heeft, den Duyvel en alle syne Werken te sullen versaaken, in God te gelooven, en Hem alleen te dienen; so moet Gy-lieden indagtig wesen, dat het u Ampt en opgeleyde Last is toe te sien, dat *dit Kind*, so haast het bequaam sal syn te leeren, onderwesen werde, wat een solemnele Belofte, wat een heylige Belydenisse *het* door U-lieden gedaan heeft, en op dat *het* dese dingen te beter mag verstaan, sult gy *het* dikwyls vermanen, de heylige Predikationen te hooren, en voornamelyk sult gy Sorge dragen, dat *het* in de *Engelse* Tale mag leeren de Articulen des Geloofs, het Gebed onses Heeren en de tien Geboden en alle andere Saaken, die een Christen, tot de Saligheid syner Ziele, behoort te weten; En dat *dit Kind* deugdzaamlyk werde opgebracht tot een Godvrugtig en Christelyk Leven, altyd gedagtig zynde, dat den Doop ons voor oogen is leggende onse Belydenis, welke is het Voorbeeld van Christus onsen Saligmaaker na te volgen, en Hem gelykformig gemaakt te werden: Op dat even gelyk Hy voor ons gestorven en weder verrezen is, wy, die gedoopt zyn, ook also de Sonde souden sterfen, en opstaan ter Regtvaardigheid, altyd doodende onse quade en bedorve Begeerlykheden en groote Voortgang doende in alle Deugden en Godvrugtigheid des Levens.

¶ *Maar of de gene, die het Kind in de Kerke brengen, sulck onseker antwoord gaven op des Dienaars Vragen, waar nit niet bleek dat het Kind gedoopt was in de Naam des Vaders,*

118 FORMULIER DES DOOPS

ders, des Soons en H. Geests, dat wesentlyke deelen des Doops syn : Sal den Dienaar alles doen , volgens het Formulier des Openbaare Doops, hier boven aangewesen ; uitgesondert dat hy in 't doopen des Kinds aldus sal seggen :

BY aldien dat gy te voren niet gedoopt zyt , **N.** Ik doope u in den Name des Vaders , ende des Soons, ende des Heyligen Geestes, *Amen.*

Het FORMULIER des DOOPS der Bejaarden.

¶ **W**anneer eenige van rype Jaaren gedoopt willen syn, so sal door de Ouders of eenig eerlyk Persoon, daar van behoorlyke Kennisse gegeven worden aan den Bisschop of dien hy daar toe stellen sal , ten minsten een Week van te vooren, ten eynde sodanige ondersogt mogen worden, of sy in de Gronden der Christelyker Godsdiensf genoegsaam onderweesen syn , en vermaand haar door Gebedden en Vasten voor te bereyden tot het ontfangen van dit H. Sacrament.

¶ So sy bequaam bevonden worden, sullen de Peeten (in tegenwoordigheid van 't Volk op die Sondag of H. Dag vergadert) gereed syn aan het Water-vat straks na de tweede Lesse, 't sy in 't Morgen of Avond-Gebed, so als den Dienaar goed sal vinden.

¶ In deser voegen sal den Dienaar vragen of eenige der Persoonen, die hier ten Doop komen, gedoopt syn of niet, so sy seggen van Neen, sal den Dienaar dus vervolgen,

SEERGELIEFDEN, voor so veel als alle Menssen in Sonden ontfangen en gebooren syn, (en dat 't gene uit den Vleesse gebooren is, Vlees is) en sy die in den Vleesse syn, God niet kunnen behagen, maar in Sonde

DER BEJAARDEN. 119

Sonde leven en veel dadelyke Overtredingen begaan ; En dat onsen Saligmaker Christus segt : Niemand kan in 't Koningryke Gods ingaan, dan die wedergeboort is uit Water en uit Geest, so versoek ik u, God de Vader aan te roepen door onsen Heere Jesus Christus, dat Hy na syne milde goedertierenheid aan *dese Persoonen* gelieve te verleen, 't gene *sy* van Natuure niet konnen hebben, dat *sy* mogen gedoopt werden met Water en den H. Geest en aangenoomen in de H. Kerke van Christus en levendige *Lidmaten* daar van syn.

¶ *Dan sal den Dienaar seggen, de Vergaderinge alle knielende :*

Laat ons bidden!

ALMAGTIGE en eeuwige God, die volgens Uwe groote Barmhertigheid *Noach* en syn Huysgesin, in de Arke verlost hebt van door 't Water te vergaan, en *Israël* U Volk behouden door het Roode-meer geleyd, en daar door afbeeld Uwen Heyligen Doop ; en die door den Doop van Uwen welbeminde Sone Jesus Christus, in de Riviere der Jordaan, het Water geheylicht hebt tot een Geestelyke Afwassinge der Sonden : Wy bidden U ootmoedelyk om Uwe oneyndige Ontferminge, dat Gy *dese Personen* genadiglyk wilt aansien : wasch en heylig *haar* door Uwen Heyligen Geest, op dat *sy* door dit middel van U Gramschap verlost zynde, in de Arke van Christi Kerke mogen ontfangen worden : en valt in den Geloove zynde, Verheugt door de Hope en gewortelt in de Liefde, also door de Baren deser onstuymige Wereld doorgaan, dat *sy* ten laasten geraaken mogen in het Land des eeuwige Levens, om aldaar met U te regeeren in Eeuwigheid, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

ALMAGTIGE en onsterflyke God, de hulpe der Behoeftige, Voorspraak der gener, die haar Toevlugt tot Unemen, Leven der Gelovigen en de Verryfenisse

120 FORMULIER DES DOOPS

der Dooden ; Wy bidden U voor *dese Persoonen*, dat sy komende tot Uwen Heyligen Doop, door de Geestelyke Wedergeboorte Vergiffenisse der Sonden mogen bekomen. Ontfangt *haar*, O Heere, gelyk Gy belooft hebt door Uwen welbeminden Sone, seggende : *Bid, en gy sult verkrygen : Soekt, en gy sult vinden : Klopt, en u sal open gedaan worden.* Geeft dan aan ons die nu bidden, laat ons vinden, die nu soeken, en laat ons open gedaan werden, wyl wy nu kloppen, op dat *dese Personen* den Zegen der Hemeller Afwassinge bekomen en tot U eeuwigdurende Ryk geraken, dat Gy belooft hebt door Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ *Dan sal het Volk opstaan, en den Dienaar sal seggen :*

Hoort aan de woorden des *Euangeliums*, Joh. 3, 1. tot 9.

ENDE daar was een Mens uit de Phariseen, wiens Name was *Nicodemus*, een Overste der Joden :

Dese quam des Nagts tot Jesus, ende seyde tot Hem; Rabbi, wy weten dat Gy zyt een Leeraar van God gekomen: want niemand kan dese tekenen doen die Gy doet, so God met hem niet en is. Jesus antwoorde en seyde tot hem, Voorwaar, voorwaar segge ik u, 't en zy dat iemand wederom geboren worde, hy en kan 't Koningryke Gods niet sien. *Nicodemus* seyde tot hem, Hoe kan een Mens geboren worden [nu] oud zynde? Kan hy ook andermaal in syns Moeders buyk ingaan, ende geboren worden? Jesus antwoorde, Voorwaar, voorwaar segge ik u, So iemand niet geboren en wort uit Water en Geest, hy kan in 't Koningryke Gods niet ingaan. Het gene uit het Vlees geboren is, [dat] is Vlees: ende het gene uit den Geest geboren is, [dat] is Geest. En verwondert u niet dat ik u gesegt hebbe, Gy-lieden moet wederom geboren worden. De Wind blaast waar henen hy wil, ende gy hoort syn geluyt, maar gy west niet van waar hy komt, ende waar hy henen

DER BEJAARDEN. 121

henen gaat : also is een yegelik die uit den Geest geboren is.

¶ Daar na sal dese Vermaninge volgen :

GELIEFDE, gy hoort in dit Euangelium de uitgedrukte Woorden van onsen Saligmaker Christus, dat indien iemand niet wedergebooren sy uit Water en uit Geest, hy in 't Koningryke Gods niet kan ingaan. 'T geen ons de noodzakelykheid aanwyft van dit Bondseegel, alwaar het selve kan ontfangen worden. So beval Hy ook even voor syne Hemelvaart (als wy leesen in het laatste Capittel van den Euangelist *Marcus*) aan syne Discipelen, seggende : *Gaat henen in de Wereld en predikt het Euangelium allen Volke, die gelooft sal hebben en gedoopt sal syn, sal salig worden, maar die niet gelooft sal hebben, sal verdoemt worden.* 'T geen also ook de groote Weldaad aanwyft, die wy daar door genieten. Waarom den H. Apostel *Petrus*, als veele op syn eerste prediking des Euangeliums in haare Herten verslagen wierden, en tot Hem en de andere Apostelen seyden : *Mannen Broeders, wat sullen wy doen ?* antwoorde en seyde tot haar ; *Bekeert u en een iegelyk van u werde gedoopt tot Vergevinge der Sonden, en gy sult de Gave des H. Geestes ontfangen. Want u komt de belofte toe en uwen Kinderen, en allen die daar verre syn, so veele als 'er de Heere, onse God, toe roepen sal. En met veel meer andere Woorden betuygde Hy en vermaandese, seggende : Ward behouden van dit verkeert geslagte. En als den selven Apostel in een andere plaats getuygt ; De Doop behoud ons nu ook, niet die een aflegginge is der wylyghheid des Lighaams, maar die een Vrage is eener goeder Conscientie tot God, door de Opstandinge Jesu Christi.* Twyffelt Gy-lieden daarom niet, maar gelooft van herten, dat Hy dese tegenwoordige Persoonen, haar waarlyk bekeerende en door 't Geloove tot Hem komende, genadiglyk sal aanneemen, Hen haare Sonden vergeven ende den H. Geest mede deelen, Haar schenkende de Segeningen des eeuwige Levens

122 FORMULIER DES DOOPS

Levens en Deelgenooten maakende van Syn eeuwig Koningryk.

Wy daarom overtuygt fynde van de goedertierene Wille onses Hemelsen Vaders omtrent *dese Persoonen*, geopenbaart door Synen Soone Jesus Christus, so laat ons in Geloove en Nedrigheid Hem danken, seggende:

ALMAGTIGE en eeuwige God, Hemelse Vader, wy danken U ootmoedelyk, dat het U behaagt heeft, ons tot de kennisse Uwer Genade en tot het Gelove in U, teroepen. Vermeedert dese kennisse en bevestigt dit Geloof in ons voor altoos. Geeft Uwen Heyligen Geest aan *dese Personen*, op dat sy herboren zynde, Erfgenaamen werden der eeuwige Saligheid, door onsen Heere Jesus Christus, die met u leeft en regeert, gelykelyk met den Heyligen Geest, nu en in Eeuwigheid, *Amen*.

¶ *Dan sal den Dienaar tot de Persoonen, die gedoopt sullen worden, in deser voegen spreken.*

SEERGELIEFDE, Die hier gekomen zyt, om gedoopt te werden. Gy hebt gehoord, hoe de Vergaderinge voor u heeft gebeden, dat onsen Heere Jesus Christus u soude gelieven aantenemen, van u Sonden te verlossen, u te heyligen door den H. Geest, met het Ryke der Hemelen en het eeuwige Leven te begenadigen. Gy hebt insgelyks gehoord, dat de Heere Jesus Christus in syn Euangelium belooft heeft alles te sullen vergunnen, daar gy nu om gebeden hebt, welke Belofte Hy van synent wegen ook sekerlyk sal volbrengen. Daarom nadien Christus sig door dese Belofte verbonden heeft, so behoort gy ook voor u deel in de tegenwoordigheid deser uwer Getuygen en de gantse meenigte te beloven, dat gy den Duyvel en alle syne Werken sult verslaaken, stantvastelyk aan Gods Heylig Woord gelove geven en met gehoorzaamheid syne Geboden onderhouden.

¶ *Dan*

¶ *Dan sal den Dienaar ieder van haar in 't besonder vragen.*

VERSAAKT gy den Duyvel, en alle syne Werken, de ydele pompe en Heerlykheid deser Wereld, met alle desselfs gierige Lusten en Begeerlykheden des Vlees, so dat gy deselve niet wilt in volgen, nog U van deselve laten verleyden?

Antw. Ik versake die alle.

Vraage.

GELOOFT gy in God den Vader, den Almagtigen Schepper des Hemels en der Aarde? En in Jesus Christus Synen eenig-gebooren Sone, onsen Heer? en dat Hy ontfangen is van den H. Geest, gebooren uit de Maget Maria; dat Hy geleden heeft onder Pontius Pilatus, gekruyst, gestorven en begraven is: Dat Hy nedergedaalt is ter Hellen en ten derden Dage wederom opgestaan is van den Dooden? Dat Hy opgevaren is ten Hemel, en sit ter regterhand Gods des Almagtigen Vaders, en dat Hy van daar komen sal ten uitersten Dage, om te oordeelen de Levende ende de Dooden? Geloofst gy insgelyks in den H. Geest? Een Heylige Algemeene Kerke, de Gemeynschap der Heyligen, Vergiffenisse der Sonden, Opstandinge des Vlees en na de Dood een eeuwig Leven?

Antw. Dit alles geloove ik vastelyk.

Vraage. Begeert gy in dit Geloove gedoopt te zyn?

Antw. Ik begeere.

Vraage. Wilt gy dan gehoorfamelyk Gods heylige Wille en Geboden onderhouden, en daar in wandelen alle de Dagen uwes Levens?

Antw. Ik wil (onder Gods hulpe;) daar na tragten.

¶ *Dan sal den Dienaar seggen,*

OBARMHERTIGE God, geeft dat den ouden Adam also in dese Personen mag begraven werden, dat

124 FORMULIER DES DOOPS

dat den nieuwe Menſſe in *haar* mag werden opgewekt, *Amen.*

Geest, dat alle vleeselyke Togten mogen ſterven in *haar*, en alles, wat Geestelyk is, in *haar* leven en toenemen, *Amen.*

Geest *haar* kragt en magt om de overhand te krygen en te ſegepralen over den Duyvel, de Wereld en het Vlees, *Amen.*

Geest dat Sy, die hier door ons Ampt en Dienſt aan U toegeeygent werd, ook met Hemelſe Deugden en eeuwige Belooninge mogen begiftigt werden, door Uwer Barmhertigheid, O Aldergeſegenſte Heere God, die leeft en alles regeert in alle Eeuwigheid, *Amen.*

ALMAGTIGE en onſterflyke God, wiens meestbeminde Sone Jesus Christus, uit ſyn dierbare zyde gelykelyk Water en Bloed uitgeſtort heeft tot Vergifteniſſe onſer Sonden, en aan ſyne Discipelen geboden, dat ſy henen gaande alle Volkeren ſouden onderwyſen, haar doopende in de Name des Vaders, ende des Soons, en des H. Geestes; ſiet (bidden wy U) op de Gebeden deſer Vergaderinge, heylig dit Water tot geestelyke Afwafflinge der Sonden en geest dat *deſe Perſonen*, die nu daar in gedoopt ſullen worden, ontfangen de volheid Uwer genade, en altyd blyven in het getal Uwer getrouwe en uitverkorene Kinderen, door Jesus Christus onſen Heere, *Amen.*

¶ *Dan ſal den Dienaar ieder Perſoon by de rechterhand neemen, en bequaamlyk by 't Water ſtellende, de Peeten na de Naam vragen. Daarna de Dienaar de Naam naſprekende, ſal hem ſagtelyk in 't Water drenken of beſprengen, ſeggende:*

N. Ik doope u in den Name des Vaders, en des Soons, en des Heyligen Geestes, *Amen.*

¶ *Dan*

DER BEJAARDEN. 125

¶ *Dan sal den Dienaar seggen :*

WY neemen *desen Persoon* aan in de Vergaderinge der Kudde Christi, en * teekenen *hem* met het teeken des Kruyses, tot een Getuygenisse, dat *hy* voortaan niet beschaamd sal zyn te be-
lyden het Geloove in den gekruylten Christus, en onder desselfs Baniere man-
gelyk te stryden, tegen de Sonden, de Wereld en de Duyvel, en Christi getrouwe Krygsman en Dienaar blyven, tot het eynde van syn Leven, *Amen.*

* *Hier sal de Dienaar een Kruys op des Persoons Voorhoofd maken.*

¶ *Dan sal de Dienaar verder seggen :*

DE W Y L E nu (seer geliefde Broeders) *desen* wedergebooren syn en in het Lighaam der Kerke Christi ingelyft, so laat ons den Almagtige God danken voor dese Weldaden, en met eendragtige Toestemminge Hem bidden, dat *sy* volgens dit Beginsel, ook het overige *haares* Levens bestierd mogen werden.

¶ *Dan sal knielende geseyd werden ,*

O N S E Vader, die in de Hemelen zyt, Uwen Naam werde geheyligt, &c.

O H E M E L S E Vader, wy danken U ootmoedelyk, dat het U behaagt heeft, ons tot de kennisse Uwer Genade en tot het Gelove in U, te roepen. Vermeedert dese kennisse en bevestigt dit Geloof in ons voor altoos. Geest Uwen Heyligen Geest aan *desen Personen*, op dat *sy* herboren zynde, en Erfgenaamen geworden der eeuwige Saligheid, door Jesus Christus onsen Heere, altyd Uwe Dienst-knegten mogen syn en Uwe Beloften verkrygen door den selven onsen Heere Jesus Christus, die met U leeft en regeert, gelykelyk met den Heyligen Geest, nu in Eeuwigheid, *Amen.*

¶ *Daar*

126 FORMULIER DES DOOPS

¶ *Daar na alle opstaande, sal den Dienaar aan de Peeten dese Vermaninge doen.*

AANGESIEN dese Personen in U-lieden tegenwoordigheit belcoft hebben, den Duyvel en alle syne Werken te sullen verfaaken, in God te gelooven en Hem alleen te dienen; so moet Gy-lieden indagting wesen, dat het u Ampt en opgeleyde Last is om haer te erinnern wat een plegtige Belofte en Belydenisse sy nu voor dese Gemeente en besonder voor U haar twee gekosene Getuygen gedaan hebben. Gy sult haar ook aansetten, om vlytig te syn in Gods Heylig Woord onderwesen te worden, op dat sy also in Genade en in de Kennisse onses Heeren Jesu Christi toeneemen en Godsaliglyk, regtveerdelyk en magtiglyk leven mogen in dese tegenwoordige Wereld.

¶ *Daar na de Nieuwedoopte Personen toesprekende, sal hy vorders seggen:*

EN U aangaande, die door den Doop Christus nu hebt aangedaan, u pligt is het, synde geworden Kinderen Gods en Kinderen des Ligts door 't Gelooven in Jesus Christus, te wandelen waardiglyk uwe Christelyke Roeping en als Kinderen des Ligts betaamt, altyd gedagtig zynde, dat den Doop ons voor Oogen is leggende, onse Belydenis, welke is het Voorbeeld van Christus onsen Saligmaaker na te volgen, en Hem gelykformig gemaakt te werden: Op dat even gelyk Hy voor ons gestorven en weder verresen is, wy, die gedoopt zyn, ook also de Sonde soude sterven, en opstaan ter Regtvaardigheid, altyd doodende onse quade en bedorve Begeerlykheden en grooten Voortgang doende in alle Deugden en Godvrugtigheid des Levens.

¶ *Het is beiamelyk, dat ieder Persoon, so gedoopt, van den Bisschop bevestigt word so dra na syn Doop, als gevoegelyk gescheit*

EEN CATECHISMUS. 127

geschieden kan, ten eynde hy also tot het H. Avondmaal mag worden toegelaten.

Indien eenige Persoonen in haar jeugd niet gedoopt, ten Doop sullen gebragt worden voor datse tot jaaren van onderscheyd, en voor haar selven te staan, gekomen syn, sal het genoeg syn het Formulier van den Openbaren Doop der Kinderen, of in hoog gevaar, dat van den geheymen Doop, te gebruyken, alleen verwisselende de Namen van jong Kind, in Kind of Persoon, so als vereyft sal worden.

E E N C A T E C H I S M U S.

Dat is, een Onderwys, volgens welke een ieder moet onderrigt syn, eer hy tot de Bisschop komt om aangenoomen te worden.

Vrage.

HO E is uwen Naam?

Antw. N. of M.

Vrage. Wie heeft u desen Naam gegeven?

Antw. Myn Peeten in den Doop, in welke ik een Lidmaat Christi, een Kind Gods en een Erfgenaam des hemelryks, geworden ben.

Vrage. Wat deden dan uwe Peeten uit uwen Naam?

Antw. Sy beloofden drie dingen in myn naam: Eerst, dat ik sou versaaken de Duyvel en alle syne Werken, de Pragt en Wellusten des Werelds en de quade Begeerlykheden des Vlees: ten tweeden, dat ik sou gelooven in alle de Articulen des Christelyken Geloofs: ten derden, dat ik sou nakomen Gods Heylige Wille en Geboden, en in deselve wandelen alle de Dagen myns Levens.

Vrage.

128 EEN CATECHISMUS.

Vrage. Denkt gy niet, dat gy verbonden zyt; dat alles te geloven en te doen, 't gene sy uit uwen Name belooft hebben?

Antw. Ja waarlyk; en met Gods hulpe wil ik sulks doen. En ik danke mynen Hemelfen Vader ook hertelyk, dat Hy gelieft heeft my tot dese staat der Saligheid te roepen door Jesus Christus onsen Saligmaaker. En bidde God, dat Hy syn Genade wil geven, op dat ik in de selve mag volherden tot het eynde myns Levens.

Vrage. Segt eens op de Articulen uwes Geloofs.

Antwoort.

IK geloove in God den Vader, den Almagtigen, Schepper des Hemels en der Aarde. En in Jesus Christus Synen eenig-gebooren Sone, onsen Heere; die ontfangen is van den Heyligen Geest, gebooren uit de Maget Maria; die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruyst, gestorven en begraven: Nedergedaalt ter Hellen, ten derden Dage wederom opgestaan van den Dooden; Opgevaren ten Hemel, sittende ter regterhand Gods des Almagtigen Vaders, van daar Hy komen sal, om te oordeelen de Levende ende de Dooden. Ik geloof in den H. Geest. Een Heylige Algemeene Kerke, de Gemeynschap der Heyligen, Vergiffenisse der Sonden, Opstandinge des Vlees en een eeuwig Leven.

Vrage. Wat leert gy insonderheid in dese Articulen uwes Geloofs?

Antw. Eerst leere ik, dat ik gelooven moet in God den Vader, die my en dese geheele Wereld geschapen heeft:

Ten tweeden, in God den Sone, die my en het geheele Menschelyk Geslacht verlost heeft.

Ten derden, in God den H. Geest, die my en alle uitverkorenen Gods geheyligt heeft.

Vrage. Gy segt dat uwe Peeten voor u belooft hebben.

EEN CATECHISMUS. 129

hebben, dat gy de Geboden Gods soud onderhouden?
segt dan, hoe veel zynder:

Antw. Tien.

Vrage. Welke zyn die?

Antw. Die selve, welke God gesproken heeft in het 20 Capittel *Exodi*, seggende: Ik ben de Heere uwe God die u uit Egyptenland uit den Dienst-huyse uit geleyd hebbe.

I. Gy sult geen anderē Goden voor myn Aangesigte hebben.

II. Gy sult u geen gesneden Beeld, nog eenige Gelykenisse maken, [van 't gene] dat boven in den Hemel is, nog [van 't gene] dat onder op der Aarde, nog [van 't gene] dat in de Wateren onder der Aarde is. Gy sult u voor die niet buygen, nog haaf dienen; Want Ik de Heere uwe God, ben een yverig God, die de Misdaad der Vaderen besoeke aan de Kinderen, aan het derde, en aan het vierde [lid] der geener die my haten. En doe Barmhertigheid aan Duyssenden der geener die my liefhebben, en myn Geboden onderhouden.

III. Gy sult den Name des Heeren uwes Gods niet ydelyk gebruyken: Want de Heere sal die niet onschuldig houden, die synen Name ydelyk gebruykt.

IV. Gedenkt des Sabbath-Dags, dat gy dien heyliget; ses Dagen sult gy arbeyden, en al u Werk doen: Maar de sevende Dag is de Sabbath des Heeren uwes Gods: Dan sult gy geen Werk doen, gy, nog u Soon, nog u Dogter, nog u Dienst-knecht, nog u Dienst-maagd, nog u Vee, nog u Vreemdeling die in uwe Poorten is: Want in ses Dagen heeft de Heere de Hemel en de Aarde gemaakt, de Zee, en al datter in is, en Hy rustede den sevenden Dag: Daarom zegende de Heere den Sabbath-Dag, en heyligde den selven.

V. Gy sult u Vader en Moeder eeren, op dat gy lange leeft op der Aarden, en dat het u wel ga in het Land, dat u de Heere uwen God geven sal.

VI. Gy sult niet dooden.

VII. Gy sult niet Echtsbreken.

VIII.

130 EEN CATECHISMUS.

VIII. Gy sult niet stelen.

IX. Gy sult geen valse Getuygenisse spreken tegen uwen Naasten.

X. Gy sult niet begeeren uwes Naasten Huys, gy sult niet begeeren uwes Naasten Wyf, nog synen Dienst-knecht, nog synen Dienst-maagd, nog synen Offe, nog synen Ezel, nog iets dat uwes Naasten is.

Vrage. Wat leert gy insonderheid uit dese Geboden?

Antw. Ik leere twee dingen uit deselve: myn pligt jegens God en myn pligt jegens mynen Naasten.

Vrage. Wat is u schuldige pligt omtrent God?

Antw. Myn pligt is, dat ik in Hem gelove, Hem vrees, Hem beminne van gantser Herte, van gantser Ziele, van gantser Kragte: dat ik Hem eere, Hem dank, op Hem alleen myn Vertrouwen stelle, Hem aanroep, Synen Naam en Heylig Woord verheerlyke, en Hem getrouwelyk diene alle de Dagen myns Levens.

Vrage. Wat is u schuldige pligt omtrent u Naasten?

Antw. Myn pligt is, dat ik Hem, even als myn lief hebbe: dat ik alle menssen, so doe als ik wens dat alle menssen deden tegens my. Dat ik myne Ouders met liefde, Eerbiedigheid en Hulp omhelse. Dat ik de Koningin en alle die in hoog geslag syn, eere en gehoorzaame. Dat ik aan alle myne Bestierders, Onderwyfers, geestelyke Herders en Meesters, myn selfen onderwerpe. Dat ik my ootmoedelyk en eerbiedelyk gedrage tegens alle, die meerder zyn dan ik. Dat ik niemand met Woorden of Werken beledige. Dat ik my in alles regtvaardig, getrou en opregt betoone. Dat ik inwendig geen Haat en Nyd in myn Gemoed voede. Dat ik myne handen van Dievery, myne Tonge van Leugen, Laster, Agterklap, Qualykspreeking en Pluymstrykery onthoude. Dat ik myn Lighaam beware in Matigheid, Soberheid en Suyverheid. Dat ik na ander mans goed niet wense of verlange; maar door eygen Arbeyd en Klockheid de Nooddruft myns Levens soeke te bekomen, en die maniere van leven te voldoen, daar my God sal toe believen te roepen.

Vrage.

EEN CATECHISMUS. 131

Vrage. Lieve Kind, gy moet weten, dat gy dese Dingen niet kunt volbrengen door uwe eygen Kragten, nog ook in de Geboden Gods wandelen, en Hem na behooren dienen, sonder syne bysondere Genade. So behoort gy dan te leeren hoe de selve, door gestadige viertige Gebeden, gesogt moet werden. Laat dan hooren of gy ook het Gebed des Heeren van buyten kond.

Antwoord.

ONSE Vader, die in de Hemelen zyt. Uwe Naame werde geheyligt. U Koningryke kome. Uwen wille geschiede, gelyk in den Hemel [also] ook op der Aarden. Ons dagelyks Brood geeft ons heden. Ende vergeeft ons onse Schulden, gelyk ook wy vergeven onse Schuldenaren. Ende leyd ons niet in Versoekingē, maar verlost ons van den Boosen, *Amen.*

Vrage. Wat begeert gy van God in dit Gebed ?

Antw. Ik veroeke van den Heere onsen God en Hemelſe Vader, die daar is een Gever alle Goedheid, dat hy my, en alle menſſen, met ſyn Genade ſo wil verſterken, dat wy hem mogen eeren, dienen en na behooren in alles gehoorsaamen. Ik bidde ook, dat Hy ons wil toefenden, alles wat tot Nooddruſt des Lighaams en Saligheid der Zielen vereyſt word. Dat Hy ons met ſyne Barmhertigheid wil omhelſen en ons onſe Sonden vergeven; Dat het Hem gelieve ons te beſchermen voor alle geestelyke en lighamelyke Gevaaren, ons te bewaren voor alle Boosheden en ſondige Beſmettinge, van onſe geestelyken Vyand en van de eeuwige Dood. En dit alles hope ik, ſal Hy doen na ſyne Barmhertigheid en vriendelyke Goedheid, door onsen Heere Jeſus Chriſtus. En daarom zegge ik op het eynde, *Amen.* So ſy het !

Vrage.

HOE veel Sacramenten heeft Chriſtus ingeſteld in ſyne Kerke ?

I 2

Antw.

132 EEN CATECHISMUS

Antw. Twee alleen, als algemeen noodsaakelyk ter Saligheid, te weten, den Doop, en het Heylige Avondmaal.

Vrage. Wat verstaat gy door het Woord *Sacrament*?

Antw. Ik verstaar daar door een uitwendig en sienlyk Teeken van inwendige en geestelyke Genade, aan ons gegeven, van Christus selve ingesteld, op dat het soude wesen een Instrument, waar door wy de selve ontfangen, en een Zegel, 't welk ons daar af verseekert.

Vrage. Hoe veel deelen heeft een Sacrament?

Antw. Twee: Het uitwendig sienlyk teeken, en de inwendige geestelyke Genade.

Vrage. Welk is het inwendig sienlyk teeken, of de form in den Doop.

Antw. Water: waar in de Persoon gedoopt word, in den Name des Vaders, ende des Soons, ende des Heyligen Geestes.

Vrage. Welke is de inwendige en geestelyke Genade?

Antw. Een doodlinge der Sonden en een nieuwe Geboorte na de Regtvaardigheid: Want zynde van Nature in Sonden geboren en Kinderen des Toorns, worden wy hier door gemaakt Kinderen der Genade.

Vrage. Wat wert 'er vereyft van de gene die sullen gedoopt werden?

Antw. Boetvaardigheid, waar door sy de Sonden verloochenen: en Geloof, waar door sy sekerlyk gelooven de Beloften Gods, haar in dit Sacrament uit toegesegt.

Vrage. Waarom doopt men dan de Kinderen, dewyl sy van wegen hare Kindsheid, die niet kunnen volbrengen?

Antw. Om dat sy dit beyde belooven door haare Borgen, welke Belofte sy selfs, als sy tot haar jaaren komen, gehouden syn na te komen.

Vrage. Tot wat eynde is het Heylige Avondmaal ingesteld?

Antw. Tot een gedurige Gedagtenisse van de Offerhande

hande
wy da

Vrag

ren A

Antw

te ontf

Vrag

Saak?

Antw

waarly

vige in

Vrag

deलग्

Antw

Zielen,

onse Zi

verquik

Vrag

tot des

Antw

lyk ber

vast V

een lever

stus: Te

houden v

nen tege

Den I

hem ge

de twee

des ty

dese Ca

sal sch

Alle C

gen, da

de Cate

in de

hooren e

EEN CATECHISMUS. 133

hande en de Dood Christi, en van de Weldaden die wy daar uit ontfangen.

Vrage. Wat is het uitterlyk deel of teken in des Heeren Avondmaal?

Antw. Brood en Wyn, welke de Heere bevoolen heeft te ontfangen.

Vrage. Welk is het inwendige deel, of de beteykende Saak?

Antw. Het Lighaam en het Bloed Christi, welke waarlyk en in der daad uitgereykt, en van de Geloo- vige in 't Heylig Avondmaal ontfangen worden.

Vrage. Wat Weldaden syn het, die wy hier door deelagtig worden?

Antw. Een Versterkinge en Levendigmaakinge onser Zielen, door het Lighaam en Bloed Christi, door welke onse Zielen niet minder gevoed, dan onse Lighamen verquikt worden door Brood en Wyn.

Vrage. Wat werd 'er vereyft van de gene, die haar tot des Heeren Avondmaal begeven?

Antw. Dat sy haar selven onderzoeken, of sy waar- lyk berou hebben over hare begane Sonden; of sy een vast Voorneemen hebben tot een nieuw Leven: en een levend Geloof in Gods Barmhertigheid, door Chris- tus: Ten laastten, of sy een dankbare Gedagtenisse houden van desselfs Dood en broederlyke Liefde oeffe- nen tegens alle Menschen.

¶ Den Dienaar van ieder Wyk, sal de Kinderen die tot hem gesonden werden op Sondagen en Feest-dagen na de tweede Lesse in het Avond-Gebed, na de Gelegenheid des tyds, naarstelyk onderwyfen, en in eenig gedeelte van dese Catechismus examinceren, na het hem gevoegelyk sal schynen.

¶ Alle Ouders, Meesters en Vrouwen, sullen Sorge dra- gen, dat hare Kinderen ende Knechts, die tot nog toe in de Catechismus niet onderwysen zyn, op de gestelde tyd, in de Kerke verschynen, om met nedrigheid te komen hooren en van de Dijsnaren geleerd te worden, tot dat sy van

134 M A N I E R E V A N

buyten geleerd sullen hebben, 't geen in dit Boek voorgeschreven is.

¶ So dra als de Kinderen tot een behoorlyke Ouderdom gekomen syn, en in haar Moeder Taal het Geloof, 't Onse Vader, en de Tien Geboden kunnen seggen en de andere Vragen von dit Catechismus beantwoorden, so sullen sy tot de Bisschop gebragt worden. Elk een twee Peeten als Getuygen van haar Bevestiging mede nemende.

¶ So wanneer de Bisschop laat aanseggen, dat men de Kinderen, om bevestigt te worden tot hem sal brengen, sal den Dienaar van ieder Wyk, alle de naamen, in Geschrift by hem ondertekend, selfs brengen of aan den Bisschop senden, van alle die in syn Wyk voornemens syn haar voor den Bisschop te stellen tot haar Bevestiging. En by aldien de Bisschop haar goed keurt, sal hy haar bevestigen in volgender wyse.

ORDRE der Bevestiging of Oplegging der Handen op de gene die gedoopt en tot jaaren van onderscheyd geko- men syn.

¶ Op de gestelde Dag, alle die bevestigt willen syn geplaatst synde en in Ordre voor den Bisschop staande, sal hy (of eenig ander Dienaar daar toe gesteld) dese volgende Voorreden leesen :

TEN eynde dat de Bevestiging tot de meeste stigtinge der gener, die deselve ontfangen, mag geschieden, heeft het de Kerke goed gedagt te ordoneeren, dat niemand hier na sal bevestigt worden als sodanige, die het Geloof, 't Gebed des Heeren en de Tien Geboden op kan seggen en sodanige andere Vragen beantwoorden, als in de kleyne Katechismus begrepen syn. Synde dese Ordre gevoegelyk om onderhouden te worden, op dat

dat de
men en
Doop v
gen mo
dat bek
dat sy
die din
eygen l

V E R
va
in uwe
vestigt
erkend
ven en
naamen

Hier
Bissch
Antr
Bissch
Antr
Bissch
Antr

A L M
hel
Water
vergeve
den Tr
haar de
der Wy
en der
re Gods
van U
Heere,

dat de Kinderen nu tot jaaren van onderscheyd gekomen en verstaan hebbende, wat hare Peeten in den Doop voor haar belooft hebben, sy selven met haar eygen mond en toestemminge opentlyk voor de Gemeente dat bekragtigen en bevestigen mogen, en also belooven dat sy (onder Gods Genade) altyd sullen trachten om die dingen getrouwelyk na te komen, als sy met haar eygen Belydenisse hebben toegestemt.

¶ *Dan sal den Bisschop seggen:*

VERNIEUT gy hier in de tegenwoordigheid van God en van dese Gemeente, wat in u naam in uwen Doop solemneel belooft en toegesegt is, bevestigt en bekragtigt gy 't selven in eygener Persoon en erkend gy u selven verbonden alle die dingen te gelooven en te doen, die uwe Peeten doen voor u aannaemen?

Hier sal elk een seggen, *Ja.*

Bisschop. Onse Hulpe sy in den Name des Heeren!

Antw. Die Hemel en Aarde gemaakt heeft.

Bisschop. Den Name des Heeren zy gedankt!

Antw. Van nu, tot in der Eeuwigheid.

Bisschop. Verhoort Heere, onse Gebeden!

Antw. En laat ons Roepen tot U komen.

Bisschop.

Laat ons bidden!

ALMA GTIGE en eeuwige God, die u gewaardigt hebt dese Uwe Dienaren te wederbaren door het Water en den Heyligen Geest, en alle hare Sonden te vergeven: Bevestigt haar, bidden wy, O Heere, door den Trooster den Heyligen Geest; en vermeerder in haar de Gaven van Uwe Goddelyke Genade, den Geest der Wysheid en des Verstands, den Geest des Raats en der Sterkte, den Geest der Wetenschap, en de ware Godsdienstigheid; en vervul haar met den Geest van Uwe Heylige Vrees, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ Daar na sy alle in ordre voor den Bisschop knielende,
sal Hy syn hand leggen op de hoofden van ieder,
Jeggende :

BESCHERMT, O Heere, dit U Kind (of desen Uwen
Dienst-knecht) door Uwe Hemelse Genade, op dat
het altyd het Uwe blyve, en dagelyks meer toeneme
door Uwen Heyligen Geest, tot dat het tot U eeuwig
Koningryk eens kome, *Amen.*

¶ Dan sal de Bisschop seggen :

De Heere sy met U-lieden.

Antw. En met Uwen Geest.

¶ Dan alle knielende sal den Bisschop daar by
voegen:

Laat ons bidden.

ONSE Vader, die in de Hemelen zyt, Uwen Naam
werde geheyligt. U Koningryke kome. Uwen
Wille geschiede, gelyk in den Hemel, also ook op der
Aarden. Ons dagelyks Brood geeft ous heden. Ende
vergeeft ons onse Schulden, gelyk ook wy vergeven onse
Schuldenaren. Ende leyd ons niet in Verfoekingē,
maar verlost ons van den Boosen, *Amen.*

En dit sluyt Gebed.

ALMAGTIGE eeuwige God, die ons de Wille
en de Magt geeft, om te doen, dat goed, en Uwe
Majesteit aangenaam is : Wy bidden U ootmoedelyk
voor dese Uwe Dienst - knechten , op welke wy nu
na 't Voorbeeld Uwer Heyliger Apostelen , de
handen geleyd hebben , op dat wy de selve , door
dit teyken , meerder souden verskeren van Uwe
goedertieren Wille t'haarwaarts. Wy bidden U laat
Uwe Vaderlyke Hand haar altyd beschermen, en den
Heyligen Geest haar sonder ophouden bewaren, en al-
so tot de Kennisse en Gehoorzaamheid Uwes Woords

aan-

aanleyden, dat sy ten laaften het eeuwige Leven mogen bekomen, door onsen Heere Jesus Christus, die met U leeft en regeert, waaragtig God in alle Eeuwigheden, *Amen.*

O ALMAGTIGE Heere en eeuwige God, het gelieve U, smeeken wy, beyde onse Herten en Lighamen te bestieren, te heyligen en te leyden in de wegen Uwer Wetten en de Werken Uwer Gebooden, op dat wy door Uwe alderkrachtigste Bescherminge en hier en voor altoos, in Siel en Lighaam bewaard mogen syn door Jesus Christus onsen Saligmaker en Heere, *Amen.*

¶ *Ten laaften sal den Bisschop haar segenen, seggende,*

DE Segen des Almagtigen Gods, des Vaders, des Soons, ende des H. Geestes, zy en blyve over U-lieden tot in Eeuwigheid, *Amen.*

¶ *Daar sal niemand tot het H. Avondmaal toegelaten worden dan ter tyde hy bevestigt is of daar toe gereed en begeerig sy.*

Formulier van den

H O U W E L Y K E N S T A A T .

¶ **E**ERST moeten de Geboden gegaan syn, op drie Sondag, of Feest-dagen, ten tyde des Goddelyke Diensts, volgens de oude gewoonte. Den Dienaar seggende:

¶ *Ik roepe de Trou - Geboden af tussen M. of N. &c. So iemand van U-lieden eenige reden van billyke verbin-dering weet, waarom dese twee Personen in 't H. Houwe-lyk niet souden samen gevoegt worden, so hebt gy het in te brengen, dit is het eerste, 't tweede, of derde, Gebod na dat vereyft word.*

Indien

138 FORMULIER VAN DEN

¶ *Indien de Personen, die door den Houwelyken Staat sig vereenigen willen, in een versoheyde Wyk wonen, so moeten de Geboden in beyde bekend gemaakt werden: Nog den Dienaar van de een Wyk besta niet de Vieringe des Houwelykste doen, ten zy hy door hand-teeken des Dienaars van de andere Wyk verskert zy, datter drie Geboden gegaan zyn.*

¶ *Op den bestemde Dag des Houwelyks, sullen de gene, die in 't Houwelyk versamen willen met hare Vrienden en Gebuuren in 't rayn der Kerke komen; en daar staande, de Man aan de regter, de Vrouw aan de linker hand, so den sal Dienaar seggen:*

SEERGELIEFDEN: Wy zyn hier t'samen-gekomen in de tegenwoordigheid Gods, en voor het Aangesigte syner Kerke, op dat wy desen Man en dese Vrouw door den Band des Houwelyks souden vereenigen: Welke eerlyke maniere van leven, eerst van God selfs in den Paradyse (doe de Mens nog in Onnooselheid volstandig bleef) ingesteld is, ons daar door voorbeeldende de Geestelyke Vereeniging tusschen Christus en syne Kerke: Welke Heyligen Staat daar na mede van Christo, door syne tegenwoordigheid en dat eerste Wonder-werk, 't welke hy in *Cana in Galilea* gedaan had, verciert en vereerlykt is: En van den Heyligen *Paulus* aangepresen werd, dat deselve eerlyk is onder alle Menssen. Daarom moet men deselve niet los, nog onvoorsigtiglyk aangaan, nog uit Dertelheid, om de Vleeselyke Begeerlykheden en de Lusten des Menssen te voldoen (gelyk de dieren plegen, die geen Reden nog Verstand hebben) maar eerbiediglyk, feediglyk, met welberaden Sinnen en in de Vrees Gods, eerst wettelyk en meenigmaal overleyd hebbende, de oorsaken, om welke het Houwelyk was verordineert. Welke eerst was tot het voortteelen van Kinderen, om deselve op te brengen in de Vrees en tugtinge des Heeren, en tot lof en eere Gods. Ten tweeden was het ingesteld, om te wesen een Hulp-middel tegen de Son-

H
de e
die o
foud
haan
steld
Troc
spoe
twee
vere
is,
waa
mog
men

¶

IK
vi
men
geve
weet
nigt
wel v
werd
God
Houw

¶ Op
sel
gen
nie
hy
den
of
ver
sal
stin
wa

HOUWELYKEN STAAT. 139

de en om Hoerery te schuuwen; op dat de sodanige, die de Gave der onthoudinge niet ontfangen hebben, souden trouwen en haar als onbesmette Leden des Lighaams Christi bewaren. Ten derden was het ingesteld tot een onderlinge Vergeselschappinge des Levens, Troost en Hulpe van beyden onder haar, so in Voorspoet, als in Tegenspoet. Tot welke Heylige Staat dese twee tegenwoordige Persoonen gekomen syn om nu in vereenigt te worden. Over sulks, indien hier iemand is, die eenige regtvaardige Oorsake kan bybrengen, waarom dese niet wettelyk te samen gevoegt souden mogen werden, die spreek nu, of swyge in toekomende eeuwiglyk.

¶ *En de Persoonen dus aansprekende, die getrouwt sullen werden, sal den Dienaar seggen,*

IK beveele en gebiede U-lieden, (gelyk gy in dien vreeslyken Dag des Oordeels, wanneer de geheymen aller Herten geopent sullen werden, reekening sult geven) dat, indien iemand van u beyden eenig beletsel weet, waar door gy niet wettelyk soud mogen vereenigt werden, gy het selve nu belyd: Want gy moogt wel verskert syn, dat alle die anders te samen gevoegt werden, dan Gods Woord goed keurt, geensins van God te samen gevoegt werden, en dat der sodaniger Houwelyk niet wettig is.

¶ *Op welke dag des Houwelyks, indien iemand eenig beletsel sal by brengen, of bekend maken, waar door sy volgens de Wet Gods, of volgens de Ordinantie deses Ryks, niet kunnen in den Houwelyke Staat vereenigt werden, en hy sig selven te gelyk met genoegsame borgen wil verbinden, aan de Personen, die also souden vereenigt werden, of behoorlyke borge stelt voor alle kosten, die dese gaarnvereenigde Persoonen souden lyden, dat hy syne saak goed sal maken en bewysen. So sal de Solemnisatie en Bevestiging des Houwelyks uit gesteld werden tot die tyd, dat de waarheid der saak volkomentlyk blyke, Indien der geen*
elcisel

140 FORMULIER VAN DEN

beletfel bekend gemaakt werd, sal den Dienaar in deser vdegen den Man aanspreken:

N. **W**ILT gy dese Vrou hebbe tot u getrouwd Wyf, om met haar in den Heyligen Staat des Houwelyks, volgens de Ordinantie Gods, te samen te leven? Wilt gy haar lief hebben, vertroosten, eeren, en so wel siek als gesond zynde, onderhouden, en alle andere verworpen hebbende, haar alleen aanhangen, so lang gy te samen leven sult?

¶ *Den Man sal antwoorden;*

Ik wil.

¶ *Dan sal de Dienaar tot de Vrouwe seggen:*

N. **W**ILT gy dese Persoon hebben tot u getrouwd de Man, om t' samen te leven in den Heyligen Staat des Houwelyks volgens de Ordinantie Gods? Wilt gy hem gehoorfamen, dienen, lief hebben, eeren en hem ondersteunen in Siekte en Gesontheit en alle andere versakende, u alleen by hem houden, so lange gy t'samen leven sult?

¶ *De Vrouwe sal seggen:*

Ik wil.

¶ *Dan sal den Dienaar seggen:*

WIE geeft dese Vrouwe uit, om aan desen Man getrouwt te worden?

¶ *Dan den Dienaar de Vrouwe ontfangende uit handen van hare Ouders of Vrienden, sal hy den Man beveelen de rechterhand van de Vrou te neemen; en also sullen sy beyde, den eenen de andere hare onderlinge Trouw geven: De Man den Dienaar na seggende, als volgt.*

IK neme u N. tot myn Huys - vrou, om u van dese tyd af in 't toekomende, te houden voor beter of erger, voor ryker of armer, so gesond als siek, u te be-

min-

HOUWELYKEN STAAT. 141

minnen en te ondersteunen, tot dat ons de Dood doescheyden, volgens Gods Ordinantie; en tot bevestiging deses, geve ik u myn Trouwe.

¶ Dan sullen sy de handen los laten, en de Vrouwe wederom vattende de regterhand des Mans, sal seggen.

IK neeme u N. tot mynen Man, om u van desen tyd af, in 't toekomende te houden voor beter of erger, ryker of armer so gesond als siek, u te beminnen, te eeren en te gehoorsamen, tot dat de Dood ons doescheyden, volgens Gods Ordinantie; en tot bevestiging deses, geve ik u myn Trouwe.

¶ Dan sullen sy de handen weder los laten, en den Man sal den Ring, die hy syn Huys-vrou geven wil, gelykelyk met het Geld, dat den Dienaar en syn Medehulper hebben moet, op het Boek leggen: En den Dienaar sal den Ring overleveren aan den Man, op dat hy die stecke aan de vierde Vinger van de linker-hand syner Huys-vrou, en den Man de Ring daar houdende en van den Dienaar onderwesen zynde, sal seggen:

Met desen Ring trouwe ik u, Met myn Lighaam eere ik u, en van alle myne Wereldse Goederen stel ik u een Deelgenoot. In den Name des Vaders, ende des Soons, ende des Heyligen Geestes, Amen.

¶ Den Man den Ring latende aan de vierde Vinger van de linker-hand der Vrouwe, so sullen sy beyde nederknien, en den Dienaar sal seggen:

Laat ons bidden.

OEEUWIGE God, Schep per en Onderhouder des gantse Mensfelyke Geslachts, Gever aller Geestelyke Genade en Auteur des eeuwige Levens, send Uwten Segen over dese Uwe Dienaren, desen Man en dese Vrouwe, welke wy in Uwten Name seggen, op dat, gelyk

142 FORMULIER VAN DEN

lyk *Isaak* en *Rebecca* met seer groote getrouwigheid t'samen leefden, dese Twee ook also de Belofte en het Verbond, daar sy ingetreden syn, (van het welke dese Geving en Aanneming des Rings, een Blyk en Versegelinge is) te vasten mogen volbrengen en onderhouden; en op dat sy in onderlinge Liefde, en in den Band des Vredes mogen volharden, en haar verdere gantse Leven, volgens den Regel Uwer Wetten, mogen bestieren, door *Jesus Christus* onsen Heere, *Amen*.

¶ *Dan sal den Dienaar haar-lieden regter-handen te samen voegen, seggende:*

DAT God t'samen gevoegt heeft, scheyden den Menſſe niet.

¶ *Aan het Volk sal den Dienaar aldus ſpreken.*

AANGESIEN *N. en N.* ſamen overeengekomen ſyn in het Heylige Houwelyk, en ſulks voor God en dese Vergadering betuygt hebben, en tot bevestiging deses, elkander hare onderlinge Trouwe belooft en door het t'samen voegen der regter-handen 't ſelve openbaaryk verklaart hebben: So verklaar ik, dat sy ſyn t'samen getroude Man en Vrouwe; In den Name des Vaders, en des Soons, ende des *H. Geestes*, *Amen*.

¶ *Daar nevens sal den Dienaar desen Zegen laten gaan.*

GOD de Vader, God de Sone, God de Heylige Geest zegene, bewaare en beſcherme U-lieden: De barmhertige Heere begunſtige u goedertierentlyk, en vervulle u met alle Geestelyke Segen en Genade, dat gy ſo te ſamen leven moogt in dit leven, dat gy in de toekomstende Eeuwe, het eeuwige Leven moogt genieten, *Amen*.

¶ *Dan*

HOUWELYKEN STAAT. 143

¶ Daar na sal de Dienaar, of de Geestelyke, gaande na de Tafel des Heeren, dese volgende Psalm seggen of singen.

Beati omnes. Psalm CXXVIII.

WEL-gelukkig is een iegelyk die den Heere vreest, die in syne wegen wandelt.

Want gy sult eten den Arbeyt uwer handen, welgelukkig sult gy syn, en 't sal u wel gaan.

Uwe Huys-vrou sal wesen als een vrugtbare Wynstok aan de syden uwes Huyses: uwe Kinderen als Olyf-planten rontom uwe Tafel.

Siet, also sal sekerlyk die Man gesegend worden, die den Heere vreest.

De Heere sal u segenen uit Zion, ende gy sult het goede Jerusalems aanschouwen alle de dagen uwes levens:

Ende gy sult uwe Kinds Kinderen sien, Vrede over Israel!

Eere sy den Vader, ende den Sone, &c.

Als het was in de beginne, &c.

Of desen Psalm: *Deus misereatur.* Psalm LXVII.

GOD sy ons genadig, ende segene ons: Hy doe Syn Aanschyn aan ons ligten, *Sela!*

Op dat men op der Aarden Uwen weg kenne; onder alle Heydenen U Heyl.

De Volken sullen U, O God, loven, de Volken, altemaal, sullen U loven.

De Natien sullen haar verblyden, en juychen, om dat Gy de Volken sult rigten [in] Regtmatigheid: ende de Natien op der Aarden, die sult Gy leyden, *Sela!*

De Volken sullen U, O God loyen, De Volken, altemaal, sullen U loven.

De Aarde geeft haar Gewas: God, onse God, sal ons segenen.

God

144 FORMULIER VAN DEN

God sal ons segenen: ende alle eynden der Aarde
sullen Hem vreesen.

Eere sy den Vader, ende den Sone, &c.

Als het was in den Beginne, &c.

¶ Den Psalm geeyndigt synde, ende den Man en de Vrouw
knielende voor de Tafel des Heeren, en den Dienaar aan
de selve mede staande, en haar-lieden aansijnde, sal
seggen:

HEERE ontfermt U onser!

Antw. Christe ontfermt U onser!

Dienaar. Heere ontfermt U onser!

O NSE Vader, die in de Hemelen zyt, Uwew
Naam werde geheyligt, &c.

Dienaar. O Heere behoed Uwew Dienaar en Dienst-
maagd.

Antw. Die op U hoopen.

Dienaar. Sent haar, Heere, Hulpe uit Uwew Heylige
Wooninge.

Antw. En beschermte haar alle tyd.

Dienaar. Weest haar een Burgt der Sterkte:

Antw. Voor het Aangesigte haarer Vyand.

Dienaar. Heere verhoort onse Gebeden.

Antw. En ons roepen kome tot U!

Dienaar.

O GOD *Abrahams*, God *Isaaks*, God *Jacobs*! segent
dese Uwew Dienaren, en saayd het Zaad des eeu-
wige Levens in hare Gemoederen, op dat sy alles, wat
sy met vrugt uit U Hoogheylic Woord mogen leeren,
dat selve mogen volbrengen. Siet genadiglyk op haar,
O Heere, uit Uwew Hemelse Woonstede, en segent haar
En gelyk Gy over *Abraham* en *Sara* Uwew Segen ge-
sonden hebt, om haar wonderbaarlyk te vertroosten:

HOUEWELYKEN STAAT. 145

gewaardigt U also Uwe Zegen te senden over dese Uwe Dienaren, dat sy Uwe Wille gehoorsaamende, en van Uwe Bescherminge verseekert zynde, in Uwe Liefde (so lange sy leven) standvastig mogen blyven, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ *Dit volgende Gebed sal overgeslagen werden, indien de Vrouw ophoud van Kinderen te baren.*

O BARMHERTIGE Heere en Hemelse Vader, door wiens genadige Gunste het Menschelyk Geslacht voort geplant werd, voorkomt, bidden wy, dese Uwe Dienaren met Uwe Segen, op dat sy vrugtbaar mogen wesen in de Voortteeling der Kinderen, en in heylige Liefde en Eerbaarheid so lange leven, tot dat sy haar Kinderen Christelyk en in Deugden sien opgebracht, tot U Lof en Heerlykheid, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

O GOD, die door de Mogentheid Uwes Kragts alles uit niet gemaakt hebt, en na de Grondlegginge des Geheels, mede verordineert hebt, dat de Vrouw het beginsel hares Levens soude nemen van den Man, die na Uwen Beelde en Gelykenisse geschapen was, en haar te samen voegende, beslooten hebt, dat het niet geoorloft sal syn, de sodanige te scheiden, welke Gy door de Wet des Houwelyks een gemaakt hebt: O God, die den Houwelyken Band door so een uitnemende Verborgentheid geheylicht hebt, dat het Geestelyke Houwelyk daar door betekent en afgemaald is en de Vereeniging Christi, met syn Kerke; slaat U genadige Oogen op dese Uwe Dienaren, op dat niet alleenlyk dese Man syne Huys-vrouwe, volgens U Heylig Woord, beminne (gelyk Christus syne Kerke lief gehad heeft, en sig selven voor die over gaf, de selve beminnende en koesterende, als syn eygen Vlees:) maar ook dese Vrouwe aan haar Man liefstallig, wys, getrou en gehoorsaam, en in het beyveren der Rust, des Matigheids, en des Vredes, een Navolger der heylige en Godvruchtige Vrouwen sy. Segent haar beyde, O Heere, en

K

geeft

146 FORMULIER VAN DEN

geeft haar ten laetsten het Erfdeel des eeuwigen Levens, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ *Dan sal den Dienaar seggen.*

DE Almagtige God, die in den beginne onse Voorouders, *Adam* en *Eva*, door syne Kragt geschapen, haar geheyligt, en door het Houwelyk met elkander vereenigt heeft, storte over U-lieden uit de Rykdommen Syner Genade, heylige en segene U-lieden also, dat Gy hem gelykelyk met Lighaam en Ziele moogt behagen, en in ware Liefde tot des Levens eynde toe volherden, *Amen.*

¶ *Daar na sal de Dienaar, so 'er geen Predikaatsie is, waar in de Pligten van Man en Vrouw aangeweesen worden, dit volgende leesen :*

GY-lieden alle, die door het Houwelyk t'samen gevoegt zyt, of die voor u neemt den Heyligen Staat des Houwelyks aan te gaan : Luyftert toe wat de Hoogheylige Schrift ons leert van de schuldige Pligten der Mannen aan hare Vrouwen, en der Vrouwen aan hare Mannen.

Den Heyligen Apostel *Paulus* gebied alle Mannen aan het 5 Capittel van synen Brief tot die van *Ephesen*, op dese wyse. Gy Mannen hebt ume eygene Vrouwen lief, gelyk ook Christus de Gemeynthe lief gehad heeft, en Hem selven voor haar heeft overgegeven : Op dat Hyse heyligen soude, haar gercynigt hebbende met het Bad des Waters, door het Woord : Op dat Hyse Hem selven soude heerlyk voorstellen, een Gemeynthe, die geen Vlekke of Rimpel heeft, ofte iet diergelyks : Maar dat sy soude heylig syn en onbegripelyk. Also syn de Mannen schuldig haare eygene Vrouwen lief te hebben, gelyk hare eygene Lighamen. Die syne eygene Vrouwe lief heeft, die heeft hem selven lief. Want niemand heeft ooit syn eygen Vlees gehaat, maar hy voed 't en onderhoud het, gelykerwys ook de Heere de Gemeynthe. Want hy zyn Leden syns Lighaams, van synen Vlees, en van syne

HOUWELYKEN STAAT. 147

syne Beenen. Daarom sal een Mens synen Vader en Moeder verlaten, en sal syn Wyf aanhangen, en sy twee sullen tot een Vlees wesen. Dese Verborgentheid is groot: dog ik segge dit, [siende] op Christus ende op de Gemeynthe. So dan ook Gy-lieden elk in 't bysonder, een ygelyk hebbe syn eygen Vrouwe also lief, als hem selven: Ende de Vrouwe [sie] dat sy den Man vreesse, Eph. 5. 25.

Desen Heyligen Apostel insgelyks tot de Colossensen schryvende, spreekt alle Mannen aldus aan:

Gy Mannen, hebt uwe Vrouwen lief, ende werd niet verbittert tegen haar, Col. 3. 19.

Hoort mede wat den Heyligen Apostel Christi Petrus, welke selfs mede een getrouwt Man was, aan alle Mannen geseyd heeft:

Gy Mannen, woonet by haar met Verstand, den Vrouwelyken Vate, als het Swakste, Eere gevende, als die ook mede Erfgenamen der Genade des Levens [met haar] zyt: op dat uwe Gebeden niet verhindert werden, 1 Pet. 3, 7.

Dus verre hebt gy nu gehoord de pligten der Mannen aan hare Huysvrouwen. Gy Vrouwen luyfste nu mede toe, ende leert de pligten, die gy uwe Mannen schuldig zyt, gelyk die in de H. Schriften seer klaarlyk syn opengelegt.

Den Heyligen Apostel Paulus leert in den voorgeseyden Brief tot die van Ephesen, dus:

Gy Vrouwen weest uwe eygene Mannen onderdanig, gelyk den Heere: Want de Man is het hooft des Wyfs, gelyk ook Christus het Hooft der Gemeynthe is: En Hy is de Behouder des Lighaams. Daarom gelyk de Gemeynthe Christo onderdanig is, laat also ook de Vrouwen hare eygene Mannen in alles onderworpen syn,

En wederom seyde hy: Maar dat de Vrouwe haren Man vreesse, Ephes. 5. 33.

En in syn Brief aan de Colossensen geeft den H. Paulus dese korte lesse:

Gy Vrouwen zyt uwe eygene Mannen onderdanig, gelyk het betaamt in den Heere, Col. 3. 18.

Den H. Apostel Petrus onderwyft U-lieden mede seer Godvrugtelyk, seggende:

148 ORDRE OM DE SIEKEN

Desgelyks gy Vrouwen, zyt uwe eygene Mannen onderdanig: Op dat ook so eenige den Woorde ongehoorsaam zyn, sy door den wandel der Vrouwe sonder Woord mogen gewonnen worden: Als sy sullen ingesien hebben uwen kuyfsen wandel in vreesse. Welker verciersel zy niet 't gene uiterlyk is, [bestaande] in het vlegten des Hayrs, en omhangen van Gout, of van kleederen aan te trekken: Maar de verborgen Mensse des Herten, in het onverderffelyk [Verciersel] eens sagtmoedigen en stillen Geests, die kostelyk is voor God. Want also vercierden haar selven eertyds ook de Heylige Vrouwen, die op God hoopten, en waren hare eygene Mannen onderdanig: Gelyk Sara, Abraham gehoorzaam is geweest, hem noemende HEERE: Welker Dogters gy geworden zyt, als gy wel doet, en niet wreef voor eenige Verschrikkinge, 1 Pet. 3. 1.

¶ Het is gevoegelyk dat de gene, die door de Heylige Trouwen vereenigt syn, op den selvigen Dag des Bruylofts, of by de eerste Gelegenheid na haar Trouwen, het Heylige Avondmaal ontfangen.

ORDRE

Om te Sieken te bezoeken.

¶ Als iemand siek is, sal daar van aan de Dienaar der Wyk kennisse gegeven worden, welke in 't inkomen van het Huys des Sieken, sal seggen:

VREDE zy desen huysse, en allen die daar binnen woonen!

¶ Komende by den Sieken, sal hy met gebogen Knyen seggen:

EN gedenkt niet, Heere, onser Ongeregtigheden nog de Sonden onser Ouderen. Spaart ons, O Heere, spaart U Volk, het welke gy door U dierbaar Bloed gerant:

TE BESOEKEN. 149

gerantsoent hebt; en laat Uwe Toorn niet over ons
syn tot in eeuwigheid.

Antw. Spaart ons, goede Heere.

¶ *Dan sal de Dienaar vervolgen:*

Laat ons bidden.

Heere ontfermt U onser.

Christe ontfermt U onser!

Heere ontfermt U onser.

ONSE Vader, die in de Hemelen zyt, Uwen Naam
werde geheylicht, &c.

Dienaar. O Heere, behoud Uwen Knecht.

Antw. Die syn Vertrouwen op U steld.

Dienaar. Send hem Hulp uit Uwe Woonstede.

Antw. En beschermt hem altyd met Kragt.

Dienaar. Laat den Vyand op hem niet vermogen.

Antw. Nog de godloose en nadere niet om hem te
beschadigen.

Dienaar. Zyt gy hem Heere, een burgt der Sterkte.

Antw. Tegen het Aangesigte syns Vyands.

Dienaar. O Heere, verhoort onse Gebeden.

Antw. En ons Roepen kome tot U.

Dienaar.

OHEERE, siet neder uit den Hemel, besoekt en
helpt desen Uwen Dienaar. Beschout hem met de
oogen Uwer Barmhertigheden; vertroost hem, dat hy
vastelyk op U vertrouwe: Beschermt hem tegen de
Listen des Vyands en bewaart hem in eeuwigdurige
Vrede en Ruste, door Jesus Christus onsen Heere, Amen

VERHOORT ons Almagtige en Allerbarmhertigste
God en Saligmaker, strekt Uwe gewoone Barm-
hertigheid uit over desen Uwen sieken Dienaar: Hey-
ligt, bidden wy U, dese Uwe Vaderlyke Kastydinge
aan hem, dat het gevoelen syner swakheid iyn Geloof
versterke en yverig make tot syn bekeeringe. Dat so

150 ORDRE OM DE SIEKEN

het U behagen mag *hem* te herstellen tot *syn* vorige gesontheit, *hy* het overige *syns* Levens leyden mag in Uwe Vreese : Of anders geeft *hem* dat *hy* dese quellinge also mag verdragen, dat *hy* na dit elendig Leven met U mag leven in der Eeuwigheid, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ *Dan sal den Dienaar aan den Sieken, dese of diergelyke Vermaninge doen.*

SEERGELIEFDE, weet dit, dat den Almagtigen God een Heere is des Levens ende des Doods, en van alles, wat daar toe behoord, als Jeugd, Sterkte, Gesontheit, Ouderdom, Swakheid en Krankheid. Daarom moet gy het daar voor houden, dat, hoedanig ook uwe Siekte zy, deselve met de Wille en Kennisse Gods u overkomt, uit wat Oorzaak ook deselve mogt spruyten, het zy, of om uwe Lydszaamheid te beproeven, of tot Voorbeeld van anderen, op dat u Geloof in den Dag des Heeren mogt gevonden werden tot Lof, Heerlykheid en Eere Gods, en Vermeerdering van de Vreugde des eeuwige Levens; of ook tot Kastyding en Verbetering van iets, dat de Oogen des Hemelsen Vaders mishaaft heeft. Weet sekerlyk, indien gy waaragtig Berou hebt van Sonden, en dese Siekte goeds moets verdraagt, betrouwende op de Barmhertigheid Gods, dewelke belooft is in Synen Sone, onsen Heere Jesus Christus, Hem dankende voor dese Vaderlyke Besoeking, en U selven ootmoedelyk onderwerpt aan syn Goddelyke Wille, dat dese Siekte u vorderlyk wesen sal, tot Uwe Behoudenisse, en u sal brengen op den regten weg, welke leydt tot in het eeuwige Leven.

¶ *Indien den Sieken heel krank is, sal den Dienaar hier een eynde van syne Vermaninge kunnen maaken, of anders vervolgen :*

HIEROM moet gy de Kastydinge des Heeren ten besten nemen; want gelyk den H. Apostel Paulus

lus segt, dien de Heere lief heeft kastyd Hy, en Hy geeffelt een iegelyk Sone, dien Hy aanneemt. Inge-lyks, indien gy de Kastydinge verdraagt, so draagt hem God tegen u als Soonen; (want wat Sone is 'er dien de Vader niet kastyd?) maar indien gy sonder Kas-tydinge zyt, welker alle deelagtig zyn geworden, so zyt gy dan Bastaarden en niet Soonen. Vorders, wy heb- ben de Vaders onses Vlees wel tot Kastyders gehad, en wy ontfagen die te gehoorfamen, fullen wy dan niet veel meer den Vader der Geesten onderworpen zyn, op dat wy leven? Want gene hebben ons wel voor een korten tyd, na dat het haar goed dogte, gekastyd, maar Dese kastyd ons tot onsen nutte, op dat wy sy-ner Heyligheid fouden deelagtig worden. Dese Woor- den, seer geliefde *Broeder*, zyn de Woorden Gods, tot onse Troost en Onderwysinge geschreven: Op dat wy lydsfamelyk en met Danksegginge fouden verdragen alle Kastydinge des Hemelsen Vaders, en alle Tegenspoet, met welke het Hem believen sal ons te bezoeken. Want een Christen-mens moet nergens meerder Troost uit scheppen, dan dat hy gelyk word den Beelde des Soons Gods, in Elenden, Swarigheden en Swakheden te verdragen. Even gelyk dan Christus selve niet in syne Heerlykheid getreden is voor dat Hy leed, maar te-vooren aan een Kruys gehangen is, eer Hy verheer-lykt wierd: Also is waarlyk den weg tot de Heerlyk-heid de Lydszaamheid in Verdrukkingen: En den door- gang tot het leven is gaarn met Christo te iterven, op dat wy gelykelyk met Hem mogten verryfen van de Dood en het eeuwige Leven genieten. Verdraagt dan goeds moets uwe Siekte, die u in deser voegen heyl-zaam is; en ik vermane u in den Heere, dat gy indagtig syt der Belydenisse en der Beloften die gy in den Doop gedaan hebt. Maar also men na dit Leven reekening sal moeten geven aan de Regtvaardigen Regter, van wien alle, sonder aansien der Persoonen, moeten ge-oordeelt werden, vermane ik u, dat gy u selven wild onderfoeken, en hoe uwe saaken met God en met alle Menschen staan, op dat gy, als gy u selven beschuldigt

152 ORDRE OM DE SIEKEN

en oordeelt, voor uwe Sonden Barmhertigheid moogt vinden by den Hemelsen Vader, om Christi wille, en niet beschuldigt nog veroordeelt werd in dat vreeslyke Oordeel. Ik sal daarom u de Articulen des Geloofs verhalen, op dat gy moogt weten, of gy waaragtelyk die dingen gelooft, die een Christen-mens behoort te gelooven, of niet.

¶ Hier sal den Dienaar verhalen de Articulen des Geloofs, seggende, als volgt,

GELOOFT gy in God den Almagtigen Vader, Schepper des Hemels ende der Aarde ? &c.

¶ De Sieke sal antwoorden :

Dit alles geloof ik vasttelyk.

¶ Dan sal de Dienaar hem onderzoeken, of hy ook oprecht Beroen heeft van syne Sonden, en met alle Menssen in Broederlyke Liefde is, hem vermanende, dat hy van gantser herte de sodanige wil vergeven, van welke hy ooit verongelykt geweest is. En indien hy eenige vertoornt of verongelykt heeft, dat hy bidde, dat sy hem sulks willen vergeven, en dat hy, na syne Magt en Gelegentheid haar voldoe. En indien hy te vooren geen Testament gemaakt heeft, dat hy het dan maake, en openbare, wie hem schuldig syn, en wederom wat hy schuldig is, in ruste synes Gewissens en syner Nakomelingen en Vrienden. Het is ook dienstig, dat de Menssen dikwils vermaand worden, om van haar tydelyke Goederen te dispo-neeren, terwyl sy gesond syn.

¶ Dese woorden die hier boven verhaalt staan, kunnen uitsgesproken werden, voor dat den Dienaar syn Gebed begint, na 't hem goed dankt.

¶ De

¶ Den Dienaar moet hier ook niet vergeten, de Sieken, die van vermogen syn, te bewegen, om mildadig te syn aan den Armen.

¶ Indien de Sieke gevoelt dat syn Gewisse in eenige saake beswaart is, die doe van deselve, in 't heymelyk, Belydenisse aan den Dienaar, en de Belydenisse geeyndigt zynde, sal den Dienaar dese form van Ontbindinge gebruyken, indien de Sieke die van herten versoekt.

ONSE Heere Jesus Christus, die magt gelaten heeft aan syne Kerke, alle ware Boetvaardige en die in Hem gelooven, te ontbinden van hare Sonden, die vergeve u door syne oneyndige Barmhertigheid uwe Sonden: En ik, door syne Authoriteyt, aan my bevolen, ontbinde u van alle uwe Sonden, in den Name des Vaders, en des Soons, en des H. Geestes, Amen.

¶ Daarna sal den Dienaar dit volgende Gebed seggen;

Laat ons bidden.

ALLERGENADIGSTE Heere, die volgens de menigte Uwer Barmhertigheden de Sonden der Boetvaardige also uitwist, dat gy der selver niet meer gedagtig zyt; Opent het ooge Uwer Barmhertigheid over desen Uwen Dienaar, die van gantser herten om Genade en Vergiffenisse syher Sonden smeekt. Vernieut in hem, alderlieftste Vader, alles wat door het Bedrog en de Boosheid des Satans, of syn eygen Vleesselyke Begeerlykheid en Mensfelyke Swakheid is te leuc gegaan: Behoud en bewaart dit sieke lid in de Eenigheid der Kerke: Aanschout syn gebrooken herte, siet op syne Tranen, versagt syne pynen, so als Gy weet dat best voor hem is. En nadien hy syn gantse Betrouwen op U Genade stelt, so wilt hem syne voorgaande Sonden niet toerekenen, maar sterk hem door Uwen gelegenden Geest; en belieft het U hem van hier te haalen, so neemt hem

154 ORDRE OM DE SIEKEN

hem over in Uwe Gunst, om de Verdiensten van Uwre
welbeminden Sone Jesus Christus onse Heere, *Amen.*

¶ *Dan sal den Dienaar dese Psalm seggen.*

In te Domine speravi. Psalm LXXI.

OP U, O Heere, betrou ik : En laat my niet be-
schaamt worden in Eeuwigheid.

Reddet my door Uwe Gerechtigheid, ende bevryd my
Neigt U oore tot my, ende verlost my.

Weest my tot eenen Rots-steen om daar in te woen-
nen, om geduriglyk daar in te gaan : Gy hebt bevel ge-
geven om my te verlossen ; want Gy zyt myn Steen-
rotse ende myn Burgt.

Myn God, bevryd my van de hand des godloosen
van de hand des genen die verkeerdelyk handelt, ende
des Opgeblasenen.

Want Gy zyt myne verwagtinge, Heere Heere
myn Vertrouwen van myner jeugd aan.

Op U heb ik gesteunt van den buyk aan ; van myn
Moeders ingewand aan zyt Gy myn Uithelper : Myn
lof is geduriglyk van U.

Ik ben velen als een wonder geweest : Dog Gy zyt
myn sterke Toevlugt.

Laat mynen Mond vervult worden met Uwten lof
den gantsen dag, met Uwe Heerlykheid.

Verwerpt my niet in den tyd des Onderdoms : En
verlaat my niet, terwyle myn kragt vergaat.

Want myne vyanden spreken van my : Ende die op
myne ziele loeren, beraatlagen te saamen ;

Seggende ; God heeft hem verlaten : Jaget na, en
grypt hem, want daar is geen Verlosser.

O God, weest niet verre van my : myn God, haalt
U tot myner hulpe.

Laatse beschaamt worden, laatse verteert worden,
die myn ziele tegen syn : laatse met smaet en schande
overdekt worden, die myn quaad soeken.

Dog

T E B E S O E K E N. 155

Dog ik sal geduriglyk hopen ; Ende sal allen Uwen lof nog grooter maken.

Myn mond sal Uwe Gerechtigheid vertellen , den gantsen dag U heyl : hoe wel ik de getalen niet weet.

Ik sal henen gaan in de Mogentheden des Heeren **HEEREN** : Ik sal Uwe Gerechtigheid vermelden, Uwe alleen.

O God, Gy hebt my geleert van myner jeugd aan : Ende tot nog toe verkondige ik Uwe wonderen.

Daarom ook, terwylen de Ouderdom ende Grysigheid daar is, en verlaat my niet, O God ; tot dat ik [desen] Geslagte verkondige Uwen arm ; allen Nakomelingen, Uwe Magt.

Ook is Uwe Gerechtigheid, O God, tot in de Hoogte ; Gy die groote dingen gedaan hebt : O God, wie is U gelyk ?

Eere sy den Vader, ende den Sone, &c.

Als het was in de beginne, &c.

¶ *Dit hier aanvoegende :*

O S A L I G M A A K E R des Werelds ! die ons door U Kruys en dierbaar Bloed verlost hebt, behoud en helpt ons, bidden wy U ootmoedelyk, O Heere !

¶ *Dan sal den Dienaar seggen :*

D E Almagtige Heere, die de Sterkte is van alle die op Hem hoopen, voor wien alles in Hemel en op der Aarde, en onder der Aarde buygt en gehoorfaamt ; die zy nu en altyd uwen Beschermmer, en doe u kennen en gevoelen, dat 'er geen andere Naam onder den Hemel aan de Menssen gegeven is, in, ende door welchen gy uwe Saligheid en Gesontheid kunt bekomen, dan alleen den Name onses Heeren Jesu Christi, *Amen.*

¶ *Daar na sal hy seggen :*

W Y beveelen u aan de genadige Barmhertigheid en hoede Gods. De Heere segene ende behoede u !
De

156 ORDRE OM DE SIEKEN

De Heere doe Syn Aangesigte over u ligten en sy u genadig! De Heere verheffe over u syn vriendelyk Aanschyn en geve u synen Vrede! Nu en in der Eeuwigheid, *Amen!*

¶ *Een Gebed voor een siek Kind.*

O ALMAGTIGE God en barmhertige Vader, by wien alleen syn de uitgangen des Levens en der Dood. Siet, smeeken wy U ootmoediglyk, van den Hemel neder met de oogen Uwer Barmhertigheid op dit Kind, krank te Bedde liggende. Besoekt het, O Heere, met Uwe Saligheid; Verloft het ter goeder uren van syn lighamelyke pyn, en behoud de Siele om Uwer Barmhertigheden wille. Dat byaldien het U believen sal *desselfs* dagen hier op Aarde te verlengen, het U loven en een Werk-tuyg Uwer eere wesen mag, door U getrouwelyk te dienen en wel te doen in syn geslagte; of anders neemt het over in die Hemelste Wooningen, waar de Sielen der gener, die in den Heere Jesus ontslapen, eeuwige Ruste en Vreugde genieten. Geeft dit, O Heere! om Uwer Barmhertigheden wille in den selven Uwen Sone Jesus Christus, onsen Heere, die met U en den H. Geest, een God, leeft en regeert in Eeuwigheid, *Amen!*

¶ *Een Gebed voor een siek Persoon, als 'er weynig hope van opkomen is.*

O VADER der Genaden en God van alle Verlostinge, onse eenige Hulpe in tyde van Benauwtheid, wy vlieden tot U om Uwe Bystand voor dese Uwen Dienst-knecht, die hier onder Uwe hand feer swak na den Lighame legt en fugt. Aansiet hem genadiglyk, O Heere! en hoe meer den uitwendigen Mens afneemt, sterk hem, smeeken wy, geduriglyk so veel te meer door Uwe Genade en H. Geest in den inwendigen Menſe. Geeft hem een ongeveynſd Berouwen over alle de Misbedryven syns voorleden Levens en een stand;

T E B E S O E K E N . 157

Standvastig Gelove in Uwten Sone Jesus, op dat *syne* Sonden door Uwte Genade bedekt en *syne* Vergevinge in den Hemel versegelt sy, eer dat *hy* henen gaat en niet meer en is. Wy weten, O Heere ! dat geen ding U onmogelyk is, en dat so gy wilt, Gy *hem* nog weder kond herstellen en langer onder ons doen woonen. Dewyl nogtans, in allen aansien, de tyd *syner* Ontbindinge nadert, so maakt *hem* bequaam en bereyd *hem*, bidden wy u, tegens de uure des Doods, dat na *syn* Overlyden hier in Vrede en in Uwte Gunste, *syne* Siele mag ontfangen worden in U eeuwig Koningryk, om de Verdiensten en Voorbede van Jesus Christus, Uwten eenigen Sone, onsen Heer en Saligmaker, *Amen* !

¶ *Een Gebed voor een siek Persoon in Doods Nood.*

O ALMAGTIGE God ! met wien de Geesten der volmaakte Regtveerdige leven, na datse van haar Aardse Kerker ontslagen syn. Wy beveelen, met nedrigheid de Siele van dese Uwten Dienst-knecht, onsen waarden *Broeder*, in Uwte handen, als in de handen van een getrouwen Schepper en Alderbarmhertigsten Saligmaker ; ootmoediglyk smeekende, dat deselve dierbaar wesen mag in Uwte oogen ! Wasch deselve, bidden wy U, in het Bloed van dat onbesmette Lam, dat geslagt is om de Sonden der Wereld weg te neemen, op dat met wat Smetten deselve in het midden deser elendiger en bedroefde Wereld door de Lusten van het Vlees of de Listen des Duyvels ook bevlekt sy geworden, die door dat Bloed afgewist en bedekt synde, deselve U reyn en sonder Vlekke voorgestelt mag worden. Leerd ook ons, die overblyven, door dese en andere Voorbeelden van Sterffelykheid, sien, hoe bros en onseker onse Toestand sy, en so onse dagen te tellen, dat wy onse herten met vlyt na die Heylige en Hemelse Wysheid wenden, terwyl wy hier leven, om daar uit in te ynde te genieten het eeuwige Leven, om de Verdiensten van Jesus Christus, Uwten eenigen Sone onsen Heere ! *Amen*.

¶ *Een*

158 DE COMMUNIE

¶ Een Gebed voor Persoonen in haar Sinnen of Gemoed bestreeden.

O G E S E G E N D E Heere, Vader aller Genade en God van alle Vertrouwingen ! Wy bidden U, dat Gy met Ontferminge en Medelyden wilt nederzien op desen Uwen bedroefden Dienstknecht. Gy schryft bittere dingen tegens hem en doet hem syne voorgaande Ongerechtigheden dragen ; Uwe toorne legt swaar op hem en syne Siele is vol beroerte. Maar O barmhertige God, die U Heylig Woord tot onser Leeringe geschreven hebt, op dat wy door Lydsaamheid en Vertrouwinge Uwre H. Schriften hope hebben souden, geeft hem een regt Verstand van sig selfs en ook van Uwe Bedreygingen en Beloften, op dat hy, nog syn Vertrouwen op U werpe nog het selve ergens als op U vestige. Verleent hem Sterkte tegens alle syne Verloekingen, en heelt alle syne Qualen. Verbreekt het gekrookte ried niet, ende bluft de rookende Vlaswieke niet uit. Sluyt Uwe andere Barmhertigheden niet toe in Grimmigheid, maar laat hem van Vreugde en Blydschap hooren, op dat de beenderen haar verheugen, die Gy verbryfelt hebt. Verlost hem van de Vreze des Vyands en laat U vriendelyk Aangesigte over hem ligten, gevende hem Vrede door de Verdiensten en 't Middelaar-Ampt van Jesus Christus, onsen Heere, Amen !

DE COMMUNIE DER SIEKEN.

¶ D E W Y L alle Menssen menige haastige Gevaaren, Sicken ende Qualen onderworpen, en altyd onseker

zyn, wanneer sy uit dit Leven sullen moeten scheiden : Daarom (op dat sy altyd bereyd mogen syn te sterven, wanneer het God Almagtig behaagt haar te roepen) so sullen de Onderpredikers menigmaal van tyd tot tyd, maar insonderheid in tyd van Pest, het Volk hunner Wyk verwanen, dikwils tot de Gemeenschap te komen van het H. Avondmaal onses Heeren, wanneer het opentlyk in de Kerk word uitgedeelt, op dat so doende, wanneer sy schielyk en onversiens, door eenige Siekte aangetast mogten worden, sy over 't versuym daar van geen Ongerustheid mogten hebben. Maar indien de Sicken in de Kerk niet kan komen, en versoekt dat men hem het H. Avondmaal in syn Huys geve, so sal hy betyds daar van aan den Dienaar kennisse geven, en met een, hoe vele gelykelyk met hem willen communiceren (welke drie, of ten minsten twee sullen moeten syn) en hebbende een bequame Plaats in het Huys van den Sicken, in welke de Dienaar het selve eerbiedelyk kan bedienen, (met alles wat daar toe van nooden is), so sal den Dienaar aldaar het Hoogheydige Avondmaal uitreyken, beginnende met het Gebed, Sendbrief en Euangelie volgende.

G E B E D.

ALMAGTIGE eeuwige God, Schepper des Menschelyke Geslagts, die de sodanige geesselt, die Gy lief hebt, en kastyd een iegelyk die Gy aaneemt; Wy bidden U, ontfermt U over desen Uwen Kranken Dienaar, en geeft dat hy dese Siekte lydsamelyk mag verdragen, en syne vorige Gefontheid wederom bekomen, indien U sulks behagelyk is, en dat, wanneer syne Siele uit het Lighaam sal gescheiden syn, hy voor U mag verschynen sonder smette, door Jesus Christus onsen Heere, Amen.

Sendbrief, Hebr. 12. 5.

MYN Sone, acht niet kleyn de Kastydinge des Heeren, nog beswykt niet, als gy van Hem bestraft wort.

wort. Want dien de Heere lief heeft, kastyd Hy, en
Hy geeffelt eenen iegelyk Sone, die Hy aanneemt.

Het Euangelie, Joh. 5. 24.

VOORWAAR, voorwaar, segge ik u, die myn Woord
hoort, en gelooft in hem die my gesonden heeft,
die heeft het eeuwige Leven, ende komt niet in de Ver-
doemenisse: Maar is uit den Dood overgegaan in het
Leven.

¶ Hier na sal den Dienaar voortgaan agtervolgens het
Formulier van het H. Avondmaal voorheen, beginnende
met dese woorden:

GY die voor God een waar en ernstig Berou hebt
Gc.

¶ Ten tyde van de Uindeeling des H. Avondmaals, sal
den Dienaar dat eerst neemen, en daar na aan de ande-
ren geven, die met den Sieke, daar toe sig bereyd hebben
en alderlaast aan den Sieken.

¶ Maar indien iemand, 't sy dat hy seer gevaarlyk siek is
of om dat hy den Dienaar niet by tyds vermaant, of om
dat hy geen behoorlyk getal van Mede-Communicanten
heeft, of om eenig ander wettelyk beletsel, het Sacrament
des Lighaams en des Bloeds Christi niet ontfangt, so sal
hem den Dienaar onderrigten, dat hy, indien hy waar-
agtig Berou van syne Sonden heeft en vastelyk geloofst, dat
Jesús Christus aan het Kruys de Dood voor hem geleden
en tot syne Verlossinge, syn Bloed uit gestort heeft, en
ernst overdenkende de Weldaden, die hy daar uit genoot
heeft, en hertgrondelyk daar voor God dankende, het
Lighaam en Bloed onses Saligmakers Christi (al ontfangt
hy het Sacrament niet met de mond) seer profytelyk
en drinkt tot syns Siels Saligheid.

¶ Indien den Sieken besogt werd, en gelykelyk het Heylig
Avondmaal ontfangt, dan sal 't den Dienaar (omdat

ORDRE DER BEGRAVINGE. 161

*kortheid wille) den Sieken Troost afbreken, by den Psalm,
Op U, O Heere betrouwe ik) en datelyk tot het H.
Avondmaal over gaan.*

- ¶ *In tyd van Pest, Sweetsiekte en op andere diergelyke besmettelyke tyden van Siekten of Ongesondheden, als men niemand van de Wyk of Buuren, uit Vreesse van de Besmettinge, ten Huysse van den Sieken, krygen kan, om gelykelyk met den selven te communiceren, so mag den Dienaar (indien den Sieke sulks ernstelyk versoekt) met hem alleen doen.*

ORDRE van de Begravinge der Dooden.

- ¶ *Hier diend aangemerkt, dat de Dienst, die hier volgt, niet gebruykt moet worden voor iemand, die ongedoopt of uit de Gemeente gebannen sterft, of die de handen aan haar selven gelegd hebben.*
- ¶ *De Dienaar, het Lyk ontmoetende aan de Ingang van het Kerkhof, en voor 't selve gaande, 't sy na de Kerk, of na het Graf, sal seggen of singen,*

IK ben de Opstandinge en het Leven, seyde de Heere. Die in my geloofd, sal leven, alwaar hy ook gestorven. En een iegelyk die leeft en in my geloofd, sal niet sterven in der Eeuwigheid, Joh. 11. 25, 26.

IK weet dat myn Verlosser leeft, ende Hy sal de laatste over het stof opstaan. En als sy na mynen huyd dit doorknaagt fullen hebben, sal ik uit myn Vlees God aanschouwen. Den welken ik voor my aanschouwen sal, en myne oogen sien fullen, en niet een Vremde, Joh. 19. 25, 26, 27.

162 ORDRE VAN DE BEGRAVINGE

WY hebben niets in de Wereld gebragt, het is openbaar, dat wy ook niet konnen yet daar uit dragen. De Heere heeft gegeven en de Heere heeft genomen : De Naam des Heeren sy geloofst ! 2 Tim. 6, 7. Job. 1. 21.

¶ *Na dat sy in de Kerk gekomen syn, sal een of beyde volgende Psalmen geleesen worden.*

Dixi, custodiam, Psalm XXXIX.

IK seyde ; Ik sal myne wegen bewaren, dat ik niet sondige met myne tonge, ik sal myn Mond met een breydel bewaren, Terwyle de godloose nog tegen over my is.

2 Ik was verstomd [door] stilswygen, ik sweeg van het goede ; maar myne smerte werd verswaard.

3 Myn herte werd heet in myn binnenste, een vyer ontbrande in myne overdenkinge ; [doe] sprak ik met myne tonge :

4 Heere, maakt my bekend myn eynde, en welke de mate myner dagen zy ; dat ik wete, hoe vergankelyk ik zy.

5 Siet, gy hebt myne dagen een handbreed gesteld, en myn leeftyd is als niets voor U : immers is een ieder mens, [hoe] vast hy staat, enkel ydelheid, Sela !

6 Immers wandelt de mensse [als] in een beeld, immers woelense ydelyk : men brengt by een, en men weet niet wie 't na sig nemen sal.

7 En nu, wat verwacht ik, O Heere ? myne hope die is op U.

8 Verloft my van alle myne overtredingen : En stelt my niet tot een smaats des dwafen.

9 Ik ben verstomt, ik sal myn mond niet op doen : want gy hebt het gedaan.

10 Neemt uwe plage van op my weg ; ik ben besweken van de bestrydinge uwer hand.

II Kastyd

DER DŌODEN. 163

11 Kastyd gy iemand met straffingen om de ongesegtigheid, so doet gy syne bevalligheid smelten als een motte : Immers is een ieder mensse ydelheid, Sela !

12 Hoort Heere, myn gebed, en neemt myn geroep ter ooren, swygt niet tot myne tranen : Want ik bēn een vremdeling by u , een bywoonder, gelyk alle myne vaders.

13 Wend u van my af, dat ik my verquikke, eer dan ik henen ga, en ik niet [meer] en zy.

Eere sy den Vader, ende den Sone, &c.

Als het was in den Beginne, &c.

Domine, refugium. Psalm XC.

HEERE, Gy zyt ons geweest een toevlugt van geslagte tot geslagte.

2 Eer de bergen gebooren waren, en gy de aarde en de Wereld voortgebracht had : ja van eeuwigheid tot eeuwigheid zyt Gy God.

3 Gy doet den mensse wederkeeren tot verbryselinge : en segt, keert weder gy menssen kinderen.

4 Want duysend jaren zyn in Uwe oogen, als de dag van gisteren, als hy voorby gegaan is : en [als] een nagtwake.

5 Gy overstroomtse, sy zyn [gelyk] een slaap : in den morgenstond zynse gelyk het gras [dat] verandert.

6 In den morgenstond bloeyd het en 't verandert : des avonds word het afgesneden, en 't verdorret.

7 Want wy vergaan door Uwe toorn : en door Uw e grimmigheid worden wy verschrikt.

8 Gy stelt onse ongeregtigheden voor U : onse heymelyke [sonden] in 't ligt Uwes aanschyns.

9 Want alle onse dagen gaan henen door Uwe verbolgenheid : Wy brengen onse jaren door, als een gedagte.

10 Aangaande de dagen onser jaren, daar in zyn 'tseventig jaar : of so wy seer sterk zyn, tagtentig jaar : en 't uitnemenste van dien, is moeyte en verdriet :

164 ORDRE VAN DE BEGRAVINGE

want het word snellyk afgesneden, en wy vliegen daar henen.

11 Wie kent de sterkte Uwes toorns, en Uwe verbolgentheid na dat Gy te vreesen zyt?

12 Leert ons also [onse] dagen tellen, dat wy een wys herte bekomen.

13 Keert weder Heere, tot hoe lange? en het berouwe U over Uwe knechten.

14 Versadigt ons in den morgenstond met Uwe goedertierenheid, so sullen wy juychen; en verblyd zyn in alle onse dagen.

15 Verblyd ons na de dagen, [in welke] Gy ons gedrukt hebt: [na] de jaren [in welke] wy 't quaad gesien hebben.

16 Laat U werk aan Uwe knechten gesien worden, en Uwe heerlykheid over hare kinderen.

17 En de lieflykheid des Heeren onses Gods zy over ons: en bevestigt Gy het werk onser handen over ons: ja het werk onser handen bevestigt dat.

Eere zy den Vader, ende den Sone, &c.

Als het was in den Beginne, &c.

¶ *Dan sal volgen de Lesse uit 1 Corinth. 15. van vers 20. tot het eynde.*

MAAR nu is Christus opgewekt uit den Dooden: [en] is de Eersteling geworden der gene die ontslapen zyn. Want dewyl de Dood door eenen Mens is, so is ook de Opstandinge der Dooden door eenen Mens. Want gelyk alle in Adam sterven, also sullense ook in Christo alle levendig gemaakt worden. Maar een ygelyk in syn orden: De Eersteling Christus, daar na die Christi syn, in syne Toekomst. Daar na sal het eynde syn, wanneer Hy het Koningryke Gode en den Vader ialovergegeven hebben: Wanneer Hy sal te niet gedaan hebben alle Heerschappy, en alle Magt, ende Kragt. Want Hy moet als Koning heerffen, tot dat Hy alle de Vyanden onder Syne voeten sal gelegd hebben. De laatste Vyand, die te niete gedaan wort, is de Dood. Want hy heeft alle dingen synen voeten

on-

onder
dingen
genom
En wa
dan fa
hem a
les in a
Dooden
niet op
Dooden
in Gev
by onse
Heere.
hebbe t
Dooden
drinken
Quade
Waakt
sommig
tot scha
de Dood
Lighaam
zaayt w
En 't ge
haam ni
het voorv
[Granen
gelyk Hy
haam.
ander is
Vlees de
en een an
namen, e
der is de
Aardse.
en ander
s de Heer
verschilt i
sal ook d
naam] w

onderworpen. Dog wanneer hy segt, dat [hem] alle dingen onderworpen syn, so is 't openbaar, dat hy uit genomen wort, Die hem alle dingen onderworpen heeft. En wanneer hem alle dingen fullen onderworpen syn, dan sal ook de Sone selvé onderworpen worden dien, die hem alle dingen onderworpen heeft, op dat God sy alles in allen. Anders wat fullen sy doen, die voor de Dooden gedoopt worden, indien de Dooden gantselyk niet opgewekt worden? Waarom worden sy voor de Dooden ook gedoopt? Waarom syn ook wy alle uyre in Gevaar? Ik sterfve alle Dage, ['t welk ik betuyge] by onsen roem, dien ik hebbe in Christo Jesu onsen Heere. So ik, na den Mens, tegen de Beesten gevogten, hebbe te *Ephesen*, wat nuttigheid is 't my, indien de Dooden niet opgewekt worden? Laat ons eten ende drinken: want morgen sterven wy. En dwaalt niet. Quade t'Samensprekingen verderven goede Zeden. Waakt op regtveerdelyk, ende sondigt niet. Want sommige hebben de Kennisse Gods niet. Ik segge 't u tot schaamte. Maar, sal iemand seggen, Hoe fullen de Dooden opgewekt worden? Ende met hoedanig een Lighaam fullen sy komen? Gy Dwaas: 't gene gy zaayt wort niet levendig, ten sy dat het gestorven sy. En 't gene gy zaayt, [daar van] en zaayt gy het lighaam niet dat worden sal, maar een bloot graan, na het voorvalt, van Tarwe, ofte van eenig der andere [Granen]. Maar God geeft het selve een Lighaam, gelyk Hy wil, ende een iegelyk zaad syn eygen lighaam. Alle Vlees is niet het selve Vlees: Maar een ander is 't Vlees der Menssen, en een ander is het Vlees der Beesten, en een ander der Vissen, en een ander der Vogelen. En daar syn Hemelse Lighamen, en daar syn Aardse Lighamen: Maar een ander is de Heerlykheid der Hemelse, en een andere der Aardse. Een ander is de Heerlykheid der Sonne, en een andere is de Heerlykheid der Mane, en een andere is de Heerlykheid der Sterren: want de [éene] Sterre verschilt in Heerlykheid van de [andere] Sterre. Also sal ook de Opstandinge der Dooden syn. Het [Lighaam] word gezaayt in Verdervelykheid, het word op-

166 ORDRE VAN DE BEGRAVINGE

gewekt in Onverdervelykheid. Het word gezaayt in Oneere, het word opgewekt in Heerlykheid. Het word gezaayt in Swakheid, het word opgewekt in kragt. Een natuurlyk Lighaam word 'er gezaayt, een Geestelyk Lighaam word 'er opgewekt. Daar is een natuurlyk Lighaam, en daar is een Geestelyk Lighaam. Also isser ook geschreven, De eerste Mens *Adam* is geworden tot een levendige Siele, de laatste *Adam* tot een levendigmakenden Geest. Dog het Geestelyke is niet eerst, maar het Natuurlyke, daar na het Geestelyke. De eerste Mens is uit de Aarde, Aards; De tweede Mens is de Heere uit den Hemel. Hoedanige de Aartse (is), sodanige syn ook de Aardse: en hoedanig de Hemelse [is], sodanige syn ook de Hemelse. Ende gelykerwys wy het Beeld des Aartsen gedragen hebben, [also] sullen wy ook het Beeld des Hemelsen dragen. Dog dit segge ik, Broeders, dat Vlees en Bloed het Koningryke Gods niet beerven kunnen, nog de Verderfelykheid beerft de Onverfelykheid niet. Siet ik segge u een Verborgentheid.

Wy sullen wel niet alle ontslapen, maar wy sullen alle verandert worden: In een punct des [tyds], in eenen oogenblik, met de laatste Basuynne: Want de Basuynne sal slaan, en de Doode sullen onverdervelyk opgewekt worden, ende wy sullen verandert worden. Want dit Verdervelyke moet Onverderfelykheid aandoen, en dit Stervelyke [moet] Onsterfelykheid aandoen. En wanneer dit Verdervelyke sal Onverdervelykheid aangedaan hebben, en dit Sterffelyke sal Onsterffelykheid aan gedaan hebben, alsdan sal 't Woord geschieden, dat geschreven is, De Dood is verslonden tot Overwinninge. Dood, waar is uwen Prikkel? Helle, waar is uwe Overwinninge? De Prikkel nu des Doods is de Sonde: En de kragt der Sonde is de Wet. Maar God sy dank, die ons de Overwinninge geeft, door onsen Heere Jesus Christus. So dan, myn geliefde Broeders, syt standvastig, onbeweeglyk, altyd overvloedig zynde in het Werk des Heeren, als die wetet dat uwen Arbeyd niet ydel en is in den Heere.

q Al
ma

D E
D
een Blo
schaduw
In 't
weld:
U, O H
se Sonde
Nog
barmhe
bittere
Gy k
sluyt de
den nie
magtige
Gy alde
uiterste
vervalle

Terw
sta

A L S
Ba
lieve Br
beveelen
de, Affe
sekere h
onsen H
hervorm
synen h
Hy ook

q Al

¶ Als sy aan 't Graf komen, en 't Lyk gereed word gemaakt om in de Aarde te setten, so sal den Dienaar seggen,

DE Mens, van een Vrouwe gebooren, is kort van Dagen, en sat van Onruste. Hy komt voort als een Bloem, en wort afgesneden; ook vlugt hy als een schaduwe, ende bestaat niet.

In 't midden van ons Leven syn wy in Doods Geweld: Van wien sullen wy hulpe soeken, dan van U, O Heere! Die regtvaardelyk vertoornt syt over onse Sonden?

Nogtans O Heylige God, sterke Heere, Heylige en barmhertige Saligmaker, en levert ons niet over aan de bittere Pynen der eeuwiger Dood.

Gy kend, Heere, de Geheymenissen onser herten, sluyt de ooren Uwer Barmhertigheid voor onse Gebeden niet; maar spaart ons Alderheyligste Heere, Almagtige God, heylige en barmhertige Saligmaaker, Gy alderbillikste en eeuwige Regter, laat ons in de uiterste Ure door geene smerten des Doods van U vervallen.

Terwyl enige Aarde over 't Lyk, door iemand der Bystanders geworpen werd, sal den Dienaar seggen,

ALSO het den Almagtigen God, na syne groote Barmhertigheid, behaagt heeft de Ziele onses seer lieve Broeders, die nu gestorven is, tot sig te nemen, so beveelen wy syn Lighaam ten Grave, Aarde aan Aarde, Asse aan Asse, stof aan stof, met een gewisse en sekere hope der Verryzenisse ten eeuwige Leven, door onsen Heere Jesus Christus, die ons vernedert Lighaam hervormen sal, op dat het selvige gelykformig worde synen heerlyken Lighaam, na de werkinge, waar door Hy ook alle dingen Hem selven kan onderwerpen.

168. ORDRE VAN DE BEGRAVINGE

¶ Dan sal gefegt of gefongen worden,

IK hoorde een Stemme uit den Hemel, die tot my feyde, fchryft, Salig fyn de Dooden, die in den Heere fterven, van nu aan. Ja fegt de Geelt, op dat fy rusten mogen van haren Arbejd, *Openb. 14. 13.*

¶ Dan sal den Dienaar seggen :

Heere ontfermt U onfer!

Chriſte ontfermt U onfer!

Heere ontfermt U onfer!

ONS E Vader, die in de Hemelen zyt, Uwten Naam werde geheyligt. **U** Koningryke kome. **U** wen Wille gefchiede, gelyk in den Hemel, alfo ook op der Aarden. Ons dagelyks Brood geeft ons heden. Ende vergeeft ons onfe Schulden, gelyk ook wy vergeven onfe Schuldenaren. Ende en leyd ons niet in Verfoeking, maar verlost ons van den Boofen, *Amen.*

Dienaar.

ALMAGTIGE God, by wien de Geeltten der gener leven, die hier in den Heere ontfapen, en met wien de Zielen der Uitverkoorenen, na dat fy het pak defes Vlees afgeleyd hebben, Vreugde en Heyl genieten: Wy danken U hertgrondelyk, dat het U belieft heeft defen onfen Broeder uit de Elenden defes fondigen Werelds te verlossen; Biddende, dat Uwe grondloofe goedheid fig gewaardige, in korten tyd het getal Uwer Uitverkoorenen te volmaaken, en de Heerlykheid Uwes Ryks te verhaalten, op dat wy gelykelyk met alle, die in den ware Geloove Uwes H. Naams geflorven fyn, mogen bekomen volkome Volmaaktheid en Gelukfaligheid, fo na Lighaam, als na Ziele, in Uwe eeuwige en altyd durende Heerlykheid; door Jesus Christus onfen Heere, *Amen.*

GEBED

O B
J
in wel
en wie
Eeuwig
Apoſte
als de
in hem
Vader,
Sonder
wy, w
mogen
nu rust
Jongste
werden
welben
genen,
gy Gef
Koning
des W
ge Vad
ligmaal

DE
G
ons alle

Dankf

¶ De
een se
gevoe
ſal de

AAN
Go

DER DOODEN. 169

GEBED.

O BARMHERTIGE God, Vader onses Heeren Jesu Christi, die de Opstandinge en het Leven is, in welke al wie geloofd sal hebben, leven sal, al sterft hy, en wie leeft en in hem geloofd, sal niet sterven in alle Eeuwigheid; Die ons ook geleert heeft (door synen H. Apostel *Paulus*) dat wy niet bedroeft souden syn, als de sodanige, die geen hope hebben, over haar, die in hem ontslapen: Wy bidden U ootmoedelyk, O Vader, dat Gy ons wilt opwekken van de Dood der Sonden, tot het Leven der Regtvaardigheid, op dat wy, wanneer wy uit dit leven scheyden, in Hem mogen rusten, gelyk wy hopen dat dese onsen *Broeder* nu rust, en dat wy, in de algemeyne Opstandinge des Jongsten Daags, voor U aangenaam mogen bevonden werden en die Segeninge ontfangen, welke Uw welbeminden Sone alsdan uitspreken sal over alle de genen, die U beminnen en vreesen, seggende: Komt gy Gesegende Kinderen mynes Vaders, ontfangt dat Koningryk, dat U-lieden bereyd is van den beginne des Werelds. Geest dit, bidden wy U, O Barmhertige Vader, door Jesus Christus onsen Middelaar en Saligmaaker, *Amen*.

DE Genade onses Heeren Jesu Christi en de Liefde Gods en de Gemeynschap des H. Geestes sy met ons allen tot in Eeuwigheid, *Amen*.

Danksegginge voor de Kraam-Vrouwen, die haar Kerkgang doen.

¶ *De Vrouwe sal op de gewoone tyd na haar Verlossinge in een sedig Gewaad in de Kerk komen, en aldaar, op een gevoegelyke plaate, als na gebruyk, nederknielen, en dan sal den Dienaar tot haar seggen:*

AANGESIEN het den Almagtige God na Syne Goedertierenheid, behaagt heeft u een behoude Ver-

170 DANKSEGGINGE VOOR

Verlossinge te verleenen, en u in so grooten Nood der baringe te bewaren, so sult gy daarom God van herten danken en seggen :

(*Dan sal den Dienaar desen Psalm lesen*)

Dilexi quoniam. Psalm CXV I.

IK hebbe lief, want de Heere hoort myne stemme, myne smeekingen.

2 Want Hy neygd syne oore tot my : dies ik [hem] in myne dagen sal aanroepen.

3 De banden des doods hadden my omvangen ; en de angsten der helle hadden my getroffen : Ik vond benaughtheid en droeffenisse.

4 Maar ik riep den Name des Heeren aan, [seggende] : Og Heere bevryd myne ziele !

5 De Heere is genadig en regtveerdig ; en onse God is ontfermende.

6 De Heere bewaard de eenvoudige : Ik was uitgekeerd, dog Hy heeft my verlost.

7 Myne ziele ! keerd weder tot uwe ruste, want de Heere heeft aan u wel gedaan.

8 Want Gy [Heere] hebt myne ziele gered van den dood, myne oogen van tranen, mynen voet van aanstoot.

9 Ik sal wandelen voor het aangesigte des Heeren, in de landen der levendigen.

10 Ik hebbe geloofd, daarom sprak ik. Ik ben seer bedrukt geweest.

11 Ik seyde in myn haasten, Alle menssen syn leugenaars.

12 Wat sal ik den Heere vergelden [voor] alle syne weldaden aan my [bewesen] ?

13 Ik sal den beker der verlossingen opnemen, en den Name des Heeren aanroepen.

14 Myne geloften sal ik den Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al syn volk.

15 Koste-

DE KRAAM-VROUWEN. 171

15 Kostelyk is in de oogen des Heeren de dood syner gunstigenooten.

16 Og Heere, sekerlyk ik ben U knegt, ik ben U knegt, een sone Uwer dienstmaagd : Gy hebt myne banden los gemaakt.

17 Ik sal U offeren een offerhande van danksegginge, en den Name des Heeren aanroepen.

18 Ik sal myne geloften den Heere betalen, Nu, in de tegenwoordigheid van al syn volk.

19 In de voorhoven des Huyfes des Heeren : in 't midden van U, O Jerusalem ! *Halelu-Jah.*

Eere sy den Vader, ende den Sone, &c.

Als het was in de beginne, &c.

¶ *Of dese Psalm*

Nisi Dominus. Psalm CX XVII.

SO de Heere het Huys niet bouwt, te vergeefs arbeiden des selven bouw-lieden daar aan : so de Heere de Stad niet bewaard, te vergeefs waakt de wachter.

2 't Is te vergeefs dat gy-lieden vroeg op staat, late op blyft, etet brood der smerten : 't is also, dat Hy 't synen beminden [als in] den slaap geeft.

3 Siet de kinderen zyn een erfdeel des Heeren : des buyks vrugt is een belooninge.

4 Gelyk de pylen zyn in de hand eenes helts ; sodanig syn de sonen der jeugd.

5 Welgelukzalig is de man, die syne pylkoker met deselve gevult heeft : sy sullen niet beschaamd worden, als sy met de vyanden spreken sullen in de poorte.

Eere sy den Vader, ende den Sone, &c.

Als het was in den beginne, &c.

¶ *Dan sal den Dienaar seggen :*

Laat ons bidden.

Heere ontfermt U onser !

Christe ontfermt U onser !

Heere ontfermt U onser !

ONSE

170 DANKSEGGINGE VOOR

Verlossinge te verleenen, en u in so grooten Nood der baringe te bewaren, so sult gy daarom God van herten danken en seggen :

(*Dan sal den Dienaar desen Psalm lesen*)

Dilexi quoniam. Psalm CXVI.

IK hebbe lief, want de Heere hoort myne stemme, myne smeekingen.

2 Want Hy neygd syne oore tot my : dies ik [hem] in myne dagen sal aanroepen.

3 De banden des doods hadden my omvangen ; en de angsten der helle hadden my getroffen : Ik vond benauidheid en droeffenisse.

4 Maar ik riep den Name des Heeren aan, [seggende] : Og Heere bevryd myne ziele !

5 De Heere is genadig en regtveerdig ; en onse God is ontfermende.

6 De Heere bewaard de eenvoudige : Ik was uitgekeerd, dog Hy heeft my verlost.

7 Myne ziele ! keerd weder tot uwe ruste, want de Heere heeft aan u wel gedaan.

8 Want Gy [Heere] hebt myne ziele gered van den dood, myne oogen van tranen, mynen voet van aanstoot.

9 Ik sal wandelen voor het aangesigte des Heeren, in de landen der levendigen.

10 Ik hebbe geloofd, daarom sprak ik. Ik ben seer bedrukt geweest.

11 Ik seyde in myn haasten, Alle menssen syn leugenaars.

12 Wat sal ik den Heere vergelden [voor] alle syne weldaden aan my [bewesen] ?

13 Ik sal den beker der verlossingen opnemen, en den Name des Heeren aanroepen.

14 Myne geloften sal ik den Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al syn volk.

15 Koste

DE KRAAM-VROUWEN. 171

15 Kostelyk is in de oogen des Heeren de dood syner gunstgenooten.

16 Og Heere, sekerlyk ik ben U knegt, ik ben U knegt, een sone Uwer dienstmaagd : Gy hebt myne banden los gemaakt.

17 Ik sal U offeren een offerhande van danksegginge, en den Name des Heeren aanroepen.

18 Ik sal myne geloften den Heere betalen, Nu, in de tegenwoordigheid van al syn volk.

19 In de voorhoven des Huyses des Heeren : in 't midden van U, O Jerusaleim ! *Halelu-Jah.*

Eere sy den Vader, ende den Sone, &c.

Als het was in de beginne, &c.

¶ *Of dese Psalm*

Nisi Dominus. Psalm CXXVII.

SO de Heere het Huys niet bouwt, te vergeefs arbeiden des selven bouw-lieden daar aan : so de Heere de Stad niet bewaard, te vergeefs waakt de wachter.

2 't Is te vergeefs dat gy-lieden vroeg op staat, late op blyft, etet brood der smerten : 't is also, dat Hy 't synen beminden [als in] den slaap geeft.

3 Siet de kinderen zyn een erfdeel des Heeren : des buyks vrugt is een belooninge.

4 Gelyk de pylen zyn in de hand eenes helts ; so danig syn de sonen der jeugd.

5 Welgelukfalog is de man, die syne pylkoker met deselve gevult heeft : sy sullen niet beschaamd worden, als sy met de vyanden spreken sullen in de poorte.

Eere sy den Vader, ende den Sone, &c.

Als het was in den beginne, &c.

¶ *Dan sal den Dienaar seggen :*

Laat ons bidden.

Heere ontfermt U onser !

Christe ontfermt U onser !

Heere ontfermt U onser !

ONSE

172 HET DREYGEMENT

O NSE Vader, die in de Hemelen zyt, Uwem Naam werde geheylicht, &c.

Dienaar. O Heere, Behoed, dese Vrouwe, Uwe Dienstmaagd.

Antw. Die op U haar vertrouwen stelt.

Dienaar. Weest haar een toevlugt der sterkte.

Antw. Tegen het gesigte hares Vyands.

Dienaar. Heere verhoort onse Gebeden.

Antw. En laat ons roepen tot U komen.

Dienaar.

Laat ons bidden.

O ALMAGTIGE God, wy danken U van herten, dat Gy dese Vrouwe, Uwe Dienstmaagd, verlost hebt van de groote smerte en het gevaar des Barrens: Geeft, bidden wy U, Alderbarmhertigste Vader, dat sy door Uwe hulpe beyde getrouwelyk leve en wandele na Uwe wille in dit tegenwoordige Leven, En ook deelagtig worde aan de eeuwige Heerlykheid in het toekomende Leven, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ *De Vrouwe, die hare Danksegginge komt doen, moet de gewoonlyke Offerhande doen: en indien het H. Avondmaal bedient werd, so betaamt het, dat sy mede de H. Communie ontfange.*

Het Dreygement, of den Vloek tegen de Sondaren, met eenige Gebeden, die op de eerste Dag der Vasten en op andere tyden, als het den Dienaar goed vind, gebruykt werden.

¶ *Na het Morgen-Gebed, de Lytanie geeyndigt synde na de gewoonlyke maniere, sal den Dienaar op de Lessersplaats of Predikstoel staande, seggen:*

BROE-

TE
BRO
vru
tigdagi
Sondaa
den, en
len beh
en dat
meer v
In w
dat de
gene se
tegenw
algeme
onboetv
27 Cap
Schriftu
in 't by
de, op
Grimm
bewoge
digheid
Dagen,
eygene l

VER
geg
Dent. 27

Amer
Diena
syne Mo
Antw
Diena
verrukt
Antw
Diena
weg doe
Antw

TEGEN DE SONDAREN. 173

BROEDERS, in de eerste Kerke was het een Godvruchtige Tugtinge, dat in 't beginfel van de veertigdagige Vasten, sodanige Perfoonen, die openbare Sondaars waren, tot openbare Boete gedwongen wierden, en in dese Wereld Straffe leden, op dat hare Sielen behouden mogten werden in den Dag des Heeren: en dat andere door haar Voorbeeld vermaand fynde, meer vresen mogten te sondigen.

In welker plaatse, het ons goed gedacht heeft (tot dat de selvige Tugt wederom mogt hersteld worden, 't gene seer te wenssen is) dat op dese tyd in U-lieden tegenwoordigheid souden voorgelesen werden alle de algemeene Vloeken, zynde Vonnissen Gods tegen de onboetvaardige Sondaren, t'samen vergadert uit het 27 Capittel van het Boek *Deteronomium*, en andere Schriftuur-plaatsen: En dat Gy-lieden op elk Vonnis in 't bysonder soud antwoorden, *Amen!* Tot dien eynde, op dat Gy-lieden, vermaand fynde van de groote Grimmigheid Gods tegen de Sondaren, te eerder mogt bewogen werden tot ernstig Berouw en ware Boetvaardigheid, en voorfigtiglyker wandelen in dese gevaarlyke Dagen, vliedende van sodanige Gebreeken, die gy met eygene Monden bevestigt den Vloek Gods te verdienen.

VERVLOEKT sy de Man, die een gesneden of gegoten Beeld maakt, om dat aan te bidden,
Dent. 27. 15.

¶ *En alle het Volk sal antwoorden en seggen*

Amen!

Dienaar. Vervloekt sy dese, die synen Vader ofte syne Moeder veragt, v. 16.

Antw. Amen.

Dienaar. Vervloekt sy, die syns Naaften land-palen verrukt, v. 17.

Antw. Amen!

Dienaar. Vervloekt sy, die eenen Blinden op den weg doet doolen, v. 18.

Antw. Amen.

Die.

174 HET DREY GEMENT

Dienaar. Vervloekt sy, die het Regt des Vremdelings, der Weesen, en der Weduwe buygt, *v.* 19.

Antw. Amen.

Dienaar. Vervloekt zy, die synen Naasten in 't verborgen verlaat, *v.* 24.

Antw. Amen.

Dienaar. Vervloekt sy, die by de Vrouwe syns Naasten ligt, *Lev.* 20. 10.

Antw. Amen.

Dienaar. Vervloekt sy die Geschenk neemt, om een ziele, het Bloed eens ontschuldigen te verlaan, *Dem.* 27. 25.

Antw. Amen.

Dienaar. Vervloekt sy, die op den Mens betrouwt, en het Vlees tot syn arm steld, en wiens herte van den Heere afwykt, *Jer.* 17. 5.

Antw. Amen.

Dienaar. Vervloekt moeten syn de Onbarmhertige, de Hoereerders, de Overspeelders, de gierige Menschen, de Afgoden Dienaars, de Quaadspreekers, Dronkaarts en Roovers, *Matth.* 25. 41. *I Cor.* 6. 9, 10.

Antw. Amen.

Dienaar.

AL SO nu alle de sodanige vervloekt syn, (gelyk den Propheet *David* getuygt) die dwalen en afwyken van de Geboden Gods, so laat ons (gedagtig synde aan dat grouwelyke Oordeel, dat ons over het hooft hangt, en altyd aanstaande is) wederkeeren tot God den Heere, met alle gebrookenheid en verootmoediging des herten, weenende en rouwe dragende over ons sondig Leven, onse Misdaden erkennende en belyden-
de, en soekende vrugten voort te brengen, der bekeeringe waardig. Want nu is de Byl aan de Wortel des Booms geset, also dat alle Boom, die geen goede Vrugten voort en brengt, uit gehakt en in 't Vyer geworpen werd. Het is grouwelyk te vallen in de handen des levendigen Gods. Hy sal over de Sondaren regenen, Strikken, Vyer en Sulpher, en den Geests des On-

TE

Onwe
Wan
de Boo
ken.
verdra
konner
Hy sal
gaderen
den m
komt a
sen sul
een haa
finerte
ten. Da
in den
de har
die de C
Gods, a
versmaa
de Heer
my soek
Tugting
men, e
Kaltydi
sen om
laat, Ba
Regtvaa
regtvaan
ken sal
van my
Duyvel
ders, la
den Da
een Nag
dan wy
ven en
niet ge
daar we
de Goet

TEGEN DE SONDAREN. 175

Onweders sal een gedeelte hares Drink-beekers wesen. Want siet de Heere sal uitgaan uit syne plaats, om de Boosheid van de Inwoonderen der Aarden te besoecken. Maar wie sal den Dag Syner Toekomst konnen verdragen? Wie sal, wanneer Hy sig sal laten sien, konnen bestaan? Wiens Wanne in syne hand is, ende Hy sal syn Dorfs-vloer suyveren, en syne Tarwe vergaderen in de Schuure, maar het Kaf sal Hy verbranden met onuitblusselyk Vyer. De Dag des Heeren komt als een Dief in de Nagt: En wanneer de Menssen sullen seggen, Vrede, ende alles is veylig, dan sal een haastig Verderf over haar komen, even gelyk de smerte eens barende Vrouwe, en sy sullen niet ontvlugten. Dan sal de Gramschap Gods te voorschyn komen, in den Dag des Wraaks, die de harde Sondaren, na de hartheid harer herten sig selven vergadert hebben, die de Goetheid, Verdraagsaamheid en Sagtmoedigheid Gods, als Hy haar gedurig tot bekeering genood had, versmaat hebben. Dan sullen sy My aanroepen (seyd de Heere) maar ik en sal niet hooren, vroeg sullen sy my soeken, maar sullen my niet vinden, om dat sy de Tugtinge gehaat, de Vrees des Heeren niet aangenomen, en na myn Raad niet geluyftert, maar myne Kaltydinge versmaat hebben. Dan sal het te laat wesen om te kloppen, als de Deure geslooten is, en te laat, Barmhertigheid te versoeken, als het de tyd van Regtvaardigheid is. O vervaarlyke Stemme des seer regtvaardige Oordeels! Het welke over haar uitgesproken sal werden, als tot haar gesegt sal werden, gaat van my, gy Vervloekte, in 't eeuwige Vyer, 't welke den Duyvel en syne Engelen bereyd is. Daarom, Broeders, laat ons voor ons sien, terwyl het tyd is, terwyl den Dag der Saligheid nog duurt: Want daar komt een Nagt, in welke niemand kan werken: Terwyl dan wy het Ligt hebben, laat ons in het Ligt gelooven en als Kinderen des Ligts wandelen, op dat wy niet geworpen werden in de uiterste Duyfternissen, daar weeninge is, en knersinge der Tanden. Laat ons de Goetheid Gods niet misbruyken, die ons goedertierent-

176 HET DREYGEMENT

rentlyk tot betering des levens noodigt, en uit syn grondeloofse Barmhertigheid, Vergiffenisse der voorgaande Sonden belooft, indien wy van gantser en opregter herte tot Hem wederkeeren. Want al waren onse Sonden so rood als Scharlaaken, sy sullen wit gemaakt werden als Sneeu: Al waren die als Purper, sy sullen wit werden als Wolle. Bekeert u (seyd de Heere) van alle uwe Boosheden, en uwe misdaad sal u niet strekken ten verderve. Werpt van u alle uwe Ongeregtheden daar gy in overtreden hebt, en maakt U-heden nieuwe herten en eenen nieuwen Geest. Waarom soud gy sterven O Huys *Israels*? also ik geen Lust en hebbe in de Dood des Stervende, spreekt God de Heere: Keert dan weder, en gy sult leven. Alhoewel wy gefondigt hebben, nogtans hebben wy een Voor spraak by den Vader, Jesus Christus, den Regtvaardigen, ende dese is de Versoeninge voor onse Sonden. Want Dese is gewond om onse Boosheden, en verbryfelt om onse Ongeregtheden. Laat ons dan wederkeeren tot Hem, die een Barmhertige Aannemer aller Sondaren is, die waarlyk haar bekeeren. Laat ons ons selven verskeren, dat Hy bereyd is om ons aan te nemen, en seer volbodig is om ons Vergiffenisse te verleenen, indien wy met Volheid des Geloofs tot Hem sullen genaken, indien wy ons selven aan Hem sullen onderwerpen, en voortaan in synen wegen wandelen. Indien wy syn gemaklyk Joch en ligte last sullen opnemen om Hem te volgen in Ootmoedigheid, Lydsaamheid en Liefde, op dat wy door de bestieringe syns H. Geestes mogten geleyd werden, altyd Syne Heerlykheid soekende, en Hem be hoorlyk dienende in ons Beroep, met Danksegginge. Indien wy sulks doen, so sal ons Christus verlossen van den Vloek des Wets, en van de laatste Vervloeking die op de sodanige sal vallen, welke aan de Slinken band sullen gesteld worden: En Hy sal ons aan syn Regterhand setten, en dien saligen Segen des Vaders geven, ons gebiedende, de besittinge van syn heerlyk

lyke,
ons g
hertig

Da
stely
sy g

ZY
he
heid l

Wa
reynigt
Wa
sonde

Teg
dat qu
syt in

Siet,
de heef

Siet,
Ende i
Ont

Walt r
Doet
beender

Verb
uit alle
Sche

in 't bin
En v

Uwen
Geest
moedige
So sal
sondaar
Verlo

TEGEN DE SONDAREN. 177

lyke, Koninkryk sullen aanvaarden, tot het welke Hy ons gewaardige te brengen door syne oneyndige barmhertigheid, *Amen.*

¶ *Dan sullen sy alle knielen, en den Dienaar met de Geestelykheid sullen met gebogen Knien, op die plaats, daar sy gewoon syn de Lytanie te lesen, desen Psalm seggen.*

Miserere mei Deus, Psalm L I.

ZYT my genadig, O God, na Uwe Goedertierenheid: Delgt myne overtredinge uit, na de grootheid Uwer barmhertigheden.

Wascht my wel van myne ongerechtigheid: ende reynigt my van myne sonde.

Want ik kenne myne overtredingen: ende myne sonde is steeds voor my.

Tegen U, U alleen, heb ik gesondigt, ende gedaan dat quaat is in Uwe oogen: Op dat Gy regtveerdig syt in U spreken, [ende] reyn syt in U rigten.

Siet, ik ben in ongerechtigheid geboren: Ende in sonde heeft my myne moeder ontfangen.

Siet, Gy hebt lust tot waarheid in het binnenste: Ende in 't verborgene maakt Gy my wysheid bekend.

Ontfondigt my met Ysop, en ik sal reyn syn: Washt my, en ik sal witter syn als sneeu.

Doet my vreugde en blydschap hooren; dat de beenderen sig verheugen, [die] Gy verbryfelt hebt.

Verbergt U aangesigt van myne sonden: ende delgt uit alle myne ongerechtigheden.

Schept my een reyn herte, O God: ende vernieut in 't binnenste van my eenen vasten geest.

En verwerpt my niet van U aangesigt: ende neemt Uwen Heyligen Geest niet van my.

Geest my weder de vreugde Uwes heyls: en de vrymoedige geest onderstente my.

So sal ik de overtreders Uwe wegen leeren: ende de Sondaars sullen sig tot U bekeeren.

Verloft my van bloed-schulden, O God, Gy God

L

myne

myns heyls: So sal myne tonge Uwe gerechtigheid vro-
lyk roemen.

Heere, opent myne lippen: So sal mynen mond
Uwen lof verkondigen.

Want Gy hebt geen lust tot offerhande, anders soude
ikse geven: in brand-offeren hebt Gy geen behagen.

De offerhanden Gods syn een gebrooken geest: een
gebroken ende verslagen herte sult Gy, O God, niet
veragten.

Doet wel by Zion na U welbehagen: Bout de muu-
ren van Jerusalem op.

Dan sult Gy lust hebben aan de offerhanden der ge-
rechtigheid, aan brand-offer, en een offer dat gants
verteert wort: dan sullen sy Varren offeren op Uwen
Altaar.

Eere sy den Vader, &c.

Antw. Als het was in den beginne, &c.

Heere ontfermt U onser!

Christe, ontfermt U onser!

Heere ontfermt U onser!

ONSE Vader, die daar syt in de Hemelen, &c. tot
Maar verlost ons van den boosen, *Amen.*

Dienaar. O Heere, behoed Uwe Dienaren!

Antw. Die op U hoopen.

Dienaar. Send haat hulpe uit de hoogte.

Antw. En beschermt haar altyd met kragt.

Dienaar. Helpt ons, O God, onse Heyland.

Antw. En verlost ons om de heerlykheid Uwer
Naam: Weest ons sondaren genadig, om Uwer
Naams wille.

Dienaar. Heere verhoort onse Gebeden.

Antw. Ende ons roepen kome tot U.

Dienaar. Laat ons bidden.

WY bidden U genadelyk, O Heere, dat Gy onse
Gebeden wilt verhooren, en haar-lieden al-
len sparen, die aan U hare sonden belyden, op

TEGEN DE SONDAREN. 179

dat sy (welkers Gewissen van de sonden beschuldigt werden) door Uwe goedertierene vergiffenisse, quyt-schelding mogen ontfangen, door Christus onsen Heere, *Amen.*

OALMAGTIGE God en genadige Vader, die U over allen ontfermt, en niets haat van alle het geene dat Gy geschapen hebt; Gy die de Dood des sondaars niet en wilt, maar dat hy sig liever van syn sonde bekeere, en dat hy behoude sy: Vergeeft ons goedertierentlyk onse misdaden: Ontfangt en vertroost ons, die onder de last der sonden geprangt en beladen syn; het is U eygen altyd te ontfermen: U alleen komt het toe de sonden te vergeven: Spaart ons dan, O goede Heere, spaart U volk, dat gy verlost hebt; en treet niet in 't gerigte met U dienaren, die maar veragtelijk stof en elendige sondaren syn: Maar wend Uwe gramschap also af van ons, die onse bedorventheid ootmoedelyk erkennen, en ware boete doen van onse misdaden, en haast U so om ons te helpen in dit leven, dat wy in der eeuwigheid met U mogen leven in de toekomende eeuwe, door Jesus Christus onsen Heere, *Amen.*

*¶ Dan sal het Volk dit volgende den Dienaar
naseggen.*

BEKEERT Gy ons, O goede Heere, en also sul-
len wy bekeert werden: Weest genadig, O Heere, weest genadig Uwen volke, dat tot U keert met weenen, vasten en bidden: Want Gy syt een barmhertige God, vol van goedertierenheid, lydszaam en van vele ontferminge. Gy spaart ons, als wy straffe verdienen, en in Uwe gramschap gedenkt Gy der genade. Spaart U volk, goede Heere! Spaart haar en geeft U erfdeel niet over tot schande. Hoort ons Heere, want Uwe Goedertierenheid is groot en siet ons aan op de veelheid Uwer barmhertigheden, om de verdien-
sten

180 HET DREYGEMENT, &c.

sten en 't Middelaar-ampt van Uwen Gesegende Soone
Jesús Christus onsen Heere, *Amen.*

¶ Dan sal den Dienaar alleen seggen *Amen.*

DE Heere segene u ende behode u, de Heere ver-
heffe syn vriendelyk Aanschyn over u en geef
vreede nu en in alle eeuwigheid, *Amen.*

